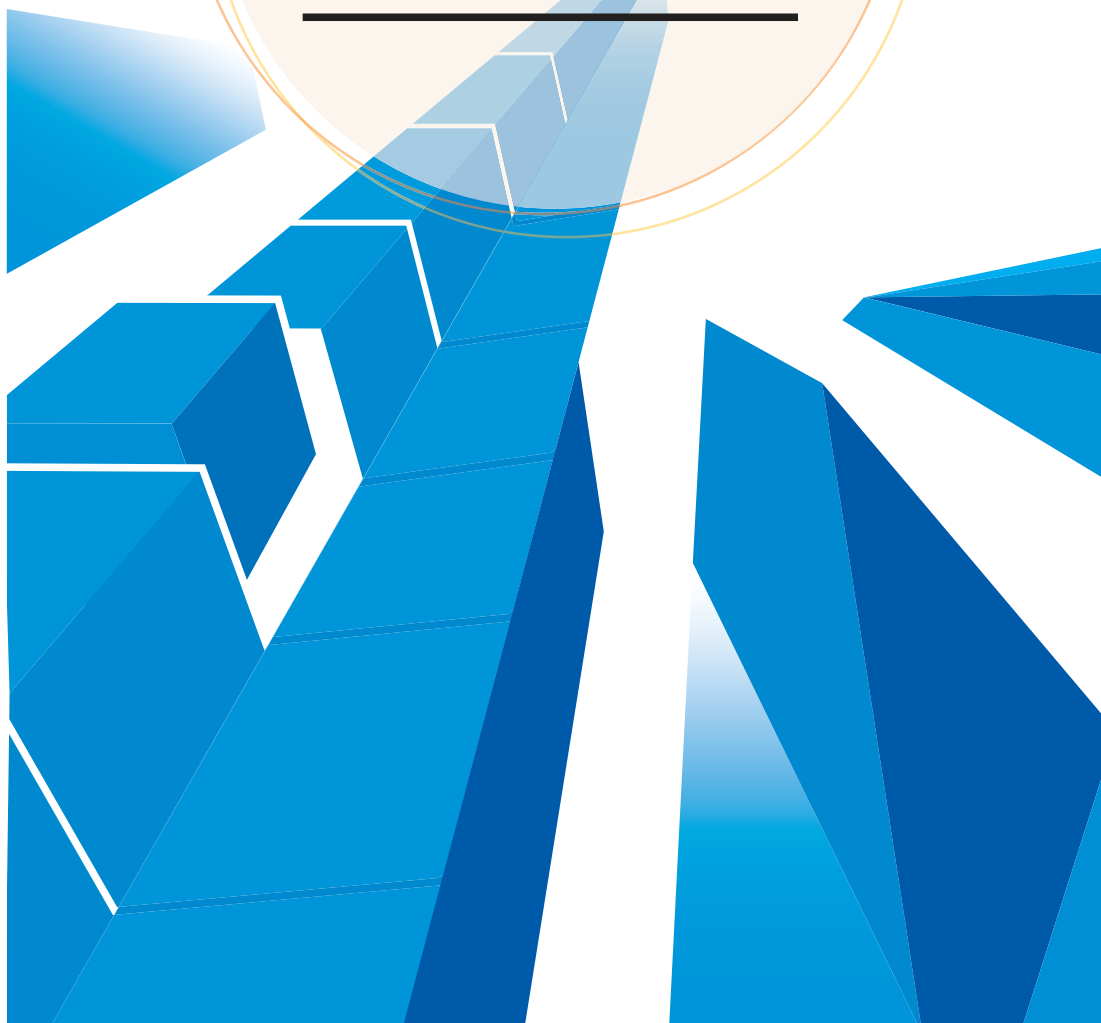

ETIKA I ANTI-KORUPCIJA

Kurikulum i priručnik
za 1.-5. razred osnovne škole
Izmijenjeno i dopunjeno izdanje

ETIKA I ANTIKORUPCIJA

Kurikulum i priručnik
za 1.-5. razred osnovne škole
Izmijenjeno i dopunjeno izdanje

Sarajevo, 2017.

Naslov: Etika i antikorupcija: Kurikulum i priručnik za 1.-5. razred osnovne škole – izmijenjeno i dopunjeno izdanje

Autorice: Nina Ninković i Vanja Elezović

Nakladnik: Udruga INFOHOUSE u partnerstvu sa Centrom za razvoj medija i analize i Omladinskim komunikativnim centrom

Lektorica: Branka Mrkić – Radević

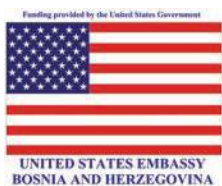
Godina izdavanja: 2017., drugo revidirano izdanje

Naklada: 375 primjeraka

Dizajn i DTP: CPU Printing company d.o.o., Vitomira Lukića 14, 71210 Ilidža, Sarajevo

Tisak: Blicdruk d.o.o., Ćemaluša 8, 71 000 Sarajevo

Napomena: Izrazi napisani u samo jednom gramatičkom rodu odnose se podjednako na ženski i muški rod

Publikacija je objavljena u sklopu projekta "Tko se boji korupcije još? Mi ne!". Objavljivanje ove publikacije je dijelom financirano grantom Ministarstva vanjskih poslova Sjedinjenih Američkih Država (Department of State). Mišljenja, nalazi i zaključci koji su ovdje navedeni pripadaju autorima i ne odražavaju nužno mišljenja, nalaze i zaključke Ministarstva vanjskih poslova Sjedinjenih Američkih Država.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	6
KURIKULUM	9
Uvod	9
O korupciji	10
Pojavni oblici korupcije	11
Ostali pojavni oblici korupcije	12
Uzroci korupcije	13
Posljedice korupcije	14
Zašto je bitno učiti o korupciji	15
Osnovni pojmovi	15
Konteksts	16
Dodirne točke djece s korupcijom u njihovoj neposrednoj okolini	16
Kako razmišljaju djeca u ovom uzrastu	17
O čemu uče u školi, kakve su navike stjecanja znanja (koje metode daju najbolje rezultate)?	19
Cilj odgoja i obrazovanja iz oblasti etike i antikorupcije	20
Zaključak	24
PRIRUČNIK ZA UČITELJE	27
Primjeri nastavnih jedinica za prvi razred	28
Primjeri nastavnih jedinica za prvi i drugi razred	37
Primjeri nastavnih jedinica za drugi razred	48
Primjeri nastavnih jedinica za treći razred	65
Primjeri nastavnih jedinica za četvrti razred	95
Primjeri nastavnih jedinica za peti razred	124
Primjeri školskih projekata	139
KONTAKTI INSTITUCIJA I ORGANIZACIJA ZA PRIJAVU KORUPCIJE	154
OSTALI KORISNI IZVORI (PUBLIKACIJE)	155

PREDGOVOR

“Dužnost je mladih da se bore protiv nediscipline i korupcije, jer su oni vođe sutrašnjice”

Ifeanyi Enoch Onuoha

Etika i antikorupcija za osnovnu školu prvi su priručnici ove vrste u Bosni i Hercegovini, ciljno namijenjeni odgoju i obrazovanju djece od šest do 15 godina. Rezultat je aktivnosti projekta “Tko se boji korupcije još? Mi ne!”, koji realizira Udruga INFOHOUSE u partnerstvu s Udrugom “Centar za razvoj medija i analize” i Omladinskim komunikativnim centrom, a uz financijsku podršku Veleposlanstva Sjedinjenih Američkih Država u Bosni i Hercegovini.

Priručnik Etika i antikorupcija na jezgrovit, ali istodobno temeljit i sveobuhvatan način nudi širok spektar znanja o problemu korupcije: definicije osnovnih pojmova, objašnjenja vrsta i pojavnih oblika korupcije, njenih izvora, uzroka i posljedica. Posebna vrijednost ove publikacije ogleda se u poglavlju “Priručnik za nastavnike”, koje nudi konkretne prijedloge, primjere, ideje i metodologiju za provođenje antikorupcijskih aktivnosti u osnovnim školama.

Priručnik Etika i antikorupcija za osnovne škole dio je paketa za prosvjetno-pedagoški kadar a koji se zasniva na zajedničkoj jezgri nastavnih planova i programa za kroskurikularno i međupredmetno područje definirano na ishodima učenja (ZJNPP), komponenta Antikorupcija, a koje je utvrdila Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH (APOS0).¹

¹ Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za kroskurikularno i međupredmetno područje, definirana na ishodima učenja, urađena je po već utvrđenoj metodologiji razvoja Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa čije su smjernice za implementaciju usvojene 5.10.2015. u Službenom glasniku BiH, broj 77. Uvažavajući specifičnosti kroskurikularnog i međupredmetnog područja, najprije su definirane oblasti i komponente za njih, potom su za svaku komponentu definirani ishodi učenja i na kraju su za svaki ishod učenja definirani pokazatelji. Oblast nosi naziv Pojedinaac i društvena odgovornost, a definirane komponente su: Poduzetništvo, Karijerna orijentacija i Antikorupcija.

ZJNPP za kroskurikularno i međupredmetno područje sadrži precizno definirane ishode učenja, indikatore i označava kompetencije koje se razvijaju kod djece i mladih na temelju kojih je potrebno izraditi teorijsko i praktično gradivo upotrebljivo za nastavu. Stoga su ove organizacije uz podršku stručnjaka, te kroz participativno učešće u dijalogu predstavnika ministarstava i pedagoških zavoda, kao i nastavnog osoblja, 2014. godine izradile četiri priručnika. Na osnovu povratnih informacija sa pilot-časova održanih u više od 60 odgojno-obrazovnih institucija u skoro 20 gradova FBiH i RS-a i evaluacije materijala na terenu, publikacije su doživjele svoje reizdanje 2016./2017., osim Priručnika za predškolsku dob koji je novo djelo.

Ove publikacije su konkretan prilog i podrška organizacija civilnog društva razvoju i izvedbi praktične nastave iz oblasti etike i antikorupcije i sadrže teorijske osnove za rad u nastavi na polju etike i antikorupcije, te niz vrlo konkretnih i jasno razrađenih primjera, projekata i aktivnosti koje je moguće provesti u obrazovanju da bi se postigle željene kompetencije i ishodi. Također, priručnici opisuju i metode koje je moguće primjenjivati u cilju ostvarivanja ishoda iz ZJNPP-a za kroskurikularno i međupredmetno područje, te pružaju didaktičko-metodičke savjete nastavnicima o provedbi nastave o etici i antikorupciji.

Kao primjer njihove primjene u odgojnom i obrazovnom procesu, a imajući u vidu postizanje željenih ishoda učenja, donosimo tabelarni pregled korelacije Indikatora/Pokazatelja ZJNPP-a i Rezultata/Ishoda učenja po predmetnim priručnicima.

<i>ZJNPP za kroskurikularno i međupredmetno područje</i>	<i>Priručnici za osnovne škole</i>
1. Objašnjava primjere ispravnih i pravednih ponašanja u neposrednom okruženju.	Razumijevanje ključnih pojmova kao što su podmićivanje, iznuda, pronevjera, prevara, zloupotreba položaja i slično.
2. Pokazuje odgovorno i etično ponašanje u školskim i izvanškolskim aktivnostima.	Svijest o posljedicama koruptivnih ponašanja i spremnost učenika da preuzmu odgovornost za posljedice nepravilne procjene i odluke.
3. Povezuje svoje djelovanje sa školskim aktivnostima koje promoviraju socijalno prihvatljiva ponašanja.	Sposobnost učenika da kritički procjenjuju različite životne situacije i odnose među ljudima, te prepoznaju ispravna i pravedna ponašanja i aktivnosti koje promoviraju socijalno prihvatljivo ponašanje u neposrednom okruženju.
4. Opisuje elemente koruptivnih ponašanja u neposrednom okruženju.	Osposobiti učenike da znaju prepoznati vrste i pojavne oblike korupcije. Osposobiti učenike da znaju uzroke korupcije.
5. Objašnjava važnost poštivanja pisanih i nepisanih pravila i normi u zajednici.	Razvoj svijesti kod učenika o posljedicama koruptivnih ponašanja i spremnost učenika da preuzmu odgovornost za posljedice nepravilne procjene i odluke. Osposobiti učenike da znaju načine suprotstavljanja korupciji i promoviranje etičkog ponašanja.
6. Provodi školske i izvanškolske aktivnosti koje imaju za cilj prevenciju korupcije.	Osposobiti učenike za primjenu praktičnih primjera i studija slučajeva (istraživanje, primjeri iz štampe, primjeri iz svakodnevnice). Osposobiti učenike da iskažu spremnost za iznošenje ličnog stava o koruptivnom ponašanju i argumentiraju isto.
7. Povezuje odgovorno ponašanje pojedinca i razvoj društva.	Osposobiti učenike da kritički procjenjuju odnos između individualnih karakteristika, socijalnog konteksta i koruptivnog ponašanja.

KURIKULUM

Uvod

Korupcija je višeslojan fenomen utemeljen na različitim povijesnim i društveno-gospodarskim uvjetima u svakoj zemlji. Ta je aktivnost stara koliko i ljudski rod, bolje rečeno, koliko i politička i gospodarska organizacija društva. Posljedice korupcije su nepredvidljive i danas nadilaze nacionalne granice, a podrivaju sve što ljudsko društvo razvija sukladno zakonskim normama, uzrokuju netransparentnost u radu javnih službi, upitna je etička i moralna podloga u političkom odlučivanju i nagrizu temeljne vrijednosti demokratskog poretka. Većoj pozornosti za probleme korupcije doprinijeli su općenito globalizacija i jačanje svijesti o negativnim učincima korupcije na društveno-gospodarski razvitak.

Ukoliko pogledamo unatrag kroz evoluciju društva i društvenih odnosa, uočiti ćemo da je uporedo s razvitkom društva tekao i razvoj odgoja i obrazovanja. Pozitivne promjene u obrazovanju utjecale su na promjene u društvu, kao što je i inovativna društvena misao izazvala promjene u obrazovanju. Upravo zbog toga, vaspitanje i obrazovanje se smatra kompleksnom ljudskom djelatnosti čija kvaliteta, pa time i rezultat, značajno ovise, ne samo od kvaliteta međusobnih odnosa sudionika odgoja i obrazovanja nego i od društvenog konteksta.

U ranoj osnovnoškolskoj dobi učenici stječu osnovna znanja iz svih nastavnih predmeta (maternji jezik, matematika, glazbena kultura, tjelesni i zdravstveni odgoj, priroda i društvo/moja okolina, likovni odgoj, vjeronauka), razvijaju elementarne vještine, umijeća i sposobnosti. U nastavni plan i program prema kojemu djeca izučavaju navedene nastavne predmete nije uvrštena tema vezana za korupciju i mito, iako se sadržaji ove teme i očekivani ishodi, mogu uspješno integrirati sa ostalim nastavnim sadržajima i ishodima učenja. S nekim ponašanjima koja se mogu smatrati koruptivnim, učenici se sreću u ranoj školskoj dobi. Većinom su bili u situaciji da slatkijima kupuju prijatelje, podmićuju prijatelje da bi čuvali tajnu, te se susretali s pojmovima kao što su kupovina olakšica, pronevjera, prevara i

slično, što znači da djeca od najranijeg školskog uzrasta ovu pojavu imaju u iskustvu, iako je nisu svjesni, niti je percipiraju kao negativnu i nepoželjnu. Postavlja se pitanje ne koji način učenicima približiti sadržaje vezane za temu mita i korupcije?

Odgovor na navedeno pitanje moguće je pronaći u tekstu koji slijedi. Ova publikacija nudi model za uvođenje obrazovanje o etici i korupciju u škole i to za najmlađe, učenike od 1. do 5. razreda.

O korupciji

Korupcija spada u pojmove kojima je teško odrediti sadržaj jer se njeno značenje mijenja u različitom vremenskom, društvenom i političkom kontekstu. Neke od definicija korupcije su:

- "Korupcija je zloraba povjerenih ovlasti za privatnu korist." (Transparency International)
- "Korupcija je zloraba javnih ovlasti za privatnu korist." (Svjetska banka)
- "Korupcija je devijantno ponašanje zaposlenika javne uprave (izabраниh ili imenovanih) koje nije sukladno s njihovim zadaćama po službenoj dužnosti, a primjenjuje se u cilju stjecanja privatnog bogatstva ili statusa pojedinca, uže oobitelji ili povezane skupine ljudi." (Joseph Nye, 1967)

Prema Derenčinoviću² "korupcija je proces u kojem najmanje dvije osobe nedozvoljenom razmjenom u cilju ostvarivanja vlastitih probitaka postupaju na štetu javnog interesa i kršeći moralnu i pravnu normu povređuju temelje demokratskoga razvoja, pravnu državu i vladavinu prava". To uključuje djelatnosti kao što su podmićivanje, nepotizam, te zloraba položaja za osobnu korist.

U Bosni i Hercegovini ne postoji konkretno zakonsko određenje korupcije, ali se konvencionalno pod tim pojmom razumijeva zloraba obavljanja dužnosti državne vlasti, protuzakonito

² Derenčinović, D. (2001) Mit(o) korupciji, NOCCI, Zagreb

posredovanje, primanje i davanje mita, zloraba položaja i ovlasti, prikrivanje protuzakonito dobijenog novca itd.

Osnovna karakteristika korupcije jeste da u njoj sudjeluju barem dvije osobe. Korupcije su sporazumne operacije. Korupciju možemo promatrati dvojako: korupcije kao kršenja moralne norme i korupcije kao kršenja pravne norme. Određenje korupcije kao kršenja moralne norme sugerira na nepogrešivo upozorenje da je društvo izgubilo pretpostavljene vrline. Korupcija je sasvim nedvojbeno i pravom zabranjeno ponašanje. Radi se o kršenju imperativne ili prohibitivne pravne norme, uglavnom norme kaznenog prava.

Pojavni oblici korupcije

Korupcija kao izuzetno štetna društvena pojava nedvojbeno narušava osnovne društvene vrijednosti. Zauzima mnogobrojne oblike s različitim sudionicima, okolišom, ulozima, tehnikama i različitim oblicima kulturne prihvatljivosti. U literaturi se navode različite klasifikacije korupcije u ovisnosti od toga na kojemu području se javlja i s obzirom na oblik koji poprima.

Derenčinović³ razlikuje individualnu, sustavnu, posrednu i natjecateljsku korupciju.

Individualna korupcija - Radi se o korupciji malih, običnih ljudi. Individualna korupcija se u najvećem broju slučajeva pojavljuje kao klasično podmičivanje. Radi se o korupcijskoj poziciji aktivnog podmičivača, davatelja mita, sudionika u procesu korupcije na čiju se inicijativu proces i odvija. U funkciji pasivnog podmičivača je prihvaćanje inicijative aktivnog podmičivača i pristajanje zaključivanja sporazuma o korupciji. U mnogim situacijama aktivni podmičivač

³ Derenčinović, D. (2001) Mit(o) korupciji, NOCCI, Zagreb

samo je uvjetno aktivan u smislu poduzimanja inicijative. Nerijetko je isprovociran i podstaknut aktivnostima, najčešće posrednika, tj. jednostavno je prisiljen postati aktivan.

Sustavna korupcija - Sustavna korupcija rezultat je osobnosti određenog sustava koji u cilju svoga održanja ne bira metode i sredstva autonomnog funkcioniranja. Jednačina sustavne korupcije glasi⁴ :

$$K = M + D - O$$

K – korupcija

M – monopol

D – diskrecija

O – odgovornost

Posredna korupcija - Kod posredne korupcije problem je u tomu što se motiv korupcije teško može odrediti. Temelj je takve prakse: podrži moj prijedlog, pa ću ja podržati tvoj itd. Takvo djelovanje znači da dužnosnici postupaju, s jedne strane, za dobrobit svojih glasača, za dobrobit čitave države, kao i za svoje vlastito dobro odnosno interes za reizbor ili neke druge buduće političke ambicije.

Natjecateljska korupcija – Natjecateljska korupcija je ponajviše vezana za svijet sporta. Pri tomu se ne smiju zapostaviti ni druga područja gdje se gotovo svakodnevno događa natjecateljska korupcija (npr. područje javne nabavke). Temelj razlike u odnosu na individualnu korupciju je u tomu da kod individualne korupcije na potencijalnoj aktivnoj strani nema konkurenta kojeg korupcijom valja preskočiti.

Ostali javni oblici korupcije

Administrativna: Time zaposlenici javne uprave oduzimaju građanima zagantirano im pravo na korištenje javnih usluga prema propisima koji vrijede za sve građane jednako (Situngkir, 2004). Najčešći oblici administrativne korupcije javljaju se kad zaposlenik javne uprave za mito ili dobijenu protuuslugu nepropisno izda dozvole i potvrde,

⁴ Aras, S. (2007) Korupcija, Pravnik, 41, 1 (84), Zagreb

omogućiti povoljniji tretman u pružanju javnih usluga ili omogućiti izbjegavanje kazne ili plaćanja poreza.

Tzv. **ulična korupcija** koja obuhvata sve oblike spontanog potkupljivanja javnih službenika ili odgovornih osoba, bez prethodnog plana ili posebne najave primatelju mita, sa svrhom izbjegavanja redovnih obveza ili postupanja u skladu sa zakonom, odnosno izvršenja zakonskih obveza, sankcija, ostvarenja nepripadajućih koristi ili prekovrednim ostvarenjem nekih prava i sl. Za primjer može poslužiti podmićivanje policajca, carinika, financijskih policajaca, pripadnika poreznih, tržišnih i drugih inspeksijskih službi i drugih službenih ili odgovornih osoba, čije im radno mjesto daje ovlasti na provedbu javnih ili državnih ovlasti.

Ugovaračka korupcija predstavlja sklapanje štetnih ugovora, dodjelu koncesija, građevinskih radova, dobijanje statusa nabavljača roba ili izvršitelja usluga uz ugovaranje provizije, nepoštivanjem redovitog postupka u svezi sa dodjelom tih poslova na teret proračunskih sredstava i sl.

Nepotistička korupcija se sastoji u popunjavanju mjesta, odnosno pozicije u vlasti rodbinom, prijateljima i znancima čime se narušava princip jednakosti građana pred zakonom.

Politička korupcija obuhvata svjesnu pripremu i izglasavanje neodgovarajućih ili zakonskih akata s pravnim "rupama", podzakonskih odluka tijela izvršne vlasti, pa sve do osiguranja financijskih sredstava iz tzv. crnih fondova sponzora političkih stranaka.

Uzroci korupcije

Za razliku od klasičnog kriminalca (npr. silovatelja, ubojice itd.) koji izaziva opću osudu javnog mnijenja, u mnogim je kulturama i društvima netko tko uzima mito sinonim za sposobnog, snalažljivog čovjeka koji koristi priliku da uzme od društva nešto što mu pripada i što mu je uskraćeno nizom ograničenja. Pretpostavljiva obrana podmićivača mogla bi glasiti – pa svi to rade! Isto tako i podmićenog.

Korupcija je najviše prisutna u “prijelaznim društvima” što je prema nekima ne samo neizbježna pojava, jer služi kao instrument društvene regulacije u uvjetima slabe i neorganizirane javne vlasti. To je posebice izraženo u zemljama u tranziciji, novim demokracijama. Točno je da je pritisak na javne službenike da zlorabljaju položaj možda veći ako žive blizu ili ispod linije siromaštva. Ako je siromaštvo uzrok korupcije (ono ne može biti i jedini uzrok), onda je teško objasniti zašto su bogate, imućne zemlje preplavljene skandalima, od kojih je veoma mali broj vezan za one koji bi se mogli nazvati siromašnim ili u oskudici.

Uzroci korupcije u Bosni i Hercegovini uglavnom se podudaraju s uzrocima korupcije kao kažnjive masovne pojave u svijetu. Svi endogeni i egzogeni faktori koji utiču na njezinu pojavu u svijetu osobeni su i za korupciju u BiH, uz jedan izuzetak. Stanje anomalije kao loma normativne društvene strukture i s tim u vezi slabljenje veza među ljudima i opće, socijalne solidarnosti, nepovjerenja građana u zakone i vlast u većoj je mjeri osobena za BiH i za ostale tranzicijske države u svijetu. U pitanju je razdoblje materijalizma, pesimizma i nepovjerenja građana u zakone i vlast.

Posljedice korupcije

Korupcija postoji u svakom društvu, izaziva posredne i neposredne štete, u nekim društvima je dosegla takve razmjere da je nalik opasnoj patologiji⁵. Kako ističe Derenčinović, korupcija kao anti-kulturna pojava⁶ :

- Otežava afirmaciju principa vladavine prava kao normativni izražaj načela jednakosti svih pred zakonom,
- Dovodi do nepovjerenja građana u zakone i vlast,
- Negativno utječe na gospodarski razvitak,
- Potiče društvenu i individualnu nejednakost,
- Negativno utječe na društvenu stabilnost i opću socijalnu sigurnost.

⁵ Derenčinović, D. (2001) Mit(o) korupciji, NOCCI, Zagreb.

⁶ Ibid

Zašto je bitno učiti o korupciji

Korupciju je nemoguće u potpunosti iskorijeniti, ali je se može suzbiti političkom voljom, pravnim normama i isticanjem antikorupcijskog svjetonazora (Caiden, 1988).

Korupcija može biti reducirana samo ukoliko javnost shvati kakve posljedice korupcija ima, a da bi tako bilo prvo je treba informirati o tomu o kakvom se zlu radi, kakve štete nanosi društvu i njima osobno te kako je prepoznati i prevenirati. Upravo tu je od krucijalnog značaja obrazovanje mladih iz oblasti etike i antikorupcije kao inicijalni čimbenik promjena opće svijesti javnosti u BiH. Nastavni segmenti iz etike i antikorupcije trebali bi doprinijeti osnovnom razumijevanju pojma korupcije, njezinih uzroka, pojavnih oblika i posljedica.

S obzirom na dob i emocionalni razvitak djece ove dobi najučinkovitiji način objašnjenja pojma korupcije jest kroz primjere iz njima bliskih tema. Odnosi se to, kako na sam pojam korupcije, tako i na oblike takvog protuzakonitog i neetičnog ponašanja, kao i na već spomenute osnovne pojmove. Naime, za ovu dob bitno je da djeca nauče prepoznati pojedine slučajeve određenog ponašanja kao loše, neetične i suprotne moralnim i vladajućim zakonskim normama. Nije važno hoće li djeca zapamtiti nazive samih pojmova o kojima je riječ, nego da im se da prilika da vlastitim zaključivanjem i odlukama spoznaju što je to ispravno.

Osnovni pojmovi

Podmićivanje (nuđenje ili primanje kakve usluge, novca ili drugih oblika koristi da bi se donijela kakva odluka koja je protupravna)

Klijentelizam (protežiranje, tj. neformalna veza između donositelja odluka i klijenata; često se upotrebljava i termin patronaža)

Nepotizam (stavljanje obitelji, prijatelja ili znanaca u prvi plan prilikom donošenja odluka)

Pronevjera (prisvajanje povjerene imovine ili čega sličnog)

Iznuda (zahtijevanje ili ostvarivanje kakve koristi upotrebom sile ili prijetnje)

Prevara (ostvarenje kakve koristi dovođenjem druge osobe u zabludu, navodeći ga da preduzme neku radnju na štetu svoje ili tuđe imovine)

Sukob interesa (situacija u kojoj dužnosnik ima neke profesionalne ili osobne interese koji ugrožavaju njegovu objektivnost)

Zloporaba položaja (bilo koji drugi oblik ponašanja kojim se služba obavlja na način da se osobni interesi stavljaju ispred javnih)

KONTEKST

Dodirne točke djece s korupcijom u njihovoj okolini

Djeca i najmlađe školske dobi svakodnevno mogu biti u kontaktu s ponašanjima koja se mogu smatrati koruptivnim. Naime, već u obitelji mogu čuti o tome ili biti svjedoci postupaka koje smatramo koruptivnim. Tako npr. mogu čuti roditelje i druge članove obitelji

i njihove prijatelje ili putem različitih medija kako govore o davanju dara liječnicima, tomu da nije moguće dobiti posao bez "veze", da policajci primaju novac kako ne bi naplatili kaznu za prometni prekršaj, da djeca dobrostojećih roditelja postižu više bez truda i sl. Ponekad takvim ponašanjima mogu i svjedočiti i izravno.

Upravo stoga, bitno je djeci od najmlađe dobi pojašnjavati da takvi stavovi i ponašanja nisu ispravni i dobri te im usađivati svijest da to šteti i njima, njihovim najbližima i cijelomu društvu.

Kako razmišljaju djeca u ovoj dobi

Prema kognitivnoj teoriji Piageta, djeca mlađe osnovnoškolske dobi (od 6. do 12. godine) pripadaju stadiju konkretnih operacija (trećem stadiju razvoja). Konkretna operacija je mogućnost logičkog razmišljanja i mogućnost konverzacije na poznatim i konkretnim sadržajima. Dijete može stvarati pojmove, uviđati odnose i rješavati probleme samo kada radi s poznatim predmetima. U ovoj dobi se intenzivira razvitak logičkog mišljenja, ali je ono i dalje u svezi s konkretnim objektima, s onim što djeca trenutačno opažaju. Dijete koje konkretno operacionalno rješava problem još je usredsređeno na manipuliranje stvarima, bez obzira na to što ih zamišlja.

Djeca počinju shvatati da se mišljenje drugih može razlikovati od njihovog mišljenja. U mogućnosti su da slijed radnji u mislima vrate unatrag. Od sedme godine hotimično pamćenje ima cilj, povećava se obujam verbalno-logičkog pamćenja, semantičkog pamćenja, razvitak sposobnosti sustavizacije, uz uporabu smisaonih i kauzalnih veza pri klasifikaciji predmeta i pojava, raste potencijal i utjecaj verbalnih instrukcija i voljne pozornosti. Do izražaja dolaze serijacija – sposobnost nizanja predmeta prema nekom mjerljivom svojstvu, npr. od najmanjeg do najvećeg; tranzitivnost – sposobnost zaključivanja o odnosu između dvaju predmeta na temelju znanja o njihovom odnosu prema trećem predmetu. Dijete može riješiti zadatke klasifikacije – uočiti nadređeno načelo koje će mu omogućiti da logički razvrsta predmete u skupini; reverzibilnost mišljenja – na logičan način dijete može misaono baratati uzajamno povezanim predodžbama; decentracija – dijete može logički baratati s više dimenzija odjednom; gubitak egocentrizma; češće logičko razmišljanje – u konkretnim situacijama dijete pokazuje znakove logičkog prosuđivanja i začetke uzročno-posljedičnog zaključivanja. Na ovom stadiju razvitaka stalno se povećava neovisnost o percepciji - dijete sve manje postaje ovisno o percepciji trenutačnog stanja, već može razmišljati i o promjenama koje su dovele od jednog stanja do drugog.

Osobnost učenika u ovoj dobi je izraziti tjelesni, kognitivni i emocionalni razvitak. Uporedo sa razvojem kognitivnih sposobnosti, odvija se i moralni i socio-emocionalni razvitak. Prema Piagetu

npr. razvitak kognitivnih sposobnosti i stupanj moralnog razvitka međusobno su povezani. Svoju teoriju zasniva na opažanjima dječje igre i na ispitivanjima dječjeg rješavanja moralnih dilema koje su predstavljene kroz priče u kojima su postupci dva djeteta doveli do nekih posljedica. Od djece je traženo da procijene koji je lik u priči više kriv.

Ovo razdoblje je osobeno i po tomu što iz igre kao osnovne djelatnosti djeteta prelazimo u igru kao osnovu za učenje i razvitak uopće. Nedovoljno zrelosti i iskustva u procjeni konkretnih situacija iz okruženja dovodi učenike u nesiguran i "ranjiv" položaj.

Utjecaj obitelji, prijatelja i vršnjaka - Utjecaj obitelji je uvijek iznimno važan, jer roditelji predstavljaju djetetu model za ponašanje i stavove, međutim u ovom razdoblju razvitka na važnosti sve više dobija utjecaj vršnjaka. U nižim razredima osnovne škole, skupine vršnjaka sastoje se od djece istog spola i dobi. Prijateljstva su relativno površna i usmjerena na zajedničke interese ili sudjelovanje u aktivnostima u kojima uživaju. Vršnjaci i prijateljstva među djecom imaju sve više utjecaja. Uloga prijatelja u ovoj dobi: djeca se s prijateljima mogu družiti, zabavljati i zajedno se baviti različitim aktivnostima; mogu pružiti emocionalnu podršku dajući sigurnost u novim situacijama ili trenucima kada se pojave "problemi"; mogu pomoći kada dijete treba naučiti neku novu intelektualnu vještinu, ali i norme ponašanja i druženja, te način razrješavanja sukoba.

Zakovitosti razvitka - Nisu beznačajne ni određene zakonitosti tjelesnog razvoja djece u ovoj dobi. Kostirastu brže od mišića. Za razvoj mišića treba puno vježbe i postoji mogućnost da djeca dulje vrijeme ne budu mirna i da ne borave na jednom mjestu. Zato u školi u tom razdoblju djetinjstva i stadiju razvitka, treba osigurati prostor za igru i kretanje, trčanje, skakanje i penjanje na otvorenom; omogućiti razvoj fine motorike – izrezivanje, bojanje, modeliranje gline i pastelina; razvoj mišića – više puta tijekom sata i nastavnog dana planirati tjelesnu aktivnost i kretanje učenika.

O čemu uče u školi, kakve su navike stjecanja znanja (koje metode daju najbolje rezultate?)

S obzirom na navedene osobenosti djece u ovoj dobi, nastavu treba zasnivati na aktivnostima učenika, što implicira da treba preovladavati nastava orijentirana na učenje primjenom, učenje otkrićem, iskustveno učenje, u kojem su učenici maksimalno aktivni. Školski programi za ovu dob trebaju omogućiti djeci da sama eksperimentiraju, rukuju predmetima, koriste se simbolima, postavljaju pitanja, sama traže odgovore i porede svoje nalaze sa nalazima druge djece. Razvitak govora i stimuliranje mišljenja učenika je (kako naglašavaju kognitivistički orijentirani psiholozi) veoma važno. Npr. Bruner kaže da će djeca uspješnije rješavati određene probleme ako shvate da su postavljeni zadaci u stvari problemi koji se moraju riješiti, na koje sami treba da odgovore, a ne da traže odgovore u knjizi ili na ploči. Zato je u ranoj osnovnoškolskoj dobi potrebno organizirati nastavu u kojoj su zastupljene osobene igre, pričanje priča i slično. To je i razlog zbog kojega je nastavni metod u usvajanju znanja veoma bitan, ako ne i presudan.

Sam "ulazak" djeteta u školu značajno utječe i pospješuje izgradnju socijalnih odnosa, pruža mogućnost interakcije s nekim drugim subjektima, vršnjacima i nastavnikom. Prolazeći kroz različita iskustva pri kojima djeca ove dobi pokazuju osobena ponašanja, dolazi do izgradnje samosvijesti i samokritičkog odnosa. Ponašanje koje je osobeno za ovu dob je imitacija - igra uloga, prkos, negativizam, rivalstvo, ljubomora, agresivnost, dominantnost nasuprot integrativnom ponašanju, potreba za socijalnim prihvatanjem, tvrdoglavost, stidljivost, povodljivost i sl. U traženju osobne pozicije u novom socijalnim kontekstu i novim kontaktima, djeca ove dobi često žele da se nametnu dominantnim stavom ("ako nećeš da se igraš po mom, onda se nećemo ni igrati"). Dominantnost u određenoj skupini daje znatniji utjecaj u međusobnoj interakciji. Igrama oponašanja i igranjem različitih uloga, učenici lako shvataju da se dominantnost može postići bez negativnih stavova, agresije i potkupljivanja. Igra uloga, učenika stavlja u različite pozicije, kako pasivnog promatrača i procjenitelja određenih situacija, tako i kao subjekta i aktivnog sudionika u određenim situacijama, što sve dovodi

do osobnog razvitka pojedinca i stvaranja pozicije u toj zajednici. U svim ovim aktivnostima smišljenih, stručno vođenih aktivnosti, nastavnik i učenici sudjeluju kao partneri podjednako odgovorni za posljedice rješavanja zadatih situacija.

Cilj odgoja i obrazovanja iz oblasti etike i antikorupcije

Korupcija je prisutna u našem društvu i tu činjenicu ne možemo prenebjegnuti. Djeci je taj pojam poznat od najranije dobi. U većini slučajeva nitko im ga pobliže ne objašnjava niti ih upućuje na štetnost korupcije. Oni, najčešće, jednostavno prihvate (ili ne prihvate) taj pojam kao nešto negativno, a zašto je taj pojam negativan – ne znaju.

Stoga je cilj antikorupcijskog odgoja i obrazovanja da omogući učenicima promišljanje o tom, za njih, apstraktnom pojmu, usvajanje nekih novih znanja, ali, u prvome redu, izgradnju određenih stavova. Ne na način da im te stavove nametne učitelj, nego tako da sami dođu do zaključka o pozitivnom ili negativnom uticaju takvog ponašanja. Važno je kod djece razvijati kritičko mišljenje i logičko zaključivanje i argumentiranje. Bitno je pojasniti djeci sam pojam "korupcija", ukazati im na to da je korupcija negativna te na djeci prilagođen način pokazati opasnosti koje korupcija može imati za neke temeljne ljudske vrijednosti poput ljubavi, prijateljstva, dostojanstva, obitelji i društva.

Sukladno tomu, cilj odgoja i obrazovanja iz oblasti etike i antikorupcije je:

- Razvijanje antikorupcijske svijesti kod najmlađih,
- Razvijanje svijesti o poželjnim i moralnim vrijednostima te sposobnosti za pravilno moralno rasuđivanje i donošenje ispravnih odluka,
- Upoznavanje s pojmovima kao što su prevara, mito/podmićivanje, iznuda, kupovina povlastica, pronevjera, zloraba položaja, nepotizam i slično, kao nepoželjnog i neprihvatljivog ponašanja,

- Razvitak kritičkog mišljenja i sposobnosti uočavanja društveno neprihvatljivog ponašanja,
- Razvitak socijalnih kompetencija učenika,
- Razvitak sposobnosti procjene svoga ponašanja te odgovornosti prema sebi i drugima, kroz osobene iskustvene aktivnosti.

Očekivani rezultati su:

- Razumijevanje ključnih pojmova kao što su podmićivanje, iznuda, pronevjera, prevara, zloraba položaja i slično,
- Sposobnost učenika da kritički procjenjuju odnos između individualnih karakteristika, socijalnog konteksta i koruptivnog ponašanja,
- Sposobnost učenika da kritički procjenjuju različite životne situacije i odnose među ljudima te prepoznaju ispravna i pravedna ponašanja i aktivnosti koje promoviraju socijalno prihvatljivo ponašanje u neposrednom okruženju,
- Svijest o posljedicama koruptivnih ponašanja i spremnost učenika da preuzmu odgovornost za posljedice nepravilne procjene i odluke,
- Spremnost za iznošenje osobnog stava o koruptivnom ponašanju i sposobnost njegovog argumentiranja.

Daljnja operacionalizacija ciljeva i očekivanih ishoda moguća je i poželjna u okviru razrade konkretnog nastavnoga sata.

Lista tema koje treba obuhvatiti ovakvim vidom obrazovanja tiče se upravo glavnih pojmova koji se vežu za korupciju. Neke od tema koje treba obavezno obraditi, date su u nastavku u primjerima nastavnih sati za svaki od razreda. Najučinkovitiji način da se djeci ove dobi približi problem korupcije i neetičnog ponašanja jesu stvarni ili zamišljeni slučajevi o kojima će oni moći raspravljati i sami zaključiti gdje su granice etičnog. Treba im dati priliku da se sami suoče s određenom etičkom dvojmom i donesu odluku o tomu kako bi trebalo ispravno postupiti i zašto.

Ono što je naročito važno u uporabi ovakvih metoda je da učenici steknu razumijevanje da čak i najsitnija djela korupcije, neetičkog

ponašanja, imaju ozbiljne posljedice za društvo te da čak i manja kršenja etičkih normi postavljaju osnov za kasnija ozbiljnija djela, kao što su ona koja se smatraju korupcijom. Jedan od mogućih primjera koji će djeci rasvijetliti razliku između neetičnog i koruptivnog ponašanja je i pitanje u koju oni školu žele ići nakon što završe osnovnu školu. Kada izraze želje, učitelj ih jednostavno pita kako bi se osjećali da se ne uspiju upisati u željenu školu radi nekoga tko ima puno lošije ocjene od njih, ali je dao mito ili je rođak ravnatelja škole ili nekog drugog tko je utjecajan. Naravno, postoji niz drugih sličnih pitanja i primjera.

Metode za ostvarivanje postavljenih ciljeva i forme realizacije aktivnosti raznolike su i ne bi trebale biti jednoobrazne. Nije neophodno da se definirani ciljevi ostvaruju isključivo na satima određenog nastavnog predmeta ili pak na nekoj od izvannastavnih aktivnosti. Postoji mogućnost i preporuka je da se ciljevi edukacije iz oblasti antikorupcije integriraju i ostvaruju zajedno sa ciljevima svih redovitih nastavnih predmeta. U primjerima koji slijede je to i prezentirano. Definirane ciljeve i ishode moguće je ostvariti paralelno sa ostalim ciljevima odgojno-obrazovnog rada u bilo kojem od nastavnih predmeta. Npr. odgovore na zadatke i problemske situacije iz oblasti etike i antikorupcije, učenici mogu da pišu i uokviruju u geometrijske slike koje rade iz matematike (trokut, pravokutnik, kvadrat, krug...), mogu da pišu pisane radove o temi Kakvog je oblika prevara ili podmićivanje ili zašto je baš kao takvu vide, mogu da objašnjavaju zašto su neka od koruptivnih ponašanja o kojima razgovaraju određene boje, kojom jedinicom mjere ih možemo ili ne možemo mjeriti... Moguće ih je dovesti u vezu i sa sadržajima iz prometnog odgoja i oblikom prometnih znakova koji izražavaju zabranu i slično. Lista mogućnosti je neiscrpna i nastavnik ima slobodu da ispolji metodičko-didaktičku kreativnost.

Nastavni proces uopće, a ne samo onaj koji je vezan za temu mita i (anti)korupcije, ne treba ograničiti samo na komunikaciju nastavnika i učenika, nego se treba usmjeriti i na djelatnost učenika i tu djelatnost usmjeriti na svijet stvari, bez kojih je nemoguće "predati" znanja koja čine sadržaj nastave. "Dijete ne usvaja i ne uči napamet naučene

pojmove, ne stiže ih pamćenjem, nego ih stvara najvećim naporom cjelokupne aktivnosti sopstvene misli.”⁷

Kada je riječ o izboru nastavnih metoda, izdvaja se više kriterija na temelju kojih nastavnik može donijeti odluku koju metodu primijeniti. Kao najvažniji kriterij, navodi se cilj odgoja i obrazovanja, cilj sata, odnosno ishodi koje želimo ostvariti, osobenost nastavnog sadržaja i dobne osobine učenika. Prilikom izbora metoda, nastavnici treba da imaju u vidu da će kombinacija različitih metoda pomoći učenicima da razviju različite tehnike učenja i dosegnu različite ciljeve nastave.

Igra uloga je veoma pogodna za edukaciju učenika o korupciji i mitu, jer pruža mogućnost lakšeg i dobi primjerenijeg načina razumijevanja ključnih pojmova kao što su korupcija, mito, antikorupcija, neetičko i neprihvatljivo ponašanje. Pred učenike se postavlja određena situacija u kojoj oni, kroz datu ulogu, procjenjuju situaciju, donose odluke i uočavaju posljedice. Prednost igre uloga je u tomu što se lako postiže veća koncentracija djece, stav djece prema igri pozitivniji je nego prema učenju, najaktivniji su u igri, manje se umaraju, povećava se motivacija, interes, pozornost itd.

Pogodne su i metode ilustracije, demonstracije, dramatizacije, koje u temelju imaju opet igru uloga, jer dijete iz različitih, a i svoje perspektive, na različite načine izražava mišljenje i stavove i obrazlaže ih drugima. Istodobno, spoznaje i stavove i mišljenja drugih, koji ne moraju biti isti kao njegovi. Sve to je veliki izazov za djecu ove dobi, izazov u kojemu oni rado sudjeluju i uživaju.

Metod nastavnog razgovora, usmjerenog i vođenog, neizostavan je u ovoj dobi, ali ne treba biti jednoobrazna ni jedinstvena, nego je treba dopunjavati ostalim metodama, koje omogućuju učenicima da istražuju, otkrivaju i na različite načine izražavaju spoznato i ispoljavaju svoje sposobnosti.

Sukladno tomu, uvijek je potrebno kombinirati, ne samo metode, nego i različite oblike rada, od rada sa cijelim razredom, do rada u

⁷ Vigotski, L.S. (1977) Mišljenje i govor, Nolit, Beograd

manjoj skupini, paru, individualnog rada, pa i omogućiti učenicima da biraju oblik koji im u određenom trenutku najviše odgovara. Sve to pretpostavlja da je nastavnik prethodno pripremio različite zadatke i raznolike materijale i izvore učenja, da je osmislio takvu dinamiku nastavnog procesa koja stalno pulsira i koja podrazumijeva višesmjernu komunikaciju, među svim subjektima i sudionicima nastavnog procesa (učenik, nastavnik, nastavni sadržaj).

ZAKLJUČAK

Problem korupcije, nije važan samo za našu zemlju. S ovim problemom se bore i mnoge zemlje u okruženju. Do pozitivnih rezultata tj. sprečavanja korupcije i razvitka društva može se stići samo preventivnim pristupom i upoznavanjem djece kroz edukativne programe. U tom kontekstu, odgoj i obrazovanje možemo promatrati kao najvažnije raspoloživo sredstvo za podsticanje dubljeg i skladnijeg ljudskog razvitka, a time i za smanjenje gladi, siromaštva, neznanja, ugnjetavanja, pa i korupcije.

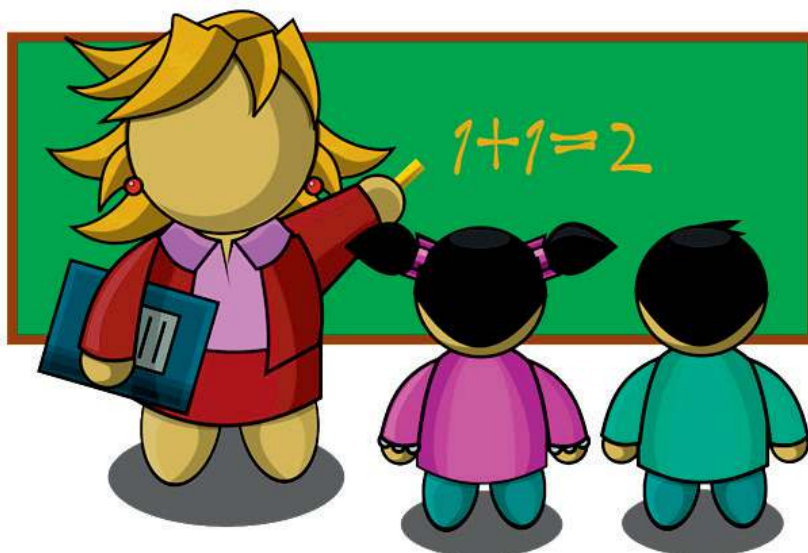
Škola ima zadatak da pripremi mladu osobu da bi bila osjetljiva na društveno štetne pojave. Samim tim, ima i mogućnost da se aktivnije uključi i da u svoje nastavne planove i programe integrira edukaciju učenika o korupciju, odnosno njezinoj prevenciji.

Korupcija predstavlja ono što je nepošteno, nezakonito i nemoralno u društvu, njome se krše moralne i pravne norme. Pretpostavka je da će edukacija učenika o ovom problemu i podizanje svijesti na višu razinu imati za cilj smanjenje ove pojave. Antikorupcijsko obrazovanje u školama može biti formalno i neformalno. Na formalnoj razini, elementi antikorupcijskog obrazovanja mogu biti uključeni u redoviti nastavni plan i program, a na neformalnoj razini mogu se promovirati izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima.

U aktualnim nastavnim planovima i programima nije integrirana edukacija učenika o problemu korupcije, iako je to svakodnevni problem. Učenici, najčešće, ne dobijaju nikakve informacije o korupciji u školi niti u obitelji, većinu informacija crpe iz medija.

U redoviti nastavni plan i program treba integrirati temu etika i borba protiv korupcije, zainteresirati učenike za ovu temu te ukazati na značaj prevencije korupcije. To treba da učinimo na način koji će učenicima biti zanimljiv i dovoljno dinamičan da bi odlučili aktivno sudjelovati u aktivnostima. Ovi sati moraju biti osmišljeni i realizirani kao interaktivna aktivnost učenika i učitelja, zasnovana na analiziranju primjera iz svakodnevnog života, bliskih učeničkom iskustvu.

PRIRUČNIK ZA UČITELJE 1.-5. razred

PRIMJERI NASTAVNIH JEDINICA ZA PRVI RAZRED

Primjer 1.

Priprava za sat

Predmet: Hrvatski/bosanski/srpski jezik

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Prevara

Nastavna jedinica: Gavran i lisica, basna

Tip sata:

- Obrada novog sadržaja
- Ponavljanje
- Vježbanje
- Sustavizacija

Metode i oblici rada:

- Razgovor, izlaganje, demonstracija, tekst, diskusija, pismeni rad, praktični rad, samostalni rad, crtanje,
- Čelni, skupni, individualni, rad u parovima, interaktivni.

Ciljevi sata:

Obrazovni: Razvijati govornu komunikaciju, imenovati likove, odrediti jednu njihovu osobinu, znati ispravno postupiti prema obliku korupcije (Prevara)

Odgojni: Razvijati emocionalnu osjetljivost, toleranciju, samopoštivanje, ugodno ozračje za rad, prepoznati loše postupke

Funkcionalni: Uvoditi učenike u temu etike i antikorupcije radionicom na satu hrvatskog/bosanskog/srpskog jezika, razvijanje kritičkog mišljenja

Očekivani ishodi:

Učenici će moći prepoznati loše postupke vezane za koruptivna djela prevare, radionicom će se uvoditi u svjesno izbjegavanje koruptivnih djela i njihovo prijavljivanje. Ishodi se temelje na psihičkom, emocionalnom, moralnom i tjelesnom razvoju djeteta u dobi od šest godina, kao i na indikatorima i načinima učenja.

Nastavna sredstva i pomagala:

- Ezop: "Basne"
- Flomasteri
- Papiri
- Crteži lisice i gavrana
- DVD sa basnom

Lokacija rada:

- Škola
- Prirodna sredina
- Društvena sredina

Literatura:

- "Basne", Ezop
- "Korupcija", Slađana Aras, Zagreb 2007.
- "Tko se boji korupcije još", Bruno Ćurko, Ivana Kragić, Zagreb 2012.

Plan sata

Prvi dio: Motivacija, najava cilja i zapis

Drugi dio: Obrada basne, spoznajno doživljajna analiza, prevara

Treći dio: Evaluacija

Artikulacija sata

Prvi dio:

Sa učenicima prvo razgovarati o današnjem danu, kakvo je vrijeme, čitanje basne "Gavran i lisica" Najava cilja sata i zapis na ploči.

GAVRAN I LISICA - EZOP

Gavran ukrade komad sira i sjedne na drvo da ga pojede. Tek što je to lisica opazila, odmah je poželjela taj lijepi zalogaj i počela misliti kako bi do njega došla. Sasvim krotko i ponizno dođe drvetu i reče gavranu: "Lijepa ptico kakvo divno perje imaš! Kako su sjajne tvoje oči i kako sjajan kljun! Ako je još i tvoj glas takav, ti si onda kralj svih ptica!"

Gavranu je ta hvala veoma godila, pa odluči zapjevati da lisica čuje njegov glas. Otvori kljun, zakrešti, sir mu ispadne, a lija ga dobro dočeka, pohlepno pograbi i pojede. Stane mu se rugati govoreći: "Meni se htjelo sira zato sam te hvalila. E, moj gavrane, svega imaš samo pameti nemaš."

Postiđen, gavran odleti dalje.

Drugi dio:

- Tko su glavni likovi ove priče?
- Kakav je gavran? (Lakovjeran)
- Kakva je lisica? (Mudra)
- Koje ljudske osobine ima lisica? (Sklonost da bez rada sve ima)
- Koje su osobine gavrana? (Tašt)

Rad u paru:

(Na papiru zalijepite slike gavrana i lisice, obojati ih i flomasterom nacrtati mjesto gdje se to događa – drvo)

Razmjena urađenih radova, gdje će svaki par dodati nešto na crtež (ako su čuli nešto slično – netko je nekoga prevario – nacrtajte to)

Izlaganje urađenih radova i razgovor.

- Gavran je povjerovao lisici. Što mislite zašto? (Zato što ga je puno hvalila)
- Je li lisica postupila ispravno? (Ako nije zašto ili ako je – zašto)
- Što biste vi uradili da ste na mjestu gavrana?
- Kako biste vi nazvali lisicin postupak? (Prevara)
- Biste li ispustili dragu igračku koju je vaš prijatelj želio uzeti od vas ako vas on puno hvali? Biste li mu povjerovali?
- Što je cilj vašeg prijatelja? (Da se dočepa željene igračke)
- A kako biste nazvali to što je prijatelj uradio? (Prevara)
- Zna li vi nekoga ko je prevaren ili je prevario drugoga?
- Kako biste postupili prema prevarantu?
- Rekli biste roditeljima ili učiteljici?
- Što bi roditelji uradili, a šta učiteljica?

Treći dio:

- Ispravno je prijaviti prevaru.
- Izvesti zaključak:
Ne vjeruj onome tko te previše hvali. prevaranta treba prijaviti starijima, a stariji policiji.
- Domaća zadaća i naputak za sljedeći sat:

Izgled školske ploče

Književnost:

GAVRAN I LISICA EZOP

Basna je priča u kojoj životinje mogu govoriti. To je nestvarna priča.

Prevara: nepošteno postupanje zbog koristi.

Prostor za dopunu pripreve, napomene i analizu sata.

Primjer 2.

Priprava za sat

Predmet: Hrvatski/bosanski/srpski jezik; Priroda i društvo/Moja okolina

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Iznuda, iznuđivanje

Nastavna jedinica: Priča "Paparče"

Tip sata:

- Obrada novog sadržaja
- Ponavljanje
- Vježbanje
- Sustavizacija

Nastavne metode i oblici rada:

- Razgovor, izlaganje, demonstracija, tekst, diskusija, pismeni rad, praktični rad, samostalni rad, crtanje,
- Čelni, skupni, individualni, rad u parovima, interaktivni.

Ciljevi sata:

Obrazovni: Razvijati govornu komunikaciju, imenovati likove, odrediti jednu njihovu osobinu, znati ispravno postupiti prema obliku korupcije (podmićivanje – mito), integracija sadržaja

Odgojni: Razvijati emocionalnu osjetljivost, toleranciju, samopoštovanje, ugodno ozračje za rad, prepoznati loše postupke, empatija

Funkcionalni: Uvoditi djecu u temu etike i antikorupcije kroz radionicu u skupini, razvijanje kritičkog mišljenja, logičko pamćenje i zaključivanje

Nastavna sredstva i pomagala:

- Kurikulum Etika i antikorupcija
- Priča Paparče, preradila A. E.
- DVD s pjesmom o porodici po izboru učitelja/ice
- Papir u boji
- Škare
- Lijepak
- Karton
- Flomasteri u boji
- Veliki crtež obitelji (napomena za odgajatelje: za ovaj crtež koristiti predstavu o obitelji u tom okruženju - mama i djeca, mama, tata i djeca, tata i djeca i slično - slobodan izbor)

Lokacija rada:

- Škola
- Prirodna sredina
- Društvena sredina

Literatura:

- Kurikulum Etika i antikorupcija,
- Priča Paparče, A.E.
- Integracija svih nastavnih predmeta i sadržaja.

Očekivani ishodi:

Djeca će prepoznati ispravno postupanje, ukazat će na pogrešne postupke, prijavit će ponašanje koje odstupa od normi, moći će prepoznati loše postupke vezane za koruptivna djela iznude, radionicom će se uvoditi u svjesno izbjegavanje koruptivnih djela i prijavljivanje istih. Ishodi se temelje na psihičkom, emocionalnom, moralnom i tjelesnom razvoju djeteta prvog razreda, kao i indikatorima i načinima učenja.

Plan sata

Prvi dio: Jutarnji/podnevni sastanak

Drugi dio: Obrada priče Paparče, rad u skupinama

Treći dio: Evaluacija učinkovitosti obrađene teme (listić za provjeru u prilogu pripreme)

Artikulacija sata

Prvi dio:

- Uobičajeni početak nastavnog sata (pozdravljanje, vijesti, dan u tjednu, tjelovježba - sve u prostoru za jutarnji sastanak)
- Učenici prelaze u prostor za rad
- Što je sve malo, sitno? (zrno pšenice, kukuruza i slično - pokazati)
- Što je još sitno, a koristimo ga u ishrani? (grah, grašak, papar, kristalić šećera... – pokazuje učenicima da uoče strukturu, oblik, boju)

Učitelj/ica čita priču:

Drugi dio:

PAPARČE

Muš i žena nisu imali djece. Jednog dana im se sreća osmjehnu i na svijet donesoše dječaka malenog kao zrno papra. Dali su mu ime Paparče. Njegova crna kosica je divno mirisala. A roditelji su ga voljeli i pomagali mu u svemu.

Došlo je vrijeme polaska u prvi razred. Svo troje su se radovali tomu. Kupili su mu sve što je trebalo za školu. Paparče je bio jako vrijedan i poslušan dječak. Svoje obveze je uvijek završavao na vrijeme.

Jednog dana ga pred školom dočeka stariji učenik i prijetećim glasom zatraži mu užinu. Kako je bio sitan bojao se, to i učini, i cijeli dan ostade gladan.

Svakog dana ga je čekao pred školom isti dječak i prijeteći tražio užinu i on ju je davao.

(nastaviti priču nakon emocionalno-socijalne analize priče)

- O komu priča govori?
- Kakav je bio dječak koji se rodio?
- Kakvo ime su mu dali? Zašto?
- Tko ga je uvijek čekao pred školom i zašto?
- Kakav je bio taj dječak?
- Je li dječak postupio lijepo?
- Je li se vama nešto slično dogodilo nekada?

Na stikeru nacrtaj Paparče ili dječaka nasilnika. Crtež koji pokazuje loš postupak precrtajte flomasterom. (dok učenici rade, učitelj/ica se kreće učionicom i provjerava crteže i daje potrebne sugestije. Aktivnost traje 8 minuta. Crteže lijepiti na pano tijekom evaluacije)

Nastavak priče:

Na odmoru je Paparče potražio učiteljicu. Ispričao je događaj i pitao za savjet što da učini. Učiteljica ga je umirila i rekla da će riješiti njegov problem. Tako je i bilo. Sutradan su imali radionicu o temi IZNUDA. Svi su rješavali problem i našli rješenje.

Zadaci za skupine:

- Bez riječi pokažite loše ponašanje dječaka
- Bez riječi pokažite ispravan postupak dječaka na kraju priče.
- Bez riječi pokažite kako se osjeća o Biberčetu na početku priče.
- Bez riječi pokažite kako se osjeća Paparče na kraju priče.

U skupinama je paran broj učenika i svoj zadatak rade u paru. Svaka skupina bira jedan par koji će na kraju sata predstaviti svoj zadatak.

Tako će svaka skupina imati predstavnika u evaluaciji)

- Što su zaključili učenici o postupku dječaka?
- Što je uradio dječak nasilnik?
- Kako se Paparče osjeća?
- Što su svi učenici zaključili? (u ovom uzrastu teško je učenicima ponuditi pravi zaključak, pa će im u tomu pomoći učitelj/ica.)

Treći dio:

Učenici su samostalno zalijepili crteže na pano. Crtež dječaka nasilnika precrtali su flomasterom. Na pitanje učiteljice zašto, odgovorili su da je to loše.

Skupine predstavljaju svoj zadatak, a ostali učenici na kraju govore POGREŠNO ili ISPRAVNO.

Zaključak:

- Tražiti od nekoga uslugu prijetnjom ili silom za svoju korist zovemo iznuda.
- Iznuda je loša.
- Prijavite iznudu!

PRIMJERI NASTAVNIH JEDINICA ZA PRVI I DRUGI RAZRED

Primjer 3.

Priprava za sat

Predmet:

1. razred - integracija predmetnih područja/nastavnih predmeta: Moja okolina/Priroda i društvo, Govor, izražavanje stvaranje/maternji jezik i Ritmika, sport, glazba, Glazbena kultura, Tjelesni i zdravstveni odgoj

2. razred – integracija predmeta: Maternji jezik, Likovna kultura, Muzička kultura/Glazbena kultura, Priroda i društvo/Moja okolina

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Podmićivanje, mito

Nastavna jedinica: Priča Podmitljivi zeko

Oblik i metode rada:

- Integrirani nastavni dan
- Čelni, individualni i rad u skupini,
- Metoda razgovora, metoda ilustracije i metoda usmenog izlaganja.

Potrebna sredstva:

- CD ili DVD s pjesmom Zekini jadi ("Juri Zeka iz daleka, oblijeva ga znoj. Trči jadan žedan, gladan i uzdiše: Joj! Prepao se, jer je neko povikao: Stoj! Pa će trkom da se skloni u kućerak svoj...") (You Tube: Zekini jadi, pjeva Zdenka Vučković)
- Priča u slikama Podmitljivi zeko
- Koverta (kesice ili paketići) s pričom u slikama u vidu slagalice
- Lijepak, ljepljiva traka, bojice koje učenici inače koriste
- Papiri formata A3 za skupne panoe
- Teke i osnovni pribor

Cilj sata:

- Upoznavanje učenika s pojmom podmićivanja, kao nepoželjnog i neprihvatljivog ponašanja te osposobljavanje da prepoznaju podmićivanje u svakodnevnim životnim situacijama.
- Razvijanje logičkog mišljenja, sposobnosti za pravilno moralno rasuđivanje i donošenje ispravnih odluka.

Očekivani rezultati:

Učenik će moći da:

- Prepoznaje ispravna i pravedna ponašanja u neposrednoj okruženju,
- Da prepoznaje aktivnosti koje promoviraju socijalno prihvatljivo ponašanje,
- Uočava sadržaj slike i riječima i kraćim rečenicama ga povezuje u priču,
- Ilustrira situacije davanja mita.

Plan sata

Prvi dio: Uvodna aktivnost

Nakon pozdrava, dobrodošlice i uobičajenih aktivnosti na početku radnog dana, učenici se udobno smjeste na mjestu za okupljanje u učionici. Sjede u krugu, slušaju i pjevaju pjesmu Zekini jadi.

Drugi dio: Priča po nizu slika: Podmitljivi zeko

Učenici su i dalje na mjestu za okupljanje i sjede u krugu.

Priča po nizu slika Podmitljivi zeko predstavljena je na tri slike, nacrtane na papiru, koje nastavnik jednu po jednu lijepi na tabli, panou ili nekom drugom prigodnom mjestu i inicira razgovor o slikama.

Lijepi prvu sliku na kojoj su prikazani zeko i kornjača kako stoje na startnoj liniji i treba da sudjeluju u utrci. Inicira razgovor o slici. Moguća pitanja za razgovor:

- Tko se nalazi na slici?
- Za što se spremaju zeko i kornjača? Na osnovu čega znaju odgovor na ovo pitanje?
- Želi li neko da opiše kako se odvija utrka?
- Što mislite tko bi trebao pobijediti?
- Koje osobine najbolje opisuju zeku, a koje kornjaču?

Lijepi drugu sliku na kojoj kornjača punom korpom mrkve potkupljuje zeku, kako bi ona prva stigla na cilj i pobijedila u utrci. Pitati učenike:

- Što vide na ovoj slici?
- O čemu razgovaraju kornjača i zeko na slici?
- Što misle, zašto kornjača daje mrkvu zeki?

Lijepi i treću sliku, na kojoj zeko naslonjen na drvo jede mrkvu, dok se kornjača nalazi na cilju i slavi pobjedu. Pitanja:

- Može li netko objasniti što je na ovoj slici prikazano?
- Kako se završila ova priča?
- Je li u stvarnom životu moguće da u utrci kornjača pobijedi zeka? Zašto?

- Zašto je u ovoj trci kornjača pobijedila?
- Je li u ovoj priči neko loše postupio? Zašto?
- Je li ispravno davati nekom ono što on jako želi kako bismo mi lakše ostvarili svoje ciljeve i želje?
- Je li ispravno od nekog uzimati novac ili što drugo što mi želimo, kako bismo mu u nečemu pomogli?
- Tko je dao, a tko je uzeo mito u ovoj priči?
- Što je posljedica uzimanja mita u ovoj priči?

Navesti pojam MITO i PODMIĆIVANJE i povezati ih s onim što je kornjača uradila u priči.

Razgovorom s učenicima doći do pouke ove priče: Treba na pošten i pravedan način obavljati svoje dužnosti i obveze, a ne podmićivanjem ili potplaćivanjem drugih kako bi ostvarili neku osobnu korist. Ove loše načine ponašanja nazivamo MITO.

Treći dio: Slagalica – zeko i kornjača

Učenici sjedaju na svoja mjesta, skupine od tri ili četiri učenika dobijaju kuvertu sa slagalicom Zeko i kornjača. (Riječ je o tri sličice koje je nastavnik prethodno nacrtao i kopirao u dovoljnom broju primjeraka. Sličice ne treba da budu u boji.)

Nastavnik objašnjava da se u kuverti nalaze sličice, koje u vidu slagalice treba da sastave i zalijepe na panoe (veće papire koje je nastavnik pripremio). Pošto u ovom slučaju kornjača ne podmićuje zeku, priča će imati drugačiji završetak. Sličice treba da zalijepe po pravilnom redoslijedu, kako bi nastala nova priča, onako kako bi zaista trebala da izgleda, bez podmićivanja.

Nastavnik obilazi učenike, prati šta rade, po potrebi daje dodatne naputke i razgovara s učenicima. Sugerirati učenicima da prvo odrede redoslijed slika, razmisle da li je ispravan, pokušaju ispričati priču prema redoslijedu koji su napravili, pa da tek onda lijepe.

Nakon što sastave i zalijepe novu priču po nizu slika, učenici treba da oboje slike i daju priči novi naslov (to više nije priča Podmitljivi zeko).

Pano mogu da ukrašavaju prema osobnoj želji. Potrebno je da napišu i imena i prezimena članova skupine (uz napomenu da oni koji znaju, sami pišu svoje ime i prezime i pomažu drugarima koji to još uvijek nisu u mogućnosti da urade. Alternativa je da nastavnik napiše ime i prezime učenika na poseban papir, a da učenici preslikavaju na pano, napisano ime i prezime).

Slijedi izlaganje učeničkih panoa na vidnom mjestu u učionici, pričanje nove priče i usporedba dvije priče. Ključno pitanje:

Što je ispravno, a što nije ispravno?

Četvrti dio:

Kako bi zadovoljili potrebu za kretanjem, organizirati utrku učenika, s obaveznim obilježavanjem startne pozicije i cilja. Kako bi imali više pobjednika, moguće je organizirati utrku više skupina učenika.

Peti dio: Razgovor o situacijama u kojima se javlja podmičivanje

Navoditi konkretne primjere i tražiti da učenici iznesu i obrazlože stavove o datim situacijama.

Primjeri:

- Da li biste uradili nekom zadaću, ako vam on plati nečim što vi jako volite? (užinom koja vam se sviđa; slatkišem koji volite; novcem ...)
- Da li biste slagali roditelje ako vam neko za to ponudi nešto što želite? (navesti neki primjer)
- Da li biste se družili s nekim, samo zato što vam kupuje ili poklanja užinu svaki dan?
- Zamislite da ste vi učitelj/ica, da li biste nekom od učenika davali bolje ocjene, samo zato što je sin ili kćerka vašeg druga/drugarice?

Razgovarati o ovim situacijama. Pitati učenike da li su se nekada našli u nekoj od ovakvih situacija? Da li se neko njima blizak našao u nekoj od ovih ili sličnoj situaciji? Kako treba reagirati ako se nekada nađemo u sličnoj situaciji? Da li bi oni ponudili ili uzeli mito?

6. dio: Ilustriranje jedne od situacija u kojoj su se učenici našli

Učenici u tekama ilustriraju neku od ovih ili sličnu situaciju u kojoj su se oni našli. Ukoliko nisu bili u takvoj situaciji mogu da zamisle i ilustriraju situacije podmičivanja i uzimanja mita, kao i suprotnu, ispravnu situaciju, u kojoj nema podmičivanja. Tako će svaki učenik u svojoj teći imati ilustraciju neispravne i nemoralne situacije podmičivanja i uzimanja mita, kao i ispravnu i moralnu situaciju kako bi trebalo da se ponašaju. Iznad ilustracija treba da napišu NE, odnosno DA, u smislu "ispravno" i "neispravno". Nastavnik cijelo vrijeme obilazi učenike tokom rada i pomažem ukoliko je to potrebno. Ovo je istodobno i evaluacija, kao i 7. korak. (Omogućiti učenicima da svoje ilustracije završe kod kuće, ukoliko nisu stigli u školi.)

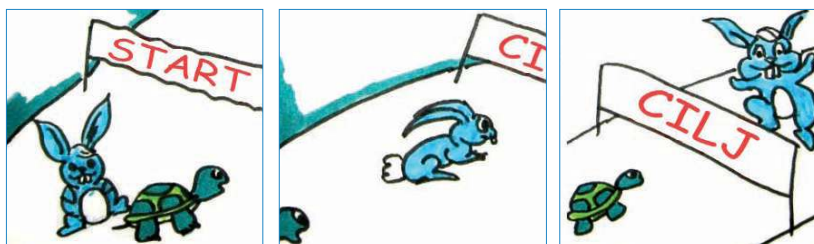
7. dio: Zaključivanje dana

Pitati učenike što su taj dan novo naučili i što će zapamtiti.

Materijali:

Priča po nizu slika Podmitljivi zeko

Slagalica Zeko i kornjača

Primjer 4.

Priprava za sat

Predmet:

1. razred - integracija predmetnih područja/nastavnih predmeta: Moja okolina/Priroda i društvo, Govor, izražavanje stvaranje/Maternji jezik i Ritmika, sport, glazba/ glazba/ Glazbena kultura i Tjelesni i zdravstveni odgoj

2. razred – integracija nastavnih predmeta: Maternji jezik, Likovna kultura, Muzička kultura/Glazbena kultura, Priroda i društvo/Moja okolina, Tjelesni i zdravstveni odgoj

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Podmićivanje, mito

Nastavna jedinica: Priča "Lažni drugari"

Oblik i metode rada:

Integrirani nastavni dan

- Čelni, individualni, rad u paru i rad u skupini,
- Metoda razgovora, metoda ilustracije; metoda usmenog izlaganja, igranje uloga.

Potrebna sredstva:

- CD ili DVD s pjesmom "Drugarstvo" (Među drugovima nema tajne, među drugovima nema svađe, čak i neke stvari beznačajne među drugovima ljepše su i slađe. Svi treba da znaju šta drugarstvo znači: zajedno smo ljepši, zajedno smo jači!...; YouTube: Drugarstvo), pjeva Dragan Laković ili neka druga pjesma o drugarstvu
- Priča u slikama Lažni drugari (nastavnik sam izrađuje slike)

- Simboli prometnih znakova
- Lijepak, ljepljiva traka, bojice koje učenici inače koriste
- Papiri formata A3 ili flip-chart papir, za skupne panoe
- Teke i osnovni pribor

Cilj sata:

- Upoznavanje učenika s pojmom podmićivanja, kao nepoželjnog i neprihvatljivog ponašanja, te osposobljavanje da prepoznaju podmićivanje u svakodnevnim životnim situacijama,
- Razvijanje logičkog mišljenja, sposobnosti za pravilno moralno rasuđivanje i donošenje ispravnih odluka.

Očekivani rezultati:

Učenik će moći da:

- Prepozna ispravna i pravedna ponašanja u neposrednom okruženju,
- Da prepozna aktivnosti koje promoviraju socijalno prihvatljivo ponašanje,
- Uočava sadržaj slike i riječima i kraćim rečenicama ga povezuje priču,
- Ilustrira situacije davanja mita.

Plan sata

Prvi dio: Uvodna aktivnost

Nakon pozdrava, dobrodošlice i uobičajenih aktivnosti na početku radnog dana (razgovor o prethodnom danu, izbor djeteta dana, popunjavanje kalendara), učenici se udobno smjeste na mjestu za okupljanje u učionici. Sjede u krugu, slušaju i pjevaju pjesmu Drugarstvo ili neku drugu pjesmu o drugarstvu.

Drugi dio: Priča po nizu slika: Lažni drugari

Učenici su i dalje na mjestu za okupljanje i sjede u krugu.

Priča po nizu slika Lažni drugari predstavljena je na tri slike, nacrtane na papiru, koje nastavnik jednu po jednu lijepi na tabli, panou ili nekom drugom prigodnom mjestu i inicira razgovor o slikama.

Lijepi prvu sliku na kojoj je prikazano nekoliko dječaka koji stoje u školskom dvorištu. Nastavnik inicira razgovor o slici. Moguća pitanja za razgovor:

- Tko se nalazi na slici?
- Hoćemo li im dati imena?
- Što rade dječaci?
- Znamo li o čemu oni razgovaraju?

Lijepi drugu sliku na kojoj jedan dječak (npr. Ivan) daje drugom dječaku (npr. Marku) sličice i govori mu da želi biti kapetan njihove momčadi te da će mu dati još sličica ako glasuje za njega. Pitati učenike:

- Što vide na ovoj slici?
- O čemu razgovaraju dječaci na slici?
- Što misle, zašto Ivan daje Marku sličice?

Lijepi i treću sliku, na kojoj Marko prebrojava sličice, dok Ivanu učiteljica stavlja kapetansku traku. Pitanja:

- Može li netko objasniti što je na ovoj slici prikazano?
- Kako se završila ova priča?
- Je li u ovoj priči netko loše postupio? Zašto?
- Je li ispravno davati nekom ono što on jako želi kako bismo mi lakše ostvarili svoje ciljeve i želje?
- Je li ispravno od nekog uzimati novac ili što drugo što mi želimo kako bismo mu u nečemu pomogli?
- Tko je dao, a tko je uzeo što važno/nešto što želi (mito) u ovoj priči?
- Što je posljedica uzimanja mita u ovoj priči?

Navesti pojam MITO i PODMIĆIVANJE i povezati ih s onim što je dječak uradio u priči.

Razgovorom s učenicima doći do pouke ove priče: Treba na pošten i pravedan način obavljati svoje dužnosti i obveze, a ne podmićivanjem ili potplaćivanjem drugih kako bi ostvarili neku osobnu korist. Ove loše načine ponašanja nazivamo MITO.

Treći dio: Dramatizacija priče Lažni drugari

Učenici sjedaju na svoja mjesta, skupine od četiri učenika dobijaju naputke za rad. Potrebno je da dva učenika dramatiziraju priču kako je tekla, s lošim ponašanjem podmićivanja. Druga dva učenika iz skupine imaju zadatak da dramatiziraju priču s drugačijim tijekom bez podmićivanja, što znači da će prethodno morati osmisliti drugačiji tijek priče.

Možemo uputiti učenike da zajedno, u skupini, osmisle drugačiji tijek priče, bez podmićivanja, pa da se tek potom parovi posvete dramaturgiji. Moguće je da će učenicima trebati pomoć u osmišljavanju drugačijeg tijeka priče, te im je potrebno dati preciznije upute, npr. da trebaju osmisliti situaciju izbora kapetana momčadi na pravedan način ili slično.

Slijede prezentacije koje su učenici pripremili. Važno je da svaki par pokaže što je pripremio.

Ukoliko je razred brojniji, moguće je jedan dio prezentacija ostaviti za drugi dan. Ukoliko smo se opredijelili za takvo rješenje, s njim trebamo upoznati učenike prije nego što prezentacije počnu te izvlačenjem papirića ili na neki drugi način, odlučiti o prezentacijama koje će biti tog, odnosno sljedećeg dana.

Četvrti dio: Označi zabranjeno ponašanje

Prethodnih dana učenici su učili o prometnim znacima. Nastavnik objašnjava da se na svakom stolu nalaze simboli prometnih znakova. Dobijaju instrukcije da simbolima prometnih znakova (trokut - upozorenje, krug - zabrana i kvadrat - obavijest - dozvoljeno ponašanje), dok traju dramatizacije dizanjem znaka označe ponašanje Ivana i Marka.

Aktivnosti koje slijede (5, 6, 7 i 8) imaju i svrhu evaluacije, jer omogućuju nastavniku da utvrdi je li realiziran definirani cilj.

Peti dio: Ilustriraj priču

Učenici rade u paru, svaki par ilustrira priču kako je i dramatizirao (jedan par po pokazanom nizu slika, s davanjem mita, a drugi par ilustrira priču u kojoj nema podmićivanja). Nastavnik obilazi učenike, prati što rade, po potrebi daje dodatne upute i razgovara s učenicima. Pomaže im da prvo odrede redoslijed slika s kojima bi predstavili novu priču. Razmisle da li je on ispravan, pokušaju ispričati priču prema redoslijedu koji su napravili. Određena ponašanja crtaju u odgovarajuće simbole prometnih znakova, upozorenja (trokut) i zabrana (krug), a prihvatljivo ponašanje u simbol znakova obavijesti (kvadrat). Na kraju, kao skupina, zalijepe ilustracije obje priče na jedan veliki papir, dvije priče jednu pored druge. Novoj priči mogu dati i ime.

Učenici sada imaju mogućnost da usporede dvije priče.

Slijedi izlaganje učeničkih panoa na vidnom mjestu u učionici, pričanje nove priče i usporedba dvije priče. Ključno pitanje:

Što je ispravno, a što nije ispravno?

Šesti dio: Razgovor o situacijama u kojima se javlja podmićivanje

Navoditi konkretne primjere, primjerene uzrastu i tražiti da učenici iznesu i obrazlože stavove o datim situacijama.

Mogući primjeri:

- Da li biste uradili nekom zadaću, ako vam on da nešto što vi jako volite? (užinom koja vam se sviđa; slatkišem koji volite; novcem...)
Je li to ispravno ponašanje?
- Da li biste se družili s nekim, samo zato što vam kupuje ili daje užinu svaki dan?
- Zamislite da ste vi učitelj/ica, da li biste nekom od učenika davali bolje ocjene, samo zato što je sin ili kćerka vašeg prijatelja/prijateljice?

Razgovarati o ovim situacijama i pokazanim ponašanjima. Pitati učenike da li su se nekada našli u nekoj od ovakvih situacija? Da li se neko blizak njima našao u nekoj od ovih ili sličnoj situaciji? Jesu li navedena ponašanja ispravna, poštena? Kako treba reagirati ako se nekada nađemo u sličnoj situaciji? Da li bi oni ponudili ili uzeli mito?

Sedmi dio: Igra Spasi druga

Igra Spasi druga je nalik igri Između dvije vatre. Igralište je ograničeno sa četiri linije. Na svakoj liniji se nalazi graničar koji gađa loptom učenike koji se nalaze unutar linije. Kada je pogođen, učenik ispada iz igre, ali ako uhvati loptu, može spasiti prijatelja koji je već pogođen. Igra je omiljena među djecom 1. i 2. razreda. Razvija spretnost, brzinu, bacanje i hvatanje lopte, ali i podstiče sportski duh: poštivanje pravila, pripadnost timu i sl.

Odrediti dva kapetana, na pravedan način.

Osmi dio: Zaključivanje dana

Pitati učenike što su taj dan novo naučili i što će zapamtiti.

PRIMJERI NASTAVNIH JEDINICA ZA DRUGI RAZRED

Primjer 5.

Priprava za sat

Predmet: Odjeljska zajednica

Tema: Antikorupcija

Podtema: Podmićivanje, mito ili potkupljivanje

Nastavna jedinica: Crvenkapica - izokrenuta bajka

Tip sata:

- Obrada novog sadržaja
- Ponavljanje
- Vježbanje
- Sustavizacija

Nastavne metode i oblici rada:

- Razgovor, izlaganje, demonstracija, tekst, diskusija, pismeni rad, praktični rad, samostalni rad, crtanja
- Čelni, skupni, individualni, rad u parovima, interaktivni

Ciljevi sata:

Obrazovni: Uvesti učenike u pojam korupcije, podučiti ih kako ispravno postupiti, prepoznavanje oblika korupcije u stvarnom okruženju;

Odgojni: Podsticati socijalizaciju svakog djeteta, podsticati poštivanje različitosti, stvarati ugodno ozračje za rad, podsticati usvajanje pozitivnih stavova;

Funkcionalni: Razvijati osjećaj odgovornosti prema sebi i drugima, razvijati kritičko mišljenje, logičko pamćenje i zaključivanje

Ishodi:

Učenici će na kraju sata moći prepoznati podmićivanje kao oblik korupcije, uočiti neprimjerene postupke i ponašanja, donijeti zaključke o postupcima, donijeti odluku o tomu kako ispravno postupiti.

Nastavna sredstva i pomagala:

- Flip-chart papir
- Markeri u boji

Lokacija rada:

- Škola
- Prirodna sredina
- Društvena sredina

Literatura: Bajka Crvenkapica

Plan sata

Prvi dio: jutarnji sastanak, motivacija, najava i zapis cilja

Drugi dio: obrada teme, izražavanje doživljaja, spoznajno-doživljaj na analiza

Treći dio: sinteza i evaluacija

Artikulacija sata

Prvi dio:

Jutarnji sastanak: pozdrav, vijesti iz obitelji, vrijeme, kalendar prirode, tjelovježba uz pjesmu tko se vuka boji još.

Motivacija: čitanje bajke Crvenkapica do trenutka kad se pojavljuje lovac i ugleda vuka. vuk još nije stigao pojesti baku.

Drugi dio:

Emocionalna stanka. nastavljanje bajke s drugačijim krajem:

“Kad je vuk ugledao lovca, uplašio se i za svoj život i za svoj objed. namjeravao je pojesti baku, a zatim i Crvenkapicu.

Kako je bio dosjetljiv, a lijen da radi i sebi osigura objed, obratio se lovcu:

“Znaš što, kako bi bilo da ti darujem veliku kuću na moru i novi BMW, a da ti zaboraviš da si me vidio i produljiš svojim putem”.

Nestrpljivo je čekao odgovor.

“Pristajem”, reče lovac, “ako mi odmah daš ključeve kuće i auta”.

Vuk zavuče šapu u džep i preda mu ključeve, a lovac produlji svojim putem.”

Emocionalno-doživljajna analiza

- Što je vuk uradio poslije?
- Je li lovac razmišljao što će biti s bakom i Crvenkapicom?
- Jesu li se baka i unuka mogle spasiti?
- Zašto je lovac izabrao kuću i automobil, a ne spašavanje života bake i unuke?
- Kakav je bio lovac?
- Koje su posljedice njegovog djela za baku i unuku?
- Kako se osjećala mama kad je saznala za dogovor vuka i lovca?
- Je li ga komu prijavila?
- Tko je kriv što su baka i Crvenkapica tragično završile?
- Biste li pristali na takvo nešto?
- Jeste li nekome nekada napisali zadaću, a on vama darovao dugo želejnu igračku?
- Biste li lagali roditeljima ako vam netko ponudi nešto što želite?
- Jeste li vi nekada nekoga podmitili da vam napišu zadaću ili lektiru?
- Jeste li od nekoga vi primili mito kako ne biste rekli učiteljici ili roditeljima za nešto nepošteno što je netko uradio?

Pročitati zatim pravi završetak priče i usporediti.

Skupni rad: (Članovi se mogu mijenjati u skupini i tako doprinosti kreativnosti rada)

Na papiru napišite ili nacrtajte što biste vi uradili da ste bili na lovčevom mjestu i da ste mogli spasiti baku i unuku. Možete napisati je li lovčev postupak bio pravedan. Biste li ga prijavili i kome?

Izlaganje radova i donošenje zaključka:

Lovac je bio nepravedan i potkupljiv. zamijenio je dva života za kuću i automobil.

Treći dio: Evaluacija

Takve postupke možemo nazvati mitom, potkupljivanjem ili podmićivanjem. naučili smo novu riječ - mito, potkupljivanje ili podmićivanje što znači primanje i davanje dara nekome za učinjenu uslugu.

Izgled školske table

**CRVENKAPICA
IZOKRENUTA BAJKA**

Mito, potkupljivanje ili podmićivanje - davanje ili primanje darova za učinjenu uslugu

Prostor za dopunu pripreme, napomene i analizu sata.

Primjer 6.

Tema je predviđena za dva školska sata

Priprava za sat

Predmet: Odjeljenska zajednica/VROZ; maternji jezik; Priroda i društvo/Moja okolina

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Iznuda, iznuđivanje

Nastavna jedinica: Bajka o ribaru i zlatnoj ribici - radionica

Tip sata:

- Obrada novog sadržaja
- Ponavljanje
- Vježbanje
- Sustavizacija

Nastavne metode i oblici rada:

- Razgovor, izlaganje, demonstracija, tekst, diskusija, pismeni rad, praktični rad, samostalni rad,
- Čelni, skupni, individualni, rad u parovima, interaktivni.

Ciljevi sata:

Obrazovni: Razvijati govornu i pisanu komunikaciju, imenovati likove, odrediti jednu njihovu osobinu, znati ispravno postu piti prema obliku korupcije (iznuda, iznuđivanje), integracija sadržaja u školi

Odgojni: Razvijati emocionalnu osjetljivost, toleranciju, samopoštivanje, ugodno ozračje za rad, prepoznati loše postupke, empatija, tolerancija

Funkcionalni: Uvoditi djecu u temu etike i antikorupcije kroz radionicu, razvijanje kritičkog mišljenja, logičkog pamćenja i zaključivanja

Nastavna sredstva i pomagala:

- Kurikulum Etika i antikorupcija
- Bajka o ribaru i ribici, preradila A. E.
- DVD sa pjesmom o zlatnoj ribici po izboru učitelja/ice

Pomagala:

- Papir u boji
- Škare
- Lijepak
- Karton

- Flomasteri u boji
- Veliki crtež ribara, ribice, bake
- Stikeri u boji

Lokacija rada:

- Škola
- Prirodna sredina
- Društvena sredina

Očekivani ishodi:

Učenici će na kraju sata moći odgovoriti na tri kratka pitanja. Pitanja su sukladna godinama učenika, njihovim psihičkim i tjelesnim razvojem, prethodnim iskustvom, načinom, metodama i oblicima učenja prilagođena ovoj dobi.

Moći se se odrediti prema postupcima u primjeru, što je dobro, a što loše, moći će pronaći i imenovati takvu pojavu u svom okruženju, moći će prijaviti (učitelju/ici, roditeljima) ove pojave.

Tema je pogodna za obradu na satu Razrednog odjela, Bosanskog/Hrvatskog/Srpskog jezika, prirode i društva, a objedinjuje sve nastavne sadržaje u osnovnoj školi te je prilagođena dobi učenika.

Plan sata

Prvi dio: Jutarnji/podnevni sastanak

Drugi dio: Bajka o ribaru i ribici, Iznuđivanje, iznuda

Treći dio: Evaluacija i provjera učinkovitosti radionice

Artikulacija sata:

Prvi dio:

Jutarnji /podnevni sastanak: uobičajeno pozdravljanje, vijesti dana, dijete dana, jutarnje aktivnosti, tjelovježba (sve odraditi u prostoru za jutarnji i podnevni sastanak)

- Učenici prelaze u radni prostor za učenje i rad u skupinama.
- Učitelj/ica lijepi pano na pogodno mjesto na kojem su ribar, ribica i baka.
- Tko je na slici? Molim da odgovarate punom rečenicom.
- Kakva je ovo ribica?
- Koje je zanimanje čovjeka na slici?
- Ko je treća osoba na slici?
- Opišite je ukratko. (samo glavne odlike – smrknuta lica, raščupane kose, poderana odjeća)

Učitelj/ica čita priču.

Drugi dio:

BAJKA O RIBARU I ZLATNOJ RIBICI

Živio ribar sa ženom pored jezera u trošnoj kućici. Svaki dan je odlazio na jezero. Upecao bi jednu ili dvije ribe i donio ih kući. Baka je stalno bila ljuta i nezadovoljna životom kojim su živjeli. Često se događalo da nemaju pošten objed, pa se ribar trudio da im to osigura.

Jednog dana upecao je zlatnu ribicu. Ribica ga zamoli da je pusti u jezero, a ona će mu ispuniti svaku želju. Ribar pristane i odgovori da njemu ne treba ništa osim redovitog objeda svaki dan.

Kad se vratio kući, na stolu su stajala raznovrsna jela i puno voća i kolača.

Baka je pitala otkud se to stvorilo i ribar je morao ispričati što se dogodilo.

Strašno se naljuti i posla djeda natrag na jezero da od ribice traži ogromnu kuću, prekrasne haljine, mnogo hrane.

Otišao ribar do jezera, sjeo i čekao ribicu .

(U ovom trenutku prekinuti čitanje priče. Nakon stanke, prići emocionalnoj analizi teksta)

- Tko su likovi ove priče?
- Recite jednu dobru osobinu ribara.
- Opišite baku.
- Kažite jednu osobinu bake?
- Kako se osjećao ribar?

Zadatak za skupine

- Nacrtaj kućicu u kojoj su živjeli.
- Napiši nekoliko stihova koji počinju slovima riječi RIBAR
- Izračunaj koliko je ribar mogao upecati ribe za 7 dana ako je svaki dan upecao dvije.
- Pantomimom pokažite kako je ribar upecao zlatnu ribicu i bakinu reakciju kad je saznala za dogovor.

(predviđeno vrijeme za ovu aktivnost je 10 minuta)

Predstavnici skupina prezentiraju radove i lijepe na izložbeni prostor.

Diskusija o urađenom zadatku.

Učitelj/ica će odrediti razinu i uspješnost izvedenih zadataka zajedno sa učenicima.

Sat završava zadaćom za učenike: Napišite ili nacrtajte kako se priča završava. Imajte na umu da ovo nije obična bajka.

Sljedeći sat će učitelj/ica sama osmisliti uvodni dio sata, a zatim nastaviti sa čitanjem bajke

Čekao je tako ribar i zaspao pored jezera. Probudio ga je pljusak. Ribica je stigla. Pitala je ribara zašto je opet došao. Ribar je ovoga puta tražio: dvorac, veliko imanje, drago kamenje, zlato, prekrasnu odjeću, radnike koji će raditi na imanju, da im nikada ne nedostaje hrane i pune vreće novca, da njega pretvori u mladića, a nju u djevojku.

Kad ga je ribica upitala zašto toliko traži, on je odgovorio da on ništa ne traži, već njegova žena zahtijeva. Još je dodao da ako to baka ne dobije, ostavit će ga i otići, a on je već star i ne može se brinuti o sebi.

Ribica nije ništa rekla samo je pljusnula repom po vodi i zaronila duboko pod vodu.

Stanka, emocionalna analiza teksta.

- Je li ribica ispunila zahtjeve njegove žene?
- Što bismo rekli kakva je baka?
- Kakav je djed?
- Čiji postupak je bio loš i zašto?
- Kako je trebala baka postupiti, a kako djed?
- Uprizoriti kratki igrokaz u kojem će učenici sami smisliti kratki tekst i izvesti pred ostalim učenicima (bilo pantomimom ili pjevanjem)

Treći dio:

- Postupak kojim za sebe dobijamo korist zovemo iznuda.
- Iznuda je loša.
- Prijavite iznudu.

Anketni listić:

1. Zaokruži slovo ispred lošeg postupka:

- a) Baka je zahtijevala puno skupih stvari.
- b) Baka je bila zadovoljna što imaju hranu svaki dan na stolu.

2. Spoji parove crtom:

- a) Loše
- b) Ispravno
- c) Djed je prijavio baku
- d) Baka je zahtijevala puno stvari

3. Loš postupak u ovoj priči je: (zaokruži ispravan odgovor)

- a) mito
- b) iznuda

Analiza ovog anketnog listića bit će pokazatelj učitelju/ici koliko su učenici prepoznali, uočili i imenovali oblik korupcije - iznudu ili iznuđivanje

Primjer 7.

Priprava za sat

Predmet: Hrvatski/bosanski/srpski jezik (dva sata) i Likovna kultura

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Podmićivanje, mito

Nastavna jedinica: Priča "Dobar student"

Oblik i metoda rada:

- Čelni rad, individualni, rad u skupini, rad u paru,
- Metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja, metoda ilustracije.

Potrebna sredstva:

- Priča Dobar student,
- Pripravljena pitanja za razgovor,
- Nastavni listovi za rad skupina,
- Papir i bojice.

Cilj sata:

- Osposobljavanje učenika za razumijevanje teksta/priče, identificiranje poruke teksta;
- Razvijanje sposobnosti i vještina potrebnih za razlikovanje dobrih i loših postupaka i primjenu stečenog znanja u svakodnevnom životu.

Očekivani rezultati:

Učenik će moći:

- Likovno i riječima, izraziti neposredni doživljaj pročitane teksta,
- Identificirati dobre i loše postupke u konkretnoj situaciji,
- Obrazložiti ponašanja likova, identificirana kao dobra ili loša,
- Navesti osobine likova koji manifestiraju različita ponašanja,

- povezati primjere dobrog i lošeg ponašanja iz teksta sa primjerima iz svakodnevnog života.

Plan sata

Prvi dio:

Cilj ove aktivnosti je emocionalna priprema učenika i uvod u temu.

Najprikladnije je da to uradimo razgovorom iniciranim slikama koje pokazuju situacije koruptivnog ponašanja. Nastavnik treba pripremiti slike koje prezentiraju različite situacije davanja ili uzimanja mita i slično, koje su po njegovoj procjeni primjerene dobi.

Moguća pitanja za podsticanje razmišljanja i razgovor:

- Tko se to nalazi na slici? Što oni rade? Koji su poslovi u pitanju?
- Što onaj koji daje novac pokušava uraditi?
- Da li ste nekada čuli za ovakve ili slučajeve od vaših roditelja?

Drugi dio:

Nastavnik najavljuje čitanje veoma zanimljive priče iz koje će učenici moći naučiti mnogo bitnih stvari za njihov budući život.

Priča se zove Dobar student. Potrebno je naglasiti učenicima da će nakon čitanja voditi razgovor o priči te je potrebno da pažljivo slušaju.

Nastavnik čita priču.

Primjer slike na osnovu koje vodimo razgovor s učenicima

DOBAR STUDENT

Maja i Damir zajedno su studirali medicinu. Željeli su da postanu liječnici. Maja je bila vrijedna učenica. Učila je svaki dan i dobijala najbolje ocjene. Damir nije bio tako vrijedan kao Maja. On je trošio vrijeme na igrice, društvo i nogomet, umjesto na učenje.

Maja je položila i posljednji, najteži ispit i postala je liječnica. Međutim, Damir nikako nije mogao položiti. Njegov otac je bio bogat čovjek i odlučio je potkupiti profesora kod kojeg je Damir trebao polagati ispit. Odnio mu je veliku vreću novca i Damir je, bez učenja, položio ispit i postao liječnik.

Jednog dana u Damirovu bolnicu je stigao jedan mali pacijent koji je bio jako bolestan. Damir mu nije znao pomoći, jer nije na pravi način položio taj najteži ispit. Na svu sreću, tu je bila Maja i ona je preuzela pacijenta i uspješno ga izliječila. Damir je bio postiđen i posramljen zbog svoga neznanja.

Nakon čitanja priče i kratke emocionalne stanke, slijedi razgovor o neposrednom doživljaju.

Moguća pitanja za razgovor:

- Što vam se najviše svidjelo u priči? Zbog čega baš to?
- Je li vas nešto iznenadilo u tekstu? Objasni!

Ukoliko su učenici osposobljeni za čitanje, moguće je realizirati individualnu aktivnost tihog usmjerenog/istraživačkog čitanja, sa zadatkom da podvuku nepoznate riječi.

Moguće je i učenike podijeliti u manje skupine, u kojima će oni koji dobro čitaju dobiti zadatak da čitaju tekst naglas (za određenu skupinu) te također da podvuku riječi u tekstu koje im nisu poznate.

Slijedi tumačenje nepoznatih riječi.

- Tražiti da učenik ili skupina kojoj je određena riječ nepoznata, pročita cijelu rečenicu i da kontekstualno pokuša odrediti značenje riječi,
- U slučaju da na taj način nismo došli do odgovarajućeg objašnjenja, pitati da li ima netko u razredu tko bi znao objasniti značenje date riječi,
- Ukoliko ni na ovaj način nije došlo do odgovarajućeg odgovora, nastavnik jednostavno i kratko da značenje riječi.

(Moguće nepoznate riječi: potkupi, postićen, posramljen)

Treći dio:

Sadržinsku analizu teksta moguće je raditi putem nastavnog razgovora, uz pomoć pitanja koja je nastavnik prethodno pripremio, sukladno karakteristikama učenika u razredu. Dobi, sposobnostima, iskustvu u ovakvim razgovorima i slično.

Moguća pitanja za razgovor:

- Što su Maja i Damir studirali? Što su oni željeli postati?
- Kakva je Maja bila učenica?
- Kada je Maja učila i kakve je ocjene dobijala?

- Na što je Damir trošio vrijeme?
- Na što je trebao trošiti vrijeme?
- Kakav je ispit Maja položila i što je postala?
- Je li Damir mogao položiti taj ispit? Zašto?
- Kakav je bio Damirov otac?
- Kakav plan je "skovao" Damirov otac?/Što je odlučio uraditi Damirov otac, kako bi Damir položio ispit?
- Što je Damirov otac odnio profesoru? Što se nakon toga desilo sa Damirovim ispitom?
- Tko je jednoga dana došao u Damirovu bolnicu?
- Da li mu je Damir pomogao?
- Tko je pomogao malom pacijentu?
- Kako se Damir osjećao?

Slično je i sa idejnom i etičko-psihološkom analizom teksta.

Moguća pitanja:

- Kakvi su bili Majini postupci u priči? Kakav je ona bila učenik, a kakav radnik?
- Kako se Damir ponašao kao učenik? Zašto on nije mogao položiti posljednji, najteži ispit?
- Da li je Damirov otac postupio ispravno? Do čega je to dovelo kasnije?
- Što bi se dogodilo s malim pacijentom da nije bilo Maje?
- Čiji su postupci po vašem mišljenju ispravni, a čiji pogrešni?
- Što bi Damira sada trebao uraditi, poslije svega što se dogodilo?
- Što smo naučili iz ove priče?
- Kako se trebamo ponašati, a kako ne trebamo?

Analizu likova je moguće raditi u skupinama.

Nastavni listovi za skupni rad

Koje osobine ima Maja? _____

Koje osobine ima Damir? _____

Kakav je bio Damirov otac? Koje je on osobine imao?

Njegov postupak davanja novca profesoru, nazivamo DAVANJE MITA ili PODMIĆIVANJE. To je loše postupanje! (zaokružite točan odgovor)

DA NE

- Koji je lik, po vašem mišljenju, napravio najveću grešku i zašto? Razmislite, usmeno ćete odgovoriti.
- Može li Damir nekako ispraviti svoju grešku?
- Što biste vi uradili da ste na njegovom mjestu? Razmislite, usmeno ćete odgovoriti.

Grupe prezentiraju odgovore. Čitaju svoj zadatak i iznose zajedničko rješenje. Nastavnik podstiče učenike da slobodno iznose svoje mišljenje, komentare i stavove. Potrebno je povezati dati problem s realnim životnim situacijama.

Četvrti dio: Evaluacija

Učenici u skupinama razgovaraju o pitanjima:

- Što smo naučili iz ove priče?
- Kako se trebamo ponašati, a kako ne trebamo?

Potrebno je da svaka skupina saopći konkretan i jasan odgovor na data pitanja. Nastavnik usmjerava rad grupa i pruža im potrebnu pomoć u radu.

Domaća zadaća: Potrebno je osmisliti drugačiji tijek priče, tako da i Damir na kraju ispravno postupi.

Peti dio:

Učenici ilustriraju ono što je na njih ostavilo najjači dojam.

PRIMJERI NASTAVNIH JEDINICA ZA TREĆI RAZRED

Primjer 8.

Priprava za sat

Predmet: Odgojni rad sa razrednim odjelom (VROZ) / Sat odjeljenjske zajednice

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Potkupljivanje, podmićivanje

Nastavna jedinica: Da li se prijateljstvo može kupiti?

Oblik i metode rada:

- Čelni i individualni oblik rada
- Metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja, metoda ilustracije i pisanih radova

Potrebna sredstva:

- CD sa pjesmama za djecu, pjesma Drugarstvo, Dragan Laković (YouTube),
- Papiri za pisanje pisama,
- Bojice.

Cilj sata:

- Razvijanje svijesti o tomu da se svako pravo drugarstvo/prijateljstvo dokazuje djelom, gradi pravednim i moralnim postupcima i ponašanjem,
- Razvijanje socijalnih kompetencija učenika.

Očekivani rezultati:

Učenik će moći da:

- Uoči i objasni razliku između “pravog” i “kupljenog” prijateljstva,
- Procijeni i zauzme stav prema “kupovini prijateljstva”.

Plan sata

Prvi dio:

Slušanje i pjevanje pjesme Drugarstvo, Dragana Lakovića

Razgovor nakon slušanja pjesme:

- Što je drugarstvo? Kada si drugu potreban, a kad nisi?
- Kada i kako se stekne drugarstvo?
- Vjerujete li da je ponekad moguće da se ljudi druže čitav život, a da se nikad ne upoznaju do kraja. Šta to znači?
- U kojim situacijama se može vidjeti pravo, istinsko prijateljstvo?
- Da li je moguće kupiti prijatelja može? Kako i zašto?

Drugi dio: Razgovor o situaciji u školi

MARKO I DAVOR

Marko ide u treći razred. Jako bi želio da se druži sa Davorom, ali ga Davor ne primjećuje. Uočio je da Davor voli autiće, pa je odlučio da mu jedan pokloni...

Što mislite, što se onda desilo? Da li je Davor prihvatio autić? Jesu li postali prijatelji? Da li je to pravo prijateljstvo? Može li se darom dobiti prijatelj?

...Marko je bio presrećan. Od tada su se često igrali i družili. Jednog dana je Davoru trebala pomoć. Na velikom odmoru zamolio je Marka da mu objasni pismeno sabiranje, jer ga nije dobro shvatio. Marko je odbio. Tražio je od Davora da se igraju. Davor se naljutio i rekao da nisu više prijatelji...

- Da li je Marko postupio kao prijatelj? Zašto?
- Da li je Davor postupio kao prijatelj? Zašto?
- Je li ovo bilo pravo prijateljstvo?
- Što je Marko mislio kad je poklonio autić?
- Može li se kupiti prijatelj?
- Da li su Davor i Marko znali kako se stječe pravi prijatelj?
- Kako se stječe pravi prijatelj?

Treći dio: Zadatak za učenike

Polovina učenika piše pismo Marku, a druga polovina Davoru, o temi: Kako nastaje pravo prijateljstvo?

Četvrti dio: Evaluacija

Učenici crtaju svog najboljeg prijatelja/prijateljicu, u situaciji kad pomažu jedan drugom i pišu mu poruku o prijateljstvu koje ne može da se kupi.

Primjer 9.

Priprava za sat

Predmet: Hrvatski/bosanski/srpski/jezik

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Prevara

Nastavna jedinica: Basna "Lija i ždral", L.N. Tolstoj

Oblik i metod rada:

- Čelni rad i rad u paru,
- Metoda razgovora, rada s tekstem i diskusija

Potrebna sredstva:

- Tekst "Lija i ždral", L.N. Tolstoj;
- CD - pjesma Razbole se lisica

Cilj sata:

- Osposobljavanje učenika za razumijevanje i tumačenje teksta,
- Razvijanje sposobnosti identificiranja loših postupaka,
- Kreiranje atmosfere tolerancije u učionici te kritičkog osvrta na postupke i ponašanja uz uvažavanje stavova i mišljenja drugih.

Očekivani rezultati:

Učenik će moći:

- Identificirati loše postupke u konkretnoj situaciji,
- Prepoznati i uspoređivati postupke i osobine likova u priči,
- Odrediti pouku priče,
- Prepoznati prevaru i identificirati je kao neprihvatljiv oblik ponašanja,
- Prepoznati i cijiniti ispravne postupke i prihvatljive modele ponašanja.

Plan sata

Prvi dio:

- Kroz vođeni razgovor, ponoviti znanja o basni.
- Nastaviti razgovor analizirajući značenje riječi vrline i mane.
- Postoje li ljudi bez mane ili savršeni ljudi?
- Najaviti cilj sata i aktivnosti koje slijede.

Drugi dio:

Nastavnik čita priču Lija i ždral.

LIJA I ŽDRAL

Sprijeteljila se lisica sa ždralom, čak su i kumovi postali. Jednom lija naumila da počasti ždrala i pozva ga u goste: "Dodi, dragi moj kume, dođi! Želim da te ugostim!"

Ždral dođe na zakazanu gozbu, a lija nakuhala kašu od griza i razmazala je po tanjiru. Nudi ga i gosti: "Probaj, kume, probaj, golubiću moj! Sama sam je spremila."

Ždral hlop, hlop, poče da lupa kljunom, lupao je, lupao, ali ništa nije uspeo da pojede. A lija za to vreme kašu liže li, liže i tako je sve sama i pojela.

Kad sva kaša bi pojedena, lija reče: "Ne zamjeri, dragi kume! Nemam te čime drugim počastiti."

"Hvala ti, kumo, i na ovome! Dođi i ti kod mene u goste."

Drugoga dana dolazi lisica, a ždral spremio čorbu okrošku, nasuo u bokal sa uskim grlićem, stavio na stol i kaže: "Jedi, kumice! Nemam čime drugim da te ugostim."

Lija je počela da se vrti oko bokala, proba ovako, onako, pa ništa, liznula ga, onjušila, ali ništa nije dohvatila! Ne može da uvuče glavu u bokal. A ždral za to vreme kljuje li, kljuje, dok nije sve pojeo.

"Ne zamjeri, kumo! Nemam te čime drugim počastiti."

Naljutila se lisica, a nadala se da će se za cijeli tjedan najesti, pa ode kući prazna želuca. Kako si uradio, tako će ti se i vratiti! Otada je i prijateljstvo lisice i ždrala prestalo.

Slijedi kratka emocionalna stanka. Možda uz pitanje o izgledu ždrala, kako bi učenici znali o kakvoj se životinji radi te im nepoznavanje iste neće skretati pozornost sa cilja sata.

Moguća pitanja za razgovor sa cijelim razredom:

- Što vam se najviše sviđelo u priči?
- Tko su likovi ove basne?

Pitanja za skupni rad:

Prva skupina

- Ima li u lijinom pozivu iskrene želje ugostiti prijatelja?
- Što znači prijateljski se ponašati prema drugoj osobi?

Druga skupina

- Zašto je lija uopće pozvala ždrala? Što joj je bilo na umu?
- Može li se lijino ponašanje povezati s riječi prevara? Zašto?
- Što znači prijateljski se ponašati prema drugoj osobi?

Treća skupina

- Kakva je lisica – kako govori, a kako se ponaša?
- Da li se lisica prijateljski ponašala prema ždralu? Objasni.

Četvrta skupina

- O čemu je ždral razmišljao kada je pozvao liju na večeru?
- Kako je ždral dočekao i ugostio liju?
- Što znači prijateljski se ponašati prema drugoj osobi?

Peta skupina

- Čemu se nadala lisica? Jesu li se ispunila njena očekivanja?
- Je li lisica zaslužila bolji doček? Objasni.
- Što znači prijateljski se ponašati prema drugoj osobi?

Šesta skupina

- Ocijenite ponašanje ždrala.
- Koje osobine ima ždral, a koje lisica?
- Što znači prijateljski se ponašati prema drugoj osobi?

Skupine imaju deset minuta za rad. Netko od članova skupine još jednom naglas pročita priču i potom razgovaraju o pitanjima za skupni rad.

Nakon toga, nastavnik poziva skupine, redosljedom koji smatra odgovarajućim, da izvijeste o pitanjima koja su imali za razgovor i zaključcima do kojih su došli.

Nakon toga, svaka skupina dobije sljedeći zadatak:

- U predzadnjoj rečenici basne piše "Kako si uradio, tako će ti se i vratiti". Objasni ovu misao?
- Ima li neko slično iskustvo? Da li ste nekada i vi bili prevareni?

Zaključak:

- Lisica je željela prevariti ždrala. Nadala se da ždral neće uvidjeti njenu namjeru da ga prevari i izvuče korist samo za sebe.
- Nije u redu varati druge! Prevara nije ispravan način ponašanja!
- Onaj ko izvrši prevaru, odgovaraće za to ili će i sam biti prevaren!

Domaća zadaća: Napisati dijalog između lije i ždrala.

Primjer 10.

Priprava za sat

Predmet: Hrvatski/bosanski/srpski jezik i Priroda i društvo/Moja okolina

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Podmićivanje

Nastavna jedinica: Prometni znakovi

Oblik i metoda rada:

- Čelni i rad u skupini te individualni rad
- Metoda razgovora, usmeno izlaganje

Potrebna sredstva:

- Priča Na putu do škole; Priručnik o prometu;
- Prometni znakovi od kartona i fotografije prometnih znakova (prethodno su učenici dobili zadatak da prikupe fotografije i izrade konkretne prometne znakove)

Cilj sata:

- Upoznavanje prometnih znakova i pravila te razumijevanje njihovog značaja za sigurnost svih;
- Razvijanje svijesti o podmićivanju kao neprihvatljivom obrascu ponašanja;
- Razvijanje osobnih stavova i mišljenja, uz uvažavanje i poštivanje stavova drugih;
- Razvijanje socijalnih kompetencija učenika i mogućnost primjene naučenog u konkretnim situacijama uz kritičko promišljanje;

Očekivani rezultati:

Učenik će moći:

- Razlikovati i objasniti vrste prometnih znakova, znakova opasnosti, obavijesti izričitih naredbi,
- Prepoznati podmićivanje u konkretnoj situaciji i identificirati ga kao neprihvatljiv oblik ponašanja,
- Prepoznati i druge neprihvatljive oblike ponašanja u svezi s tim.

Plan sata

Prvi dio:

Razgovarati sa učenicima o prometu.

- Pitati ih postoje li pravila kojih se svi sudionici u prometu moraju pridržavati? Koja su to pravila?
- Što su prometni znakovi?
- Mogu li se sjetiti nekih prometnih znakova?
- Kako izgledaju (boja, oblik, "sadržaj" znaka)?
- Kakva je veza između prometnih znakova i pravila u prometu?
- Najaviti cilj sata uz zapisivanje ključnih pojmova na tabli.

Drugi dio:

Nastavnik čita priču Na putu do škole.

NA PUTU DO ŠKOLE

Prošlog tjedna bio sam jutarnja smjena. Tada me obično roditelji, kada krenu na posao, voze do škole automobilom.

Moja škola imam mnogo učenika i u vrijeme početka nastave velika je gužva. Svi vozači htjeli bi se parkirati što bliže ulazu i zato često nastaju razni problemi.

Tog jutra mi nismo krenuli na vrijeme i tata je krenuo drugim putem do škole, da izbjegne gužvu. Međutim, ulica u koju je skrenuo bila je zabranjena za sav promet. Tata je to znao, ali je ipak nastavio. Tada se pojavio policajac i pokazao znak da se zaustavimo. Policajac je rekao tati da je prekršio prometno pravilo i ugrozio sigurnost ostalih sudionika u prometu te da mora platiti visoku kaznu zbog toga i dobiti kaznene bodove. Tata je ponudio novac policajcu ukoliko nas pusti da odemo i da zaboravi na sve što se dogodilo.

Ja sam sve to slušao i razmišljao kako bi trebalo postupiti?

Slijedi kratka emocionalna stanka i razgovor o priči.

Moguća pitanja za razgovor:

- O čemu govori priča?
- Čemu služe prometni znakovi?

- Što bi se desilo kada sudionici u prometu ne bi poštivali prometne znakove?
- Zašto je policajac zaustavio vozača u priči?
- Kako su se osjećali mama i dječak u automobilu, dok su čekali?
- Što mislite o postupku vozača koji je ponudio novac policajcu?
- Što je posao policajca?
- Da li on dobija plaću za svoj rad?
- Je li ispravno ponuditi novac policajcu da bi izbjegli plaćanje kazne?
- Da li ste nekada doživjeli sličnu situaciju?

Zaključak:

- Za sve sudionike u prometu važe ista pravila.
- Poštivanje pravila omogućuje sigurnost u prometu.
- Onaj tko prekrši pravilo, mora odgovarati za to.
- Davanje novca policajcu, da bi se izbjegla kazna, nije ispravno.
- Primanje i davanje novca zbog osobne koristi, za učinjenu uslugu, nazivamo podmićivanje. To nije ispravno ponašanje!

Treći dio: Rad u skupinama

Slijedi rad u skupinama.

Prethodno oformljene skupine dobijaju zadatke. Uz pomoć udžbenika, priručnika za promet, prometnih znakova od kartona i drugog materijala koji su trebali donijeti na sat, učenici pripremaju prezentacije. (shodno broju učenika u odjeljenju, više skupina može raditi isti zadatak)

Prva skupina: Znakovi opasnosti

Druga skupina: Znakovi izričitih naredbi

Treća skupina: Znakovi obavijesti

Prezentacije, pored osnovnih informacija o određenoj vrsti prometnih znakova, treba da sadrže i primjer situacije iz svakodnevnog života u kojoj su primijenjeni određeni prometni znakovi. (Npr. kao u priči sa

početka časa Na putu do škole u kojoj se pominje određeni prometni znak.)

Pored toga, skupina treba osmisliti prometni znak koji bi se odnosio na potkupljivanje, odnosno davanja mita.

Nastavnik obilazi skupine i pruža im potrebnu podršku, usmjerava ih u radu, podstiče pitanjima kako bi ih uputio u željenom pravcu...

Slijedi prezentacija rada u skupinama, uz procjenu urađenog.

Kriteriji za procjenu su:

- Informacije o prometnim znakovima koji su bili zadatak,
- Povezivanje prezentacije s fotografijama i znakovima od kartona,
- Situaciju u kojoj se pominju potrebni prometni znakovi,
- Znak koji se odnosi na davanje mita (znak opasnosti za 1. skupinu; znak izričitih naredbi za 2. skupinu; znak obavijesti za 3. skupinu),
- Način izražavanja tijekom prezentacije.

Učenici trebaju biti upoznati s kriterijima prije nego što počnu sa izradom skupnih prezentacija. Potrebno je da razumiju šta podrazumijeva i na što se odnosi svaki od definiranih kriterija. Moguće je definirati i neke druge kriterije sukladno sa ciljem i očekivanjima.

Četvrti dio: Evaluacija

Evaluaciju je moguće provesti sa cijelim razredom, putem vođenog razgovora na osnovu pitanja ili pak uporabom nastavnih listića za individualni rad.

- Na nekom od sljedećih sati (bilo satu likovne kulture, maternjeg jezika, odgojnog rada s razrednim odjelom; prirode i društva/ moje okoline), moguće je praviti slikovnice, o temi "Prometni znakovi", kao zbirku svih učeničkih radova i nastavnih listića, urađenih u prethodnim aktivnostima. Skupine učenika (formirane u tu svrhu, ali drugačije od onih koje su već radile zajedno na prethodnim aktivnostima) mogu praviti slikovnice od svojih radova, uz dodavanje drugih informacija i materijala koji se odnose na prometne znakove.
- Izrada slikovnica može da traje duže vrijeme te da se pretvori u razredni projekt, koji će uključiti i pisanje literarnih radova o zadanoj temi; obilazak raskrižja u mjestu ili okolici; posjet nekoj instituciji relevantnoj za prometnu kulturu ili reguliranje prometa ; posjetu učionici neke ličnosti koja se može dovesti u vezu sa prometnom kulturom, o čemu bi učenici izvijestili u slikovnici. Poseban dio slikovnice se može odnositi na znakove o podmićivanju, koji bi sada bili istog formata i klasificirani u znakove opasnosti, izričitih naredbi i obavijesti.

Primjer 11.

Priprava za sat

Predmet: Priroda i društvo/Moja okolina

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Podmićivanje, opasnost na putu

Nastavna jedinica: Opasnost na putu

Oblik i metoda rada:

- Čelni rad, individualni, rad u skupini, te rad u paru
- Metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja, metoda pisanih radova, metoda ilustracije i metoda demonstracije

Potrebna sredstva:

- Priča/problemska situacija Cipelići, Čarli i Alma,
- Prometni znakovi od kartona (koje su učenici, u parovima izradili prethodni čas,)
- Nastavni listovi za skupni rad,
- Papir i bojice.

Cilj sata:

- Razvijanje svijesti o značaju poštivanja pravila u svrhu sigurnosti svih,
- Osposobljavanje učenika da uoče primjere podmićivanja te razlikuju dobre i loše postupke,
- Razvijanje svijesti o podmićivanju kao neprihvatljivom obrascu ponašanja.

Očekivani rezultati:

Učenik će moći da:

- Objasni ulogu prometnika u reguliranju prometa,
- Prepozna podmićivanje u konkretnoj situaciji i identificira ga neprihvatljiv oblik ponašanja,
- Navede primjere primanja mita u konkretnim životnim situacijama,
- Ilustrira opasnosti koje izaziva korupcija u prometu,
- Donese ispravnu odluku o postupanju ukoliko se nađe u prisustvu korumpirane osobe.

Plan sata

Prvi dio:

Učenici igraju igru Skrivalica - otkrivalica.

Na ploči su pitanja koja skrivaju točan odgovor. Učenici se natječu u skupinama. (jedan red čini jednu skupinu). Ona skupina koja prva dođe do točnog odgovora je pobjednik. Rješenje koje se krije je POLICAJAC.

Razgovaramo o poslovima prometne policije. Koja je njihova uloga? Što bi se dogodilo kada prometna policija ne bi odgovorno izvršavala svoje obveze? Razmislite!

Postoje pojedinci koji na neprihvatljiv način koriste svoj položaj s ciljem da ostvare određenu korist. Najčešće je to radi novčane koristi. Ta korist naziva se MITO.

Da li ste čuli od roditelja ili bili sudionik takvih situacija u prometu? Kada se u prometu najčešće zlorabljuje položaj?

Da li ste vi nekada potplatili nekoga za neku uslugu? (Drugu dali čokoladu da vam napiše zadaću, novac da bi vas zaštitio ili lagao za vas, bombone da bi glasao na razrednim izborima i slično).

Drugi dio:

Opiši problemsku situaciju Cipelići, Čarli i Alma.

CIPELIĆI, ČARLI I ALMA

U Cipelgradu je sve bilo podređeno proslavi mature. Cipelići su završavali policijsku akademiju i čekao ih je posao u prometu.

Svi cipelići su znali Čarlija i Almu. Alma je bila vrijedna, marljiva i odgovorna učenica, dok je Čarli više volio igru i zabavu. Na nastavu je rijetko dolazio, a još rjeđe učio. Stalno je smišljao nove izgovore.

Završio je akademiju kupujući bombone Almi. Ona mu je radila zadaću, pomagala, pa čak i šaptala točne odgovore na ispitima. Kada su učili o opasnostima u prometu, Čarli je spavao. Došao je i njihov prvi radni dan!

Razmisli šta se dogodilo prvog radnog dana?

Potom, učenici formiraju skupine, prema boji papirića (crveni, plavi, žuti, zeleni) koje su izvukli iz "šešira". Nastavnik podijel skupinama nastavne listove za skupni rad.

Prva skupina

- Kako je cipelić Čarli mogao ugroziti sigurnost učesnika u prometu?
- Opišite situaciju, a zatim ilustrirajte!

Druga skupina

- Razmislite da li je cipelić Čarli primao mito na poslu (novčanu ili neku drugu korist) i tako štiti neoprezne vozače u prometu!
- Koji postupak cipelića vas je naveo na takvo mišljenje? (Prisjetite se kako je završio akademiju).

Treća skupina

- Da li je Alma dobro postupila štiteći postupke svoga druga?
- Zamislite da se nađete u sličnoj poziciji kao Alma.

Četvrta skupina

- Koje posljedice može izazvati uzimanje mita na radnom mjestu prometnog policajca i zaštita neopreznosti sudionika u prometu? Napišite, a zatim ilustrirajte!

Vrijeme za rad skupina je 15 minuta. Nastavnik obilazi skupine, usmjerava rad, nastojeći osigurati da svi učenici sudjeluju u radu.

Prezentacija skupnog rada

Skupine prezentiraju svoje viđenje problema u Cipelgradu. Čitaju svoj zadatak kao i zajedničko rješenje problema. Ostale skupine aktivno učestvuju u procesu izvještavanja. Nastavnik stalno podstiče učenike da slobodno iznose svoje mišljenje, komentare i stavove. Potrebno je povezati dati problem s realnim životnim situacijama te pronalaziti najprikladnija rješenja.

Zaključak:

- Za sve sudionike u prometu važe ista pravila.
- Poštivanje pravila omogućuje sigurnost u prometu.
- Onaj tko prekrši pravilo, mora da odgovara za to.
- Davanje novca policajcu, da bi se izbjegla kazna, nije ispravno.
- Uzimanjem novca od onih koji su prekršili prometno pravilo, policajac štiti nepažljive vozače i istovremeno ugrožava sigurnost svih. To nije ispravno ponašanje!
- Primanje i davanje novca zbog osobne koristi, za učinjenu uslugu, nazivamo podmićivanje. To nije ispravno ponašanje!

Treći dio: Završna aktivnost

Na kraju sata, učenici demonstriraju poziciju policajca i sudionika u prometu, a podijeljeni su u parove prema mjestu sjedenja.

Jedan broj parova će demonstrirati situaciju u kojoj policajac prihvata mito, dok će preostali parovi demonstrirati situaciju u kojoj policajac ne prihvata ponuđeni mito, nego postupa ispravno.

Primjer 12.

Priprava za sat

Predmet: Odjeljenska zajednica/VROZ; Hrvatski/bosanski/srpski jezik; Moja okolina/Priroda i društvo

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Podmićivanje, mito

Nastavna jedinica: Priča "Kod liječnika"

Tip sata:

- Obrada novog sadržaja
- Ponavljanje

- Vježbanje
- Sustavizacija

Nastavne metode i oblici rada:

- Razgovor, izlaganje, demonstracija, tekst, diskusija, pismeni rad, praktični rad, samostalni rad, crtanje,
- Čelni, skupni, individualni, rad u parovima, interaktivni.

Ciljevi sata:

Obrazovni: Razvijati govornu i pisanu komunikaciju, imenovati likove, odrediti jednu njihovu osobinu, znati ispravno postupiti prema obliku korupcije (nepotizam), integracija sadržaja u školi

Odgojni: Razvijati emocionalnu osjetljivost, toleranciju, samo poštivanje, ugodno ozračje za rad, prepoznati loše postupke, empatija, tolerancija

Funkcionalni: Uvoditi djecu u temu etike i antikorupcije kroz radionicu, razvijanje kritičkog mišljenja, logičkog pamćenja i zaključivanja

Nastavna sredstva i pomagala:

- Kurikulum Etika i antikorupcija
- Priča "Kod liječnika", preradila A. E.
- DVD s pjesmom Higijena

Očekivani ishodi

Učenici će na kraju sata moći odgovoriti na tri kratka pitanja. Pitanja su u skladu sa godinama učenika, njihovim psihičkim i tjelesnim razvojem, prethodnim iskustvom, načinom, metodama i oblicima učenja prilagođena ovoj dobi.

Moći se se odrediti prema postupcima u primjeru, što je dobro, a što loše, moći će pronaći i imenovati takvu pojavu u svom okruženju, moći će prijaviti (učitelju/ici, roditeljima) ove pojave.

Tema je pogodna za obradu na satu razrednog odjela, maternjeg jezika, prirode i društva, a objedinjuje sve nastavne sadržaje u osnovnoj školi te je prilagođena dobi učenika.

Lokacija rada:

- Škola
- Prirodna sredina
- Društvena sredina

Plan sata:

Prvi dio: Razgovor o zdravlju

Drugi dio: Podmićivanje, mito, priča Kod liječnika

Treći dio: Evaluacija

Artikulacija sata

Prvi dio:

Razgovor o zdravlju (sve odraditi u prostoru za jutarnji/podnevni sastanak ili u dvorištu ili...). Slušanje pjesme Higijena uz tjelovježbu i pokazivanje onoga o čemu pjesma govori. Razgovor o zdravlju. Kamo idete kad ste bolesni? Koliko često posjećujete liječnika? Što je važno za zdravlje?

Drugi dio:

Učitelj/ica čita priču.

KOD LIJEČNIKA

“Prije nekoliko dana, priča nam Jusuf, išao je s mamom u Dom zdravlja. Boljelo ga je grlo i teško je gutao hranu.

Usput je mama kupila bombonijeru u trgovini. Radovao se, jer je volio bombonijere. Došli su u Dom zdravlja i zatekli puno djece u čekaonici. Mama je morala na posao, pa nisu mogli dugo čekati.

Ostavila ga je u čekaonici, pokucala na jedna vrata i ušla. Sa sobom je ponijela i bombonijeru. Ubrzo se vratila i tiho mu šapnula, da nitko ne čuje, da će biti brzo na redu za pregled. Tog dana je u ambulanti radila mamina prijateljica Ljerka.

Stvarno je tako i bilo. Brzo su došli na red. Ušli su u ordinaciju i doktorica ga je pregledala. Dala je mami recept za lijekove .”

(naglasiti učenicima da priča nije završena)

Emocionalno-socijalna analiza teksta:

- Tko je bio bolestan?
- Kamo su se uputili?
- Što je mama kupila u trgovini?
- Što se desilo s bombonijerom?

Zadaci za skupine:

- U nekoliko rečenica napišite kraj priče kako je vi zamišljate
- Napišite koji su znakovi da je netko bolestan
- Nacrtajte strip (bez bojanja) u 4 slike kraja priče

Vrijeme za ovu aktivnost ne dulje od 10 minuta.

Prezentacija i izlaganje urađenih zadataka za skupine te kraća diskusija. Diskusiju usmjeriti na postupke, a ne na urednost, dovršetak radova i slično, jer nam je cilj utvrditi koji su postupci bili loši i čiji.

Izlaganje radova na panou u učionici.

Učitelj/ica čita nastavak priče.

“Dok ga je pregledala, Jusuf je na stolu vidio bombonijeru. Kad se pregled završio, teta Ljerka je ispratila njega i mamu. Na vratima je Jusufu dala bombonijeru i rekla da je korisnije da on pojede slatkiš kad ozdravi. Bili su iznenađeni i mama i on. Još je dodala da ne treba nikakve darove za svoj rad. Mama se postidjela.”

Nakon čitanja završetka priče, usporediti krajeve priče koje su učenici u skupnom radu napisali sa stvarnim završetkom priče.

- Što je uradila Jusufova mama u Domu zdravlja?
- Što je liječnica uradila sa darom?
- Ko je postupio ispravno u ovoj priči?
- Tko je postupio loše?

Treći dio: Evaluacija

Učiteljica:

Odaberite kraj priče koji su skupine uradile, a koji su podudarni sa stvarnim krajem i zalijepite stiker u plavoj boji.

(učenici rade zadatak)

Nakon toga, dijeli listiće koje učenici popunjavaju iz kojeg će učitelj/ica vidjeti koliko su učenici razumjeli temu.

RADNI LISTIĆ

1. Dopuni rečenicu:

Mama je _____ postupila.

Liječnica je _____ dar.

Davanje i primanje dara za učinjenu uslugu zovemo _____ ili _____.

Zaključak:

- Davanje i primanje dara za uslugu zovemo mito ili podmićivanje.
- Mito je loše.
- Prijavi ga!

Primjer 13.

Priprava za sat

Predmet: Sat razrednog odjela/odgojni rad s razrednim odjelom

Tema: Antikorupcija

Podtema: Nepotizam (protežiranje rodbine i prijatelja)

Nastavna jedinica: Sve Ivanove petice

Tip sata: Obrada novog gradiva

Oblik i metode rada:

- Čelni, skupni, interaktivni, individualni,
- Izlaganja, demonstracije teksta, pisanja, čitanja, vizualizacije.

Ciljevi i zadaci:

Obrazovni: Djeca će znati prepoznati oblik korupcije, razvijati stavove za ispravno postupanje, stvaranje otpora za slične situacije.

Odgojni: Razvijanje pozitivnog ozračja za rad, tolerancija, samopoštivanje, podsticanje samoprocjene i poštivanje drugih i drugačijih

Funkcionalni: razvijanje logičkog i kritičkog mišljenja i pamćenja, primjena naučenoga, analiza sličnih situacija, logičko zaključivanje

Nastavna sredstva i pomagala:

- Flip-chart papir
- Flomasteri
- Kolaž papir
- Nastavni listići (strip)

Plan sata:

Prvi dio: Motivacija, najava i zapis cilja

Drugi dio: Obrada nastavne jedinice, anali za, uopćavanje

Treći dio: Evaluacija

Artikulacija sata

Prvi dio:

Motivacija: Razgovaraju Čupka i Luda gljiva Iva (pokazati nacrtane likove kroz strip).

Čupka se žali Ivi kako Ivan iz njenog razreda uvijek, baš uvijek, dobije pet iako to najčešće ne zasluži. pita gljivu Ivu što da radi i kako da se izbori s takvom nepravdom

STRIP ČUPKA I LUDA GLJIVA IVA (STRIP U ČETIRI SLIKE)

(Čupka je djevojčica koja jako voli prirodu i veoma je bujne mašte. Za sve svoje nedoumice traži rješenja u izmišljenom prijateljstvu sa gljivom muharom. Čak joj je dala i ime: Iva. Odabrala ju je zbog crvene boje klobuka sa velikim bijelim tačkama jer je njena omiljena boja crvena.)

Čupka (otpuhujući):

Možeš misliti, onaj Ivan je opet dobio pet iako odgovor nije bio potpuno točan! Njemu učiteljica uvijek da pet iako on ne zna uvijek odgovor i ne piše baš redovito zadaće.

Luda gljiva Iva:

A što ga je učiteljica pitala?

Čupka:

Pitala ga da nabroji što se sve piše velikim slovom, a on je rekao samo imena gradova i nogometnih klubova! Kao da je nogomet najvažnija stvar na svijetu!

Luda gljiva Iva:

A što je trebao reći?

Čupka: (ljutito)

Pa imena i prezimena ljudi, gradova, sela, rijeka, ustanova i što je najvažnije početak rečenice! Učiteljica je rekla da je odlično i dala mu pet.

Luda gljiva Iva:

A jesi li ti to znala?

Čupka:

Pa sad sam ti rekla što je trebao odgovoriti! Slušaš li ti mene uopće?!

Luda gljiva Iva:

Slušam, slušam. Što sam ti ja kriva? Pa Ivanu si trebala reći ispravan odgovor, a i učiteljici.

Čupka:

I da znaš da hoću, već sutra!

Najava i zapis cilja na tabli.

Učenici će na kraju sata moći prepoznati i odrediti se prema sličnim nepravdama i protežiranju prijatelja i rodbine. upoznat će i pojam nepotizam.

Drugi dio:

Čitanje stripa i analiza uz pomoć pitanja.

- Tko je uopće Ivan?
- Je li Ivan učiteljicin rođak ili sin?
- Možda je Ivan sin bogatih roditelja?

- Što će se desiti ako Čupka kaže roditeljima?
- Što bi bilo ako je Čupka progriješila?
- Je li ona možda ljubomorna na Ivana?
- Zašto je Čupka osjećala da je nepravedno što Ivan dobija petice iako nije zaslužio?
- Kako se osjećala zbog toga?
- Jesu li i njeni prijatelji iz razreda osjećali isto?
- Je li Čupka razgovarala s nekim o toj situaciji?

Uopćavanje:

- Učenici će napisati na flip-chart papir kome bi se oni obratili kako bi se utvrdilo jesu li ivanove petice plod znanja ili prijateljske naklonosti učiteljice prema njemu.
- Nakon toga će svaka skupina znijeti svoje mišljenje i kroz diskusiju braniti svoj stav.

Treći dio:

- Ako je Čupka u pravu, čini li učiteljica “medvjedu uslugu” Ivanu?
- Znaju li učenici za sličan slučaj?
- Uvođenje pojma nepotizam kao podrška i nezaslužena korist zbog rodbinskih ili prijateljskih odnosa.

Primjer 14.

Priprava za sat

Predmet: Odgojni rad sa razrednim odjelom (VROZ)/Sat razrednog odjela

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Podmićivanje, mito, društveno prihvatljivo ponašanje

Nastavna jedinica: Nagovorili su me

Oblik i metoda rada:

- Čelni rad, individualni i rad u skupini,
- Metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja, metoda ilustracije i pisanih radova.

Potrebna sredstva:

- Pano s marionetom (marioneta može biti prezentirana i na računaru);
- Nastavni listići za rad skupina.

Cilj sata:

- Razvijanje kritičkog mišljenja i sposobnosti uočavanje društveno neprihvatljivog ponašanja.
- Razvijanje sposobnosti procjene vlastitog ponašanja te odgovornosti prema sebi i drugima i društveno prihvatljivom ponašanju, kroz specifične iskustvene aktivnosti.

Očekivani rezultati:

Učenik će moći da:

- Razlikuje ispravna i pravedna ponašanja u konkretnoj situaciji,
- Na pravi način sagledati situaciju, zatim ispravno odlučiti,
- Prepoznati posljedice podmićivanja,
- Preuzimanje odgovornosti za posljedice nepravilne procjene.

Plan sata

Prvi dio:

Učenici i nastavnik sjede u polukrugu i posmatraju pano s klaunom-marionetom (ili sliku na računaru). Voditi razgovor o pojmu "marioneta".

- Kako se zove ova lutka? (Ukoliko nitko od učenika ne zna što je marioneta, nastavnik to treba objasniti.)
- Što mislite ko pokreće marionetu? Tko drži konce?
- Zamislite da ste na mjestu ove lutke. Kako biste se osjećali?
- Zašto?
- Na koji način i kako neko može da utječe na vaše ponašanje?
- Osim roditelja i nastavnika koji vas savjetuju kako da se ponašate i tako utječu na vas, tko još utiče na vas i na vaše ponašanje?
- Da li se nekada dogodilo da vas netko nagovara i usmjerava na nešto što ne želite raditi?

Kroz razgovor vođen uz pomoć pitanja doći do bitnih utjecaja kao što su: mediji, internet, ulica, idoli, vršnjaci itd.

Dok učenici navode tko i na koji način utječe na njih, nastavnik odgovore upisuje u oblačiće iznad marionete.

Drugi dio:

U ovom koraku se fokusiramo na uticaj vršnjaka.

- Tražiti od učenika da navedu neku situaciju u kojoj su njihovi drugovi/vršnjaci utjecali na njih?
- Ukoliko učenici ne navedu pozitivan primjer, potrebno je da nastavnik navede neke pozitivne primjere utjecaja vršnjaka.
- Slijedi čitanje priče Nagovorili su me, uz prethodno upoznavanje učenika s tim da će nakon priče dobiti zadatke koje će rješavati u skupinama.
- Nastavnik čita priču, a nakon kratke emocionalne stanke, inicira razgovor, kako bi učenike što adekvatnije pripremio za rad u skupinama.

Pitanja za razgovor nakon čitanja priče:

- Zašto je Marko pristao na nagovor, da provale u školu?
- Što je želio postići?
- Čega se plašio?
- Čime su mu zaprijetili i kako su ga podmitili?

Razgovor treba da vodi u pravcu da učenici razumiju i odgovore što je Marka navelo da se upusti u ovakvu avanturu.

Treći dio: Rad u skupinama

Svaka skupina dobije listić sa zadatkom i 10-ak minuta da razgovaraju i usuglase mišljenja.

(Ukoliko se opredijelimo da učenicima damo zadatak da dramatiziraju svoje rješenje, što je poželjno za ovaj uzrast i zasigurno bi povećalo učinkovitost ove teme, realizaciju treba produžiti na dva školska sata.)

Četvrti dio:

Slijedi izvješće skupina i diskusija o svakom zadatku. Nakon svakog izvješća, izvući zaključak.

Ne treba izostaviti zaključak koji se odnosi na posljedice cjelokupne situacije (odlazak u policijsku postaju; osjećanje stida kod svih dječaka; ostala osjećanja kao: povrijeđenost zbog prevare, kajanje i sl; osudu vršnjaka u razredu, pa i ostalih u školi kada su čuli šta se dogodilo; eventualna kazna, kako u školi tako i roditeljska...)

Evaluacija:

- Razgovarati o sličnim životnim situacijama i mogućim posljedicama.
- Naglasiti da svako snosi odgovornost za sopstveno ponašanje i da to što "nas je t nagovorio" ne umanjuje našu odgovornost.
- Pitati učenike što su naučili taj dan?
- Svaki učenik treba da napiše kakvu je pouku izvukao!

Materijali:

Pano s marionetom

PRIČA: NAGOVORILI SU ME

Bilo je lijepo i sunčano subotnje poslijepodne. Marko je sjedio ispred zgrade na stepenicama ulaza u zgradu. Bio je sam i dosadivao se. Pitao se gdje su njegovi vršnjaci i što je s njima, kad nikoga nema. Dok je tako razmišljao, iznenada, iza ugla izađoše David i Milan.

“Marko, što radiš?”, upita David. “Ništa, dosađujem se i ubijam od dosade. Je l’ imate možda neku ideju što da radimo”, reče Marko.

“Hajdemo do školskog dvorišta da vidimo što se tamo dešava”, reče Milan.

Odšetali su do školskog dvorišta, ali ni tamo nije bilo nikoga.

“Ej, a da se malo zezamo... da provalimo u školu i napravimo mali kaos u njoj”, reče David.

Marko je oklijevao. Nije bio siguran da je to baš dobra ideja.

“Pa, ne znam, šta ako nas uhvate, onda ćemo stvarno biti u problemu. Može da naiđe policija i gotovi smo”.

“Ma hajde Marko, neće nas uhvatiti, što ti je, što si se prepao”, reče Milan, uostalom nećemo da pretjerujemo, samo ćemo malo da se zezamo”. “Uostalom, ako ne želiš nisi više ni dobrodošao u naše društvo. Ako pristaneš, dat ću ti onu svoju loptu koja ti se dopada.”

“Pa, dobro hajde”, reče Marko nevoljko. Nije bio baš oduševljen idejom, ali je htio da ostane sa prijateljima.

I dok su tako preturali po kabinetima škole, iznenada je naišao čuvar. Odmah je pozvao policiju, ali i njihove roditelje. Djeca su s roditeljima otišla u policijsku postaju. Kada su Marka roditelji upitali zašto je to uradio, odgovorio je: “Oni su me nagovorili”.

Nastavni listići za rad skupina

Prva skupina

- Razgovarajte u grupi i zamislite kako će reagirati učiteljica kada dječaci dođu u školu? Kako će postupiti i šta će preduzeti?
- Budite spremni da svoju ideju prezentirate i obrazložite ostalima u razredu.

Druga skupina

- Šta mislite kako će se David i Milan opravdati za ono što su uradili? Kako su se oni osjećali nakon svega?

- Zaključke do kojih ste došli ćete prezentirati i obrazložiti ostalima u razredu?

Treća skupina

- O čemu je sve Marko razmišljao i kako se osjećao nakon svega?
- Markova promišljanja ispričat ćete ostalima u razredu.

Četvrta skupina

- Da sam bio na Markovom mjestu, ja bih...
- Nakon razgovora u grupi i usaglašavanja mišljenja, ispričat ćete šta biste vi uradili, kako biste postupili da ste bili na Markovom mjestu.
- Budite spremni obrazložiti svoju odluku.

PRIMJERI NASTAVNIH JEDINICA ZA ČETVRTI RAZRED

Primjer 15.

Priprava za sat

Predmet: Odjeljska zajednica/VROZ

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Podmićivanje

Nastavna jedinica: Prijateljstvo

Tip sata:

- Obrada novog sadržaja
- Ponavljanje
- Vježbanje
- Sustavizacija

Nastavne metode i oblici rada:

- Razgovor, izlaganje, demonstracija, tekst, diskusija, pismeni rad, praktični rad, samostalni rad,
- Frontalni, skupni, individualni, rad u parovima, interaktivni.

Ciljevi sata:

Obrazovni: Uvesti učenike u pojam korupcije, podučiti ih kako ispravno postupiti, prepoznavanje oblika korupcije u stvarnom okruženju;

Odgojni: Podsticati socijalizaciju svakog djeteta, podsticati poštivanje različitosti, stvarati ugodno ozračje za rad, podsticati usvajanje pozitivnih stavova;

Funkcionalni: Razvijati osjećaj odgovornosti prema sebi i drugi ma, razvijati kritičko mišljenje, logičko pamćenje i zaključivanje.

Ishodi:

Učenici će na kraju sata moći prepoznati pravog prijatelja, uočiti neprimjerene postupke i ponašanja, donijeti zaključke o postupcima, donijeti odluku kako ispravno postupiti, moći će prepoznati oblik korupcije (podmićivanje)

Nastavna sredstva i pomagala:

- Flip-chart papir
- Markeri u boji
- Kolaž papir
- Lutke dva dječaka

Lokacija rada:

- Škola
- Prirodna sredina
- Društvena sredina

Plan sata

Prvi dio: Jutarnji sastanak, motivacija, najava i upis cilja

Drugi dio: Obrada teme, izražavanje doživljaja, interpretacija

Treći dio: Sinteza i evaluacija

Artikulacija sata

(koncept, pribilješke, zadaci, plan ploče, pitanja)

Prvi dio:

Jutarnji sastanak:

Pozdrav u krugu - Redar je taj koji pozdravlja prvi učenika/cu lijevo i desno na svoj poseban način (rukovanjem, "pticom", zagrljajem, rukom na ramenu i sl.) uz obavezno gledanje u oči i osmijehom popraćenim riječima: "Dobro jutro, Ivane. Drago mi je da te vidim."

Razgovarati sa učenicima o tomu kakvo je vrijeme, koji je danas dan, tko danas nije raspoložen za rad, važan događaj u obitelji ili u lokalnoj zajednici.

Motivacija: Čitanje Markovog pisma. Marko je inače sin učiteljicine prijateljice.

"Draga teta,

Znam da si učiteljica i mamina dobra prijateljica, pa te molim da mi pomogneš.

Evo o čemu se radi:

Siniša je moj najbolji prijatelj, ali smo već neko vrijeme udaljeni jedan od drugog. Juče smo se našli poslije škole, šetali gradom i razgledali izloge. Stali smo i kod izloga sa sportskom obućom. meni su se jako dopale Adidasove tenisice i to sam mu rekao. Za tren je nestao i pojavio se malo kasnije. Ispod džempera je izvadio baš one adidasove tenisice koje su mi se dopale.

Dao mi ih je i rekao da je to njegov zakašnjeli poklon za rođendan. Jako sam se obradovao i u parku sam ih probao. Bile su moj broj i stajale su na nogama savršeno.

Nisam mu stigao ni zahvaliti, jer smo stigli pred njegovu kuću, pozdravili se i on je otišao.

Kad sam došao kući, počeo sam razmišljati i, prije povratka roditelja s posla, skrio sam ih u ormar.

Šta da radim? Pomozi mi molim te!

Voli te Marko.”

Drugi dio:

- Što vi mislite kako je Siniša došao do tenisača? Je li imao novac da ih kupi ili ih je ukrao? Je li Marko ispravno postupio kad je prihvatio poklon, a ne zna kako je on došao do njih?
- Je li trebao pitati Sinišu odakle mu? Treba li reći roditeljima?
- Šta ako ih je kupio? Šta će se desiti ako Markovi roditelji kažu Sinišinim?
- Hoće li se prijateljstvo prekinuti? Je li Siniša stvarno prijatelj Marku?

Skupni rad:

Prva skupina:

- Zamislite i nacrtajte da je Siniša pomagao komšijama, zaradio novac i kupio poklon Marku.

Druga skupina:

- Zamislite da je Siniša ukrao tenisice i napišite Marku što daradi.

Treća skupina:

- Zamislite da je Siniša ukrao novac od roditelja i kupio tenisice kako bi se pomirio s Markom. Nacrtajte strip što se može desiti sa prijateljstvom.

Četvrta skupina:

- Dramatizirajte susret Marka i Siniše nakon saznanja da je zarađenim novcem kupio tenisice.

Izveštaji skupina:

Sinteza: kako biste vi postupili da ste bili na Markovom mjestu? (osvrtna rad sve četiri skupine)

Treći dio:

Evaluacija:

- U slučaju da je Siniša ukrao novac ili tenisice loše je da se Marko okoristi krađom iako on sam nije ukrao.
- U slučaju da je Siniša radio radio za novac, nije u redu da Marko zadrži dar jer je Sinišinoj obitelji novac potrebniji.
- Razgovarati sa učenicima kupuju li oni prijateljima darove kako bi se s njima družili ili to rade njihovi prijatelji?
- Takve postupke možemo nazvati mitom ili potkupljivanjem.

Primjer 16.

Priprava za sat

Predmet: Odjeljenska zajednica/VROZ; Hrvatski/bosanski/srpski jezik; Priroda i društvo/Moja okolina

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Nepotizam

Nastavna jedinica: Priča "Vratar"

Tipa sata:

- Obrada novog sadržaja

- Ponavljanje
- Vježbanje
- Sustavizacija

Nastavne metode i oblici rada:

- Razgovor, izlaganje, demonstracija, tekst, diskusija, pismeni rad, praktični rad, samostalni rad, crtanje,
- Čelni, skupni, individualni, rad u parovima, interaktivni.

Ciljevi sata:

Obrazovni: Razvijati govornu i pisanu komunikaciju, imenovati likove, odrediti jednu njihovu osobinu, znati ispravno postupiti prema obliku korupcije (nepotizam), integracija sadržaja u školi

Odgojni: Razvijati emocionalnu osjetljivost, toleranciju, samopoštivanje, prijatno ozračje za rad, prepoznati loše postupke, empatija, tolerancija

Funkcionalni: Uvoditi djecu u temu etike i antikorupcije kroz radionicu, razvijanje kritičkog mišljenja, logičkog pamćenja i zaključivanja

Nastavna sredstva i pomagala:

- Kurikulum Etika i antikorupcija
- Priča "Vratar", preradila A. E.

Pomagala:

- Papir u boji
- Škare
- Lijepak
- Karton
- Flomasteri u boji
- Stikeri u boji

Očekivani ishodi:

Učenici će na kraju sata moći odgovoriti na tri kratka pitanja. Pitanja su u skladu sa godinama učenika, njihovim psihičkim i tjelesnim razvojem, prethodnim iskustvom, načinom, metodama i oblicima učenja prilagođena ovoj dobi.

Moći se se odrediti prema postupcima u primjeru, što je dobro, a što loše, moći će pronaći i imenovati takvu pojavu u svom okruženju, moći će prijaviti (učitelju/ici, roditeljima) ove pojave.

Tema je pogodna za obradu na satu razrednog odjela, maternjeg jezika, prirode i društva, a objedinjuje sve nastavne sadržaje u osnovnoj školi te je prilagođena dobi učenika.

Lokacija rada:

- Škola
- Prirodna sredina
- Društvena sredina

Plan sata

Prvi dio: Razgovor o sportu

Drugi dio: Nepotizam, priča

Treći dio: Evaluacija

Artikulacija sata

Prvi dio:

- Pozdrav, vijesti, dan, godišnje doba, tjelovježba (sve uraditi u prostoru za jutarnji/podnevni sastanak ili u dvorištu ili...)
- Učenici prelaze u prostor za rad u skupinama.
- Koji je tvoj omiljeni sport i zašto?
- Koje dobrobiti donosi bavljenje sportom?
- Jeste li uključeni u neki sportski klub izvan škole?

- Koji sportski klubovi su u našem gradu?
- Najava teme sata - nastavna jedinica.

Drugi dio:

Učitelj/ica čita priču .

VRATAR

“Upisao se Ilija u nogometni klub za početnike. Prilikom testiranja njegove tjelesne sposobnosti i poznavanja pravila nogometne igre, trener je zaključio da bi bio izvrstan vratar. Tako je Ilija postao vratar i vrijedno trenirao i obranio puno lopti koje su trebale završiti u голу. Silno se radovao, jer je bio uspješan.

Nakon tri mjeseca, u grad se doselila nova obitelj. Jovan je stigao i u Ilijinu školu. Odmah je svima ispričao da je njegov ujak trener u nogometnom klubu u susjednom gradu. I Jovan se upisao u isti nogometni klub u kojem je igrao i Ilija.

Jovan je rekao treneru kako je i njegov ujak trener u drugom gradu i da je on tamo bio vratar. Trener je poznao njegovog ujaka.”

(naglasiti učenicima da priča nije završena)

Socijalno-emocionalna analiza teksta:

- Tko su likovi ove priče?
- Što je Ilija postao u nogometnom klubu u gradu?
- Tko se doselio u njegov grad?
- Što je ispričao Jovan prijateljima?

Zadatak za skupine:

- Napišite nekoliko rečenica o sportu koji volite
- Napišite akrostih sa riječi: SPORT

- Nacrtajte jedan prizor s nogometne utakmice
- Otpjevajte navijačku pjesmu svog kluba

Zadatak vremenski ograničiti na 10 minuta

Prestavljanje radova uz pojašnjenja i lijepljenje na pripravljeni pano.

Nastavak priče

“Na ujakovu preporuku, Jovan je postao novi vratar u klubu. Bio je uspješan kao i Ilija.

Ilija je bio jako razočaran zbog zamjene i odlučio je napustiti klub.

lako su ga svi odgovarali od toga, on je ostao pri svojoj odluci.”

- Što se desilo u klubu?
- Kako je Jovan postao vratar?
- Je li to bilo pravedno?
- Što je Ilija odlučio?
- Jeste li vi čuli za sličan slučaj?

Ukoliko ima potvrdnih odgovora, pružiti priliku učenicima da kratko ispričaju)

- Tko je loše postupio u ovoj priči?
- Zna li kako zovemo tu vrstu postupka?

(vjerovatno će se javiti neki učenik s komentarom da je Jovan postao vratar “preko veze”- pružiti priliku da objasni značenje)

Učitelj/ica: Često čujemo taj izraz “preko veze”. Radi se o tome da zbog rodbinskih ili prijateljskih veza neko nezasluženo napreduje.

Takve postupke zovemo NEPOTIZAM.

- Nepotizam je loš.
- Prijavite ga!

Zadatak za zadaću:

Pitajte roditelje znaju li za slične pojave i na sljedećem satu o tomu ćemo raspravljati. Napišite nekoliko rečenica o tomu.

(Učitelj/ ica će podijeliti učenicima već pripremljen papir u boji na kojem će učenici zapisati svoja opažanja sličnih pojava u društvu).

Sljedećeg dana će učenici zalijepiti svoje zadaće na već postavljeni pano.

To će biti tema na narednom satu o etici i antikorupciji.

Primjer 17.

Priprava za sat

Predmet: Hrvatski/bosanski/srpski jezik i Odgojni rad razrednim odjelom (VROZ)/ Sat razrednog odjela

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Potkupljivanje

Nastavna jedinica: Prijateljstvo se ne kupuje!

Oblik i metode rada:

Blok sat

- Čelni rad, rad u skupini;
- Metoda razgovora i metoda usmenog izlaganja.

Potrebna sredstva:

- Nastavni listovi za rad skupina

Cilj sata:

- Uvesti učenike u pojam korupcije i mita;
- Upoznati učenike sa ispravnim odnosom i načinima reagiranja prema prijateljima u svakodnevnim životnim situacijama;
- Uočavanje razlika između pravog/iskrenog prijateljstva i prijateljstva iz koristi (ne trebamo težiti da nam netko bude prijatelj ako on to ne želi, ali uz određenu dobit ipak pristaje).

Očekivani rezultati:

Učenik će moći da:

- Prepozna ispravna i pravedna ponašanja u konkretnoj situaciji,
- Na pravi način sagledati situaciju, zatim ispravno odluči,
- Uoči bitne elemente pravog prijateljstva i prijateljstva zbog određene koristi,
- Prepozna osobine koje krase prijatelje.

Plan sata

Prvi dio: Uvodna aktivnost

- Razgovor sa učenicima o prijateljstvu i drugarstvu.
- Tko su nam prijatelji i drugovi?
- Kako nastaje prijateljstvo i drugarstvo?
- Zna li neko što je korupcija, što je mito?

Na ploči ili flip-chart papiru izraditi oluju ideja zapisujući odgovore koje su učenici naveli.

Saslušati moguće odgovore, a zatim napisati definicije.

Korupcija – potkupljivanje, pokvarenost, podmićivanje...

Mito – novac ili neka vrijednosna stvar kojom se neko pridobija da udovolji želji davatelja (najčešće na nepošten, nezakonit način)

Slijedi čitanje priče "Oponašajući Saru" i razgovor o priči.

OPONAŠAJUĆI SARU

Izgedala je kao omiljena djevojčica u svom društvu. Aleksandra je uvijek, u svemu bila prva, isticala sebe, a druge omalovažavala. Zahtijevala je od drugara da joj kupuju razne sitnice, kako bi se ona sa njima družila. Smatrala je da ona to zaslužuje. Da bi bile u njenom društvu, drugarice su odvajale novac od užine i kupovale razne šnalice, gumice, slatkiše. Kada nisu imale novca i nisu mogle ništa da joj kupe, Aleksandra bi ih ignorirala.

To je djevojčicama dosadilo i odlučile su da novac koji su dobile od roditelja potroše na užinu. Zbog te odluke Aleksandra je ostala sama i bez prijatelja. Požalila se majci, koja joj je ispričala priču o djevojčici koja nije imala novca, ali je imala drugarice.

Djevojčica po imenu Sara, krenula je, jednoga dana, kod drugarice na rođendan. Kao dar ponijela je veoma lijepo ukrašenu kutiju. Drugarica se zahvalila i stavila kutiju sa ostalim poklonima. Kada je otvarala kutiju, shvatila je da je kutija prazna. Osjećala se povrijeđeno, jer su ostali darovi bili vrijedni. Sljedećeg dana pitala je Saru zašto je kutija prazna, da nije slučajno zaboravila staviti dar. Sara je rekla da kutija nije prazna, da ju je napunila do vrha poljupcima.

Aleksandra je odlučila da ukrasi kutiju i pronađe svoje drugarice. Drugarice su se veoma obradovale. Zajedno su napunile kutiju poljupcima. Svakog dana su uzimale i ostavljale poljupce u kutiju, tako da im ih nikada nije nestalo.

Pitanja za razgovor:

- O čemu govori priča?
- Da li se prijateljstvo može kupiti? Zašto?
- Da li ste se nekada našli u sličnoj situaciji?
- Koja je poruka ove priče?

Vratiti se na pojmove "mito" i "korupcija" koje smo prethodno definirali i dovesti ih u vezu s pričom.

Drugi dio:

Podijeliti učenike u skupine i dati im radne zadatke. Svaka grupa dobija listić s drugom pričom koja predstavlja neku životnu situaciju i pitanja na koja treba odgovoriti, a koja se odnose na situaciju u priči. Također, na listiću su navedene i određene osobine koje pojedini ljudi imaju (zavist; ljubomora; lijenost; ljubav; poštenje), a koje učenici treba da prepoznaju kod likova u priči. Nije obavezno da likovi u priči imaju sve navedene osobine, ali mogu imati i neke druge koje nisu navedene, a koje učenici treba da dopišu, ukoliko su ih uočili.

Svaki član g skupine ima broj koji treba da zapamti (sukladno broju članova skupine), jer će nastavnik na kraju tražiti da učenici koji nose određeni broj prezentiraju rezultate rada skupine. Učenici sa nekim drugim brojem će pak, obrazložiti način na koji su radili i usuglasili stavove.

Dok učenici rade na radnim zadacima, nastavnik obilazi skupine i po potrebi pruža pomoć i daje dodatne upute.

Treći dio:

Skupine prezentiraju rezultate rada. Čitaju priču, zatim odgovore na postavljena pitanja. Ostale skupine slušaju, a po završetku izlaganja izražavaju svoj stav. Mogu postavljati i pitanja članovima skupine koja izlaže rezultate rada. Na kraju učenici navedu i kod kojeg lika su prepoznali neku od navedenih osobina, kao i neku drugu osobinu koju su uočili.

Zaključivanje sata i uopćavanje znanja

- U kojoj priči se pojavljuje korupcija?
- Što je sve bilo mito u pričama koje smo čuli?
- Kupujete li svojim prijateljima darove zato što vam je stalo do prijateljstva ili iz nekih drugih razloga?
- Mislite li da vas netko želi potkupiti nekim darom?
- Koje osobine krase prijateljstvo?
- Ima li nešto što danas niste razumjeli, a željeli biste znati?

Načini evaluacije:

Pročitati "Zapis o prijateljstvu"

Zapis o prijateljstvu

Neki kažu da je čovjekov najbolji prijatelj pas.

Neki drugi opet kažu da je knjiga najbolji prijatelj.

Prijatelji su i knjige i psi, ali i jedne i druge treba platiti, pogotovo ako su, knjige tvrdo ukoričene, a psi rasni.

No postoji prijateljstvo koje se ni sa čim ne može platiti.

Ima ljudi koji ga pokušavaju kupiti, a onda shavate da više nikada neće doći do njega.

To prijateljstvo se jedino može steći i uzvratiti prijateljstvom.

To je i najbolje prijateljstvo. To je prijateljstvo među ljudima.

Učenici dobiju prazne, identične papire i zadatak da kod kuće napišu poruku prijateljstva za svoje najbolje prijatelje. (Nije potrebno da se potpisuju niti da imenuju primatelja.) Sutradan sve poruke stavimo u kutiju ili šešir, a onda učenici izvlače poruke prijateljstva.

Na jednom od narednih sati VROZ-a moguće je praviti plakat od poruka prijateljstva, koji bi učenici ukrasili i dodali sve ono što misle da treba, a koji bi u narednom razdoblju odražavao prijateljstvo u tom razredu.

Materijali: Nastavni listovi za rad skupina

Prva skupina

Šest učenika sedmog razreda izabrano je da sudjeluje na nogometnom turniru. Kapetan momčadi treba biti Marko, jer se najviše ističe u igri

i uvijek postiže najviše pogodaka. Slaviši se to nije svidjelo. Slaviša smatra da on treba biti kapetan momčadi. Odlučio je da u Markovom odsustvu predloži drugovima da glasuju za njega, a za uzvrat njegov tata će ih voditi na izlet i roštilj. Prijatelji su odbili ovaj prijedlog, zato što Slaviša nije najbolji igrač njihovog tima.

- Što biste vi uradili da se nađete u ovakvoj situaciji? Obrazložite stav?
- Je li Slavišin prijedlog prijateljima ispravan? Zašto?
- Jesu li prijatelji ispravno postupili jer nisu prihvatili Slavišinu ideju?
- Izdvoji primjere korupcije i mita u priči. Obrazloži.

Osobine:

- Zavist
- Ljubomora
- Dobrota
- Lijenost
- Ljubav
- Poštenje

Druga skupina

U razredu 41 družile su se Vanja, Ema i Mia. Milica je željela da se druži s njima, ali nikako joj nije polazilo za rukom, nailazila je na odbacivanje i ignoriranje. Odlučila je da od novca koji dobija od roditelja za užinu kupi karte za kino i pozove djevojčice. Ponudila je djevojčicama da pođu sa njom u kino, a da im ona kupi karte.

Djevojčice su pristale samo zato što im je Milica kupila karte.

- Što biste vi uradili da ste na Milicinom mjestu?
- Zašto su Vanja, Ema i Mia prihvatile poziv u kino?
- Da li je ovo pravo prijateljstvo? Obrazloži stav?
- Izdvoji primjere korupcije i mita u priči. Obrazloži?

Osobine:

- Zavist
- Ljubomora

- Dobrota
- Lijenost
- Ljubav
- Poštenje

Treća skupina

Duško je dijelio pozivnice za rođendan. Ivan nije dobio pozivnicu, a želio je ići na rođendan. Odlučio je da Duškovom najboljem prijatelju Mirku kaže da se nadao pozivu i da je već kupio najnovije izdanje Duškove omiljene igrice. Mirko je to rekao Dušku. Duško je odlučio da pozove Ivana na rođendan.

- Što biste vi uradili da ste u Duškovoj poziciji?
- Zašto je Ivan kupio Duškovu omiljenu igricu?
- Smatraš li da je to ispravn postupak?
- Što biste vi uradili da ste na Ivanovom mjestu?
- Izdvoji primjere korupcije i mita u priči. Obrazloži.

Osobine:

- Zavist
- Ljubomora
- Dobrota
- Lijenost
- Ljubav
- Poštenje

Četvrta skupina

Magdalena ide u četvrti razred. Odlična je učenica, ali nije vježbala matematiku. Na testu je bilo 5 zadataka. Magdalena je znala da uradi samo dva. Predložila je svojoj prijateljici Bojani da za nju uradi ostale zadatke. Za uzvrat, Magdalena će njoj kupiti loptu za odbojku.

- Što biste vi uradili da ste u istoj poziciji kao Magdalena?
- Što bi, po vašem mišljenju, bilo ispravno uraditi?
- Što mislite da li je Bojana pomogla Magdaleni? Zašto?
- Izdvoji primjere korupcije i mita u priči. Obrazloži.

Osobine:

- Zavist
- Ljubomora
- Dobrota
- Lijenost
- Ljubav
- Poštenje

Primjer 18.

Priprava za sat

Predmet: Odgojni rad u razrednom odjelu/Sat razrednog odjela

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Podmićivanje, mito

Nastavna jedinica: Tko još kupuje prijateljstvo!?

Oblik i metoda rada:

- Čelni i rad u skupini te individualni rad
- Metoda razgovora, usmenog izlaganja, ilustracije, metoda pisanih radova

Potrebna sredstva:

- Pano sa ilustracijom cvijeta s laticama
- Latice cvijeta u boji
- CD - pjesma "Drugarstvo", D. Lakovića (ili neka druga pjesma o drugarstvu)
- Priča "Milanove sličice"
- Zadaci za skupni rad
- Nastavni list za individualni rad
- List za evaluaciju

- Bojice
- Flomasteri, flip-chart papir
- Papir u boji
- Lijepak

Cilj sata:

- Upoznati učenike sa ispravnim odnosom i načinima reagiranja prema prijateljima u svakodnevnim životnim situacijama,
- Uočavanje razlika između pravog/iskrenog prijateljstva i prijateljstva iz koristi (ne trebamo težiti da nam netko bude prijatelj ako on to ne želi, ali uz određenu dobit ipak pristaje),
- Razumijevanje značenja pojmova "podmićivanje" i "mito" i razvijanje stavova o antikorupciji,
- Razvijanje vještine komunikacije nenasilnim ponašanjem.

Očekivani rezultati:

Učenik će moći:

- Prepoznati ispravna i pravedna ponašanja u konkretnoj situaciji,
- Na pravi način sagledati situaciju, zatim ispravno odlučiti,
- Uočiti bitne elemente pravog prijateljstva i prijateljstva zbog određene koristi,
- Prepoznati osobine koje krase prijatelje,
- Objasniti posljedice podmićivanja.

Plan sata

Prvi dio: Uvodni dio

Slušanje i pjevanje pjesme "Drugarstvo", Dragana Lakovića ili neke druge pjesme o drugarstvu/prijateljstvu.

Asocijacije – Na ploči je pripremljen pano na kojem je cvijet sa laticama. Usredini cvijeta napisana je riječ "drugarstvo". Na stolu su pripremljeni papiri u boji u obliku latice cvijeta.

Pitanje za učenike: “Što vama znači drugarstvo? Izrazite svoje mišljenje kroz jednu riječ koja vam prva padne na pamet!”

Nastavnik navodi primjer da njega drugarstvo podsjeća na npr. svjetlost. Upisuje “svjetlost” na jedan papir u boji i lijepi laticu na koju je napisao “svjetlost” na laticu na panou.

Na isti način učenici, na papire u boji u obliku latice, pišu riječi koje ih asociraju na drugarstvo i lijepe latice na pano (latica na laticu).

Drugi dio:

Nastavnik čita priču Milanove sličice

MILANOVE SLIČICE

U odjeljenju IV1 je dvadeset učenika. Svi se oni međusobno dobro poznaju, a među pojedinim učenicima se razvilo pravo prijateljstvo. Dječak Milan je najviše želio da se druži sa Davidom, jer je David odlično igrao nogomet i bio omiljen među vršnjacima. David je stalno bio zauzet i nije pokazivao interes za druženje sa Milanom.

Milan je bio tužan i tražio je način da s Davidom ostvari prijateljstvo. Jednog dana je došao na ideju da daruje Davidu sličice sa nogometašima. U glavi su mu navirale misli: “Ako trenira nogomet, sigurno će biti oduševljen takvim darom.” To mu je dalo snagu da pokuša da se približi Davidu.

Pripremio je iznenađenje i konačno mu prišao. Sav ozaren od isčekivanja, pružio mu je čitav album ispunjen sličicama omiljenih nogometaša. I zaista, upalilo je! Taj dar je Davida veoma obradovao. Obojica su bili srećni. Od tog dana puno su vremena provodili razgledajući sličice i družeći se. Milan je najzad bio srećan, jer i on ima

svog najboljeg druga, druga za kojim su svi žudili i divili mu se, jer je bio izuzetan sportista.

Međutim, sreća je kratko trajala. Milan je na satu matematike, imao neprijatnu situaciju. Jedan zadatak nikako nije znao riješiti, pa je zamolio svog prijatelja Davida da mu pomogne.

David nije imao razumijevanja i odbio je da pruži pomoć Milanu. Milan se toliko razočarao i nije želio više da se druži sa njim. Odjednom su Milanova osjećanja postala potpuno drugačija. On je sad prema Davidu osjećao netrpeljivost i mržnju.

Slijedi skupni rad učenika na zadacima pripremljenim na listićima. Svaka skupina treba još jednom da pročita priču, te zajednički pripremi odgovore na postavljena pitanja. Skupine imaju 10 minuta za rad. Tijekom rada, nastavnik prati i usmjerava učenike kako bi kroz razgovor u skupini, samostalno došli do zaključaka.

Zadaci za skupine:

Prva skupina

- Da li se Milan s razlogom toliko naljutio na Davida?
- Kako je David mogao drugačije odgovoriti na Milanovu molbu?
- Da li je u ovoj priči neko postupio pogrešno? Obrazloži odgovor!

Druga skupina

- Da li je David trebao prihvatiti dar?
- Da li su Milan i David bili pravi prijatelji?
- Čime se zadobija nečije povjerenje i prijateljstvo?

Treća skupina

- Da li je Milan postupio kao prijatelj? Zašto?
- Da li je David postupio kao prijatelj? Zašto?
- Na koji način se još moglo prići drugaru iz škole i ponuditi mu prijateljstvo?

Četvrta skupina

- Što je Milan mislio kad je poklonio album sa sličicama nogometaša Davidu?
- Može li se kupiti prijatelj? Objasni!
- Kako se stiče pravi prijatelj?
- Da li su David i Milan znali kako se naziva kupovanje prijateljstva?

Nastavnik će usmjeravati skupne prezentacije tako što će nakon što pozove određenu skupinu da prezentira svoje odgovore, čitati pitanje po pitanje. Posljednje pitanje za svaku skupinu nakon što skupina kaže svoj odgovor, postaviti će ostalim učenicima u razredu i tražiti da još netko od učenika iznese mišljenje (tražiti da se učenici dobrovoljno jave i podsticati ih na to).

Po završetku izlaganja svake skupine, zajedno će definirati ključne riječi ili ideje vezane za datu prezentaciju, a nastavnik će ih zapisati na pripremljenom panou/flip-chart papiru, pored panoa sa cvijetom.

Treći dio:

Iz svake skupine će se izdvojiti po jedan par učenika (dobrovoljaca) kako bi pisali pismo Milanu i Davidu (iz Milanovog, odnosno Davidovog ugla). U pismu će jedan drugom, obrazložiti svoje ponašanje u svrhu rješavanja nastale, konfliktne situacije.

Za to vrijeme, dok parovi pišu pismo, ostali učenici će individualno rješavati zadatke sa nastavnog listića.

Nastavni list za individualni rad učenika:

Obrazloži svoja razmišljanja vezano za sljedeća pitanja:

1. Tvoj prijatelj/ica zbog odlaska na utakmicu nema vremena uraditi zadaću, moli tebe da mu je uradiš. Zauzvrat će ti dati 5 KM. Što ćeš ti uraditi? _____

2. Tvoj prijatelj/ica je slučajno razbio školski prozor, a drugo je dijete okrivljeno i smanjeno mu je vladanje. Drug ti je dao loptu, kako bi čuvao njegovu tajnu. Što ćeš ti uraditi?

3. Prijatelj/ica te savjetuje da svima kažeš da je bolestan/na, iakoti je rekao/la da će ostati da se igra na igralištu. Daje ti čokoladu za to. Što ćeš ti uraditi?

4. Drug/arica te zamolio/la da mu/joj pomogneš ponijeti jabuke kući, jer su mu/joj teške. Zauzvrat će te pojesti po jabuku na putu do kuće. Šta ćeš ti uraditi?

Prezentacija odgovora

Učenici koji su u paru napisali pismo vraćaju se u svoje skupine. Slijedi prezentacija. Iz svake skupine po jedan učenik će pročitati jedan odgovor sa listića za individualni rad. (Npr. 1. grupa – jedan učenik čita odgovor na 1. pitanje, zatim učenici koji su pisali pisma, čitaju svaki svoje pismo, Davidu, odnosno Milanu. I tako sve četiri skupine (2. grupa – jedan učenik će pročitati odgovor na 2. pitanje, i učenici "Milan" i "David" pročitaju svoje pismo). Sve četiri skupine će na isti način prezentirati svoje zadatke.

Četvrti dio: Evaluacija

Učenici individualno odgovaraju na sljedeća pitanja.

List za evaluaciju

Ime i prezime _____

1. Kako bi ti nazvao Milanov pokušaj da kupi Davidovo prijateljstvo? _____

2. Novac, lopta, čokolada i jabuka, iz prethodnih primjera su sredstva kojima se pokušava kupiti prijateljstvo ili ostvariti neka lična korist. Nazivamo ih _____.

3. Kako bi ti reagovao/la kada bi ti neko ponudio predmet ili nešto što ti se sviđa, a da se ti zauzvrat družiš s njim? _____

Nastavnik će izvršiti uvid u odgovore učenika.

Na sljedećem času likovne kulture, razgovarati o odgovorima učenika. Tražiti da učenici navedu neki doživljaj, ukoliko ga imaju u svom iskustvu.

Ne zaboraviti se fokusirati i na prijavljivljanje podmićivanja. Iskoristiti činjenicu da je neko od učenika naveo, pored ostalog i da bi rekao nekom od odraslih (roditeljima, nastavniku...) za podmićivanje. Ukoliko niko od učenika nije naveo takvo ponašanje, nastavnik ga treba pomenuti i tražiti da učenici iznesu svoje mišljenje. Povesti razgovor o takvom ponašanju, kako bi došli do zaključka da podmićivanje treba prijaviti.

Peti dio:

Izrada likovnih radova na temu "prijateljstvo se ne kupuje", uz korištenje tehnike prema zahtjevima nastavnog programa.

Moguće je praviti i grupne panoje na istu temu, kombinujući različite tehnike i materijale.

Šesti dio:

Ukoliko i ostala odjeljenja 4. razreda realizuju ovu temu, moguće je organizovati izložbu učeničkih panoa, pod nazivom "Prijateljstvo se ne kupuje". To može da bude i manifestacija koja bi pored izložbe, uključila i dramatizaciju priče "Milanove sličice", kao i čitanje pisama Milana i Davida. Moguće je dramatizovati i druge situacije koje se odnose na "kupovanje prijateljstva", podmićivanje i potrebu prijavljivanja podmićivanja.

Primjer 19.

Priprava za sat

Predmet: Odgojni rad u odjeljenjskoj zajednici/sat razrednog odjela i Priroda i društvo/Moja okolina (nastavne teme Kultura življenja-odgovornost i Zanimanja ljudi)

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Mito i korupcija

Nastavna jedinica: Što smo naučili!?

Oblik i metoda rada:

- Čelni rad, rad u skupini i u paru, te individualni rad
- Metoda razgovora, usmenog izlaganja, metoda demonstracije - igranja uloga

Potrebna sredstva:

- Flip-chart papir
- Olovke i drvene bojice

Cilj sata:

- Evaluacija učeničkog razumijevanja društveno nepoželjnih ponašanja, mita i korupcije, kao i načina suprotstavljanja ovim ponašanjima

Očekivani rezultati:

Učenik će moći da:

- Osmisli i razlikuje situacije dobrog/ispravnog i lošeg/neispravnog postupanja (postupci, odnosno situacije su vezane za određena zanimanja);
- Kreira situacije za suzbijanje mita i korupcije;
- Demonstrira antikorupcijske postupke/ponašanja;
- Kroz igru uloga izrazi svoj stav o određenoj situaciji;
- Učestvuje u izradi "mape uma";
- Osmisli kratki (rimovani) dramski tekst o temi Antikorupcija

Plan sata

Prvi dio: Uvodni dio

Razgovarati sa učenicima, kratko, o zanimanjima ljudi o kojima smo učeli prethodni sat.

Pitati ih npr. kojih se zanimanja sjećaju? Zašto je važno da se nečim bavimo u životu? Da li je važno voljeti ono što radimo? Razgovarati o tomu šta bi željeli biti kada porastu. (Pružiti priliku svakom da iskaže svoju želju.) Znaju li nekog ko se bavi tim poslom.

Priopćiti učenicima da će tog dana na interesantan i drugačiji način ponavljati naučeno o zanimanju ljudi, analizirajući i osmišljavajući različite situacije s kojima se možemo sresti u određenim zanimanjima.

Analiziraće dobra/ispravna i loša/neispravna ponašanja/postupke ljudi koji se bave određenim posom.

Pomenuti pojmove MITO, KORUPCIJA, POTKUPLJIVANJE s kojima su se ranije upoznali.

Navesti neku hipotetičku situaciju podmićivanja, te dati priliku učenicima da kažu/procijene da li je to loše postupanje. Npr. Možemo im reći da zamisle da je neko od njihovih roditelja ponudio njihovom/ oj učitelju/ici novac za bolju ocjenu. Te ih pitati je li to ispravno i lijepo ponašanje? Da li se tim postupkom krše neki zakoni, možda norme društveno prihvatljivog i poštenog ponašanja? Da li se tako grade "pravi" odnosi među ljudima, povjerenje, poštovanje....? Kako se ovakva ponašanja mogu spriječiti? (Ovo pitanje ne treba izostaviti)

Drugi dio: Igra uloga – "Ja tebi – ti meni"

Formirati (po mogućnosti) četvoročlane skupine, najlakše prema mjestu sjedenja. Skupine izvlače papiriće na kojima je navedeno zanimanje na koje će se odnositi situacije podmićivanja (LIJEČNIK; NASTAVNIK; POLICAJAC). Pretpostavka je da će se više skupina baviti istim zanimanjem, što i jeste interesantno. Skupine treba da osmisle i odigraju uloge u situacij podmićivanja u datom zanimanju (jedan par) te osmisle i odigraju uloge u situaciji odbijanja mita na prihvatljiv način, odnosno situaciju odgovarajućeg antikorupcijskog reagiranja (drugi par).

Dok učenici u skupinama osmišljavaju situacije i dijele uloge koje će odigrati pred odjeljenjem, nastavnik ih obilazi i pruža potrebnu podršku. Naglašava da bi situacije koje osmišljavaju trebale biti realne i konkretne. Ne treba težiti obimnosti sadržaja, nego akcenat treba staviti na postupke mita i korupcije, te postupak za rješavanje/ suzbijanje istog (koji uključuje i odbijanje mita).

Važno: Ne treba izostaviti naglasiti učenicima da su navedena zanimanja izabrana zato što su njima dobro poznata. To nisu jedina zanimanja u kojima se javlja korupcija i podmićivanje. Korupcija se javlja u svim zanimanjima te se zato svi, bez obzira šta radimo i čim se bavimo, trebamo boriti protiv nje!

(Moguće je, ukoliko procjenjujete potrebnim, uključiti i neko drugo zanimanje)

Nastavnik će usmjeravati skupne prezentacije tako što će nakon što pozove određenu skupinu da prezentira svoje odgovore, čitati pitanje po pitanje. Posljednje pitanje za svaku skupinu, nakon što kaže svoj odgovor, postaviti će ostalim učenicima u razredu kako bi još neko od učenika mogao da iznese mišljenje (tražiti da se učenici dobrovoljno jave i podsticati ih na to).

Po završetku izlaganja svake skupine, zajedno će definirati ključne riječi ili ideje vezane za datu prezentaciju, a nastavnik će ih zapisati na pripravnim panou/flip-chart papiru, pored panoa sa cvijetom.

Prezentacija skupnog rada

Nakon dogovora i osmišljavanja situacija, skupine, jedna po jedna, izlaze pred ploču i igraju odabrane uloge. Jedan par iz skupine (situacija podmičivanja) te drugi par (situacija suprotstavljanja korupciji). Moguće je da skupine koje su se bavile istim zanimanjem, slijede jedna drugu u igranju uloga "Ja tebi - ti meni".

Naglasiti učenicima da je potrebno da pažljivo slušaju prezentacije svih prijatelja, jer će na osnovu onoga što čuju i vide u prezentacijama, zajedno, nakon igranja uloga, kreirati mapu uma, kao podsjetnik o dobrim i lošim i ponašanjima u našem društvu.

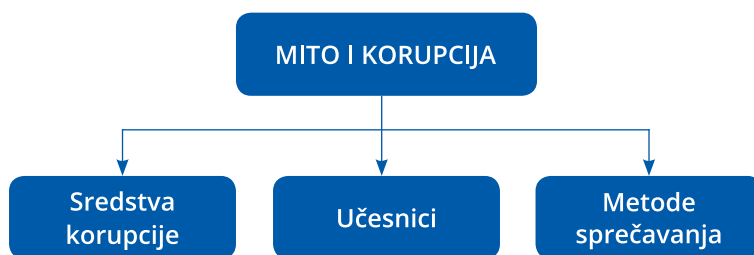
Mapa uma koju kreiraju služit će i kao pokazatelj onoga što su oni kao odjeljenje naučili o mitu i korupciji. Važno je da učenici to znaju!

Treći dio: Izrada mape uma

Ukoliko se učenici prvi put sreću s pojmom "mapa uma", objasniti im ukratko o kakvoj tehnici je riječ. Zašto "mapa" i zašto "uma", ne zadržavajući se previše na objašnjenju. Važno je da učenici razumiju da ova tehnika omogućuje efikasno grupiranje znanja, te lakše učimo i pamtimo.

Mapa treba biti pripremljena na flip-chart papiru, a popunjavamo je na osnovu odigranih situacija. Mapu popunjava nastavnik ili učenik/ci koje ćete zadužiti za taj zadatak, a na osnovu onoga što će učenici reći da su čuli u prezentacijama. Nastavnik vođenim razgovorom, dolazi do informacija od učenika, potrebnih za popunjavanje mape uma.

Učenicima dati mogućnost i da upotrijebe bojice kako bi i bojom doprinijeli efikasnosti mape.

Četvrti dio: Individualni rad učenika

Učenici, za domaću zadaću, imaju zadatak da osmisle kratak dramski tekst sa datom tematikom "Antikorupcija". Poželjno je da tekst bude rimovan kako bi bio što atraktivniji i interesaniji, što nije neminovno (nije neophodno da svi učenici imaju sposobnost kreiranja rimovanih tekstova). Ključni kriterij je da je vezan za temu.

Svi učenički radovi bit će izloženi na učioničkom panou, kako bi ih međusobno podijelili i komentirali u narednim danima.

Još nešto

- Ukoliko procijenite ogovarajućim, rad/ove koji se posebno izdvajaju, možete predložiti za školsku priredbu u povodu Dana škole ili Dana učeničkih postignuća. Za to je potrebno osigurati suglasnost učenika u odjelu, a i suglasnost roditelja.
- Zanimljiva i poučna aktivnost, ukoliko imate volje i vremena, može biti izrada zbirke učeničkih individualnih, literarnih radova, u vidu knjige. Učenici mogu svojeručno pisati radove ili na neki drugi način

kako želite, povezati ih i ukoričiti. Možete sa učenicima izraditi knjigu i naučiti ih šta sve knjiga treba da ima, kao i ko sve sudjeluje u stvaranju knjige, osim pisca.

PRIMJERI NASTAVNIH JEDINICA ZA PETI RAZRED

Primjer 20.

Priprava za sat

Predmet: Odjeljska zajednica/VROZ; Hrvatski/bosanski/srpski jezik; Priroda i društvo/Moja okolina

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Nepotizam

Nastavna jedinica: Priča "Moj tata je ministar"

Tip sata:

- Obrada novog sadržaja
- Ponavljanje
- Vježbanje
- Sustavizacija

Nastavne metode i oblici rada:

- Razgovor, izlaganje, demonstracija, tekst, diskusija, pismeni rad, praktični rad, samostalni rad,
- Čelni, skupni, individualni, rad u parovima, interaktivni.

Ciljevi sata:

Obrazovni: Razvijati govornu i pisanu komunikaciju, imenovati likove, odrediti jednu njihovu osobinu, znati ispravno postupiti prema obliku korupcije (nepotizam), integracija sadržaja u školi,

Odgojni: Razvijati emocionalnu osjetljivost, toleranciju, samopoštovanje, ugodnu atmosferu za rad, prepoznati loše postupke, empatija, tolerancija,

Funkcionalni: Uvoditi djecu u temu etike i antikorupcije kroz radionicu, razvijanje kritičkog mišljenja, logičkog pamćenja i zaključivanja.

Nastavna sredstva i pomagala:

- Kurikulum Etika i antikorupcija
- Priča "Moj tata je ministar", preradila A. E.,

Pomagala:

- Papir u boji
- Škare
- Lijepak
- Karton
- Flomasteri u boji
- Stikeri u boji

Lokacija rada:

- Škola
- Prirodna sredina
- Društvena sredina

Očekivani ishodi:

Učenici će na kraju sata moći odgovoriti na tri kratka pitanja. Pitanja su u skladu sa godinama učenika, njihovim psihičkim i tjelesnim razvojem, prethodnim iskustvom, načinom, metodama i oblicima učenja prilagođena ovom uzrastu.

Moći se se odrediti prema postupcima u primjeru, što je dobro, a što loše, moći će pronaći i imenovati takvu pojavu u svom okruženju, moći će prijaviti (učitelju/ici , roditeljima) ove pojave.

Tema je pogodna za obradu na satu razrednog odjela, hrvatskog/bosanskog/srpskog jezika, prirode i društva, a objedinjuje sve nastavne sadržaje u osnovnoj školi te je prilagođena uzrastu učenika.

Plan sata

Prvi dio: Jutarnji/podneveni sastanak

Drugi dio: Moj tata je ministar - obrada nepotizma

Treći dio: Evaluacija i provjera učinkovitosti radionice

Artikulacija sata

Prvi dio: Uvodni dio

Jutarnji/podneveni sastanak: uobičajeno pozdravljanje, vijesti dana, dijete dana, jutarnje aktivnosti, tjelovježba (sve uraditi u prostoru za jutarnji /podnevni sastanak ili u dvorištu ili...)

Učenici prelaze u radni prostor za učenje i rad u skupinama.

Učitelj/ica lijepi pano na pogodno mjesto na kojemu su David, ministar, skupine djece

- Tko je na slici? Molim da odgovarate punom rečenicom.
- Koje je zanimanje čovjeka na slici?
- Tko je u trećem dijelu slike?
- Opišite kratko ministra. (samo glavne odlike – smrknuto lice, torba sa spisima, vozilo)

Učitelj/ica:

Enes je Vijeću roditelja napisao pismo, jer ima problem. Načinio je malu pogrešku jer se nije obratio nama. To ćemo zanemariti ovaj put i da čujemo što Enes muči.

Čita Enesovo pismo

“Poštovani roditelji, imam problem i mislim da ga ne mogu sam riješiti. Zato tražim vašu pomoć.

Stjepanov tata je ministar. Stjepan je u mom odjelu. Ja jako volim slikati i izrađivati razne stvari od papira ili drveta. Namjeravao sam se upisati u kreativnu sekciju u školi kako bih sa ostalim članovima podijelio svoje radove, družio se i korisno proveo svoje slobodno vrijeme. Dobro igram i nogomet i to veznog desnog.

Dođem ja tako da se upišem, ali mi rekoše da se ne može upisati više od jedne sekcije, pa neka izaberem koju ću. Izaberem ja tako nogomet i krenem na treninge.

Sve je super bilo dok se nije pojavio ministrov sin. Ti Enese na klupu, ministov sin će igrati.

Stjepan mi se i narugao rekavši da je njegov tata ministar i on može sve.

I tako ja cijelo prvo polugodište proveo na klupi.

Sve to mogu potvrditi i drugi članovi sekcija.

Ministrov sin ide na pet sekcija i svi su prilagodili vrijeme održavanja njemu, a ja ne mogu ni u toj jednoj nogometnoj igrati. Recite mi je li to pošteno?”

Emocionalno-socijalna analiza:

- Tko su likovi priče?
- Zašto se Enes žalio Vijeću roditelja?
- Je li sve istina što je napisao?
- Je li Enes ljubomor na Stjepana?

Drugi dio:

Zadatak za skupine:

- Nacrtajte strip od 4 slike iz Enesovog pisma.
- Napišite protestno pismo školi zbog nepravde.
- Odglumite situaciju kad Enes mora na klupu.
- Napišite na koji način biste ispitali istinitost pisma.

Dok učenici rade na zadacima, učitelj/ica obilazi skupine i daje detaljnije upute za rad i sugestije.

Prezentacija radova:

Po dva člana skupine prezentiraju svoj rad s pojašnjenjem.

Diskusija: jako je važno napomenuti kako nema pogrešnih radova i da se ne ocjenjuje izvedba. Svaka skupina je dala doprinos razrješenju problema.

(radove postaviti na vidljivo mjesto u učionici)

Treći dio: Evaluacija

Odgovorite u pisanoj formi na pitanja:

- Je li Enesova žalba opravdana?
- Kakav je bio postupak voditelja sekcija prema Enesu?
- Kako bismo nazvali takav postupak?

Pročitati nekoliko i zalijepiti sve na pano sa radovima.

Zaključak:

- Postupak voditelja sekcija bio je nepravedan i loš.
- Takve postupke zovemo nepotizam.
- Nepotizam je korištenje svog položaja da pomogneš svojim prijateljima ili porodici da steknu korist.
- Nepotizam je loš.
- Prijavite ga!

Primjer 21.

Priprava za sat

Predmet: Hrvatski/bosanski/srpski jezik

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Podmićivanje i prevara

Nastavna jedinica: Priča "Krepao kotao"

Oblik i metoda rada:

- Čelni, individualni, rad u skupini i rad u paru
- Metoda nastavnog razgovora i usmenog izlaganja, metoda rada na tekstu i metoda pisanih radova, metoda demonstriranja, igra uloga.

Potrebna sredstva:

- Narodna pripovijetka "Krepao kotao"
- Nastavni listići za skupni rad
- Flip-chart papir
- Stikeri
- Bojice i flomasteri

Cilj sata:

- Razvijanje svijesti o temeljnim moralnim vrijednostima pojedinca i društva (pravilno i pravedno ponašanje),
- Razumijevanje pojma "korupcija" i ukazivanje na načine kojima korupcija ulazi u društvenu zajednicu (prevara, podmićivanje, mito),
- Osposobljavanje za pravilno rasuđivanje i donošenje ispravnih odluka.
-

Očekivani rezultati:

(nisu navedeni svi ishodi koji se odnose na područje maternjeg jezika)

Učenik će moći da:

- Objasni pojam podmićivanja i prevare kao nepoželjnog i neprihvatljivog ponašanja u životu pojedinca i zajednice,
- Prepoznaje ispravna i pravedna ponašanja u neposrednom okruženju,
- Prepoznaje aktivnosti koje promoviraju socijalno prihvatljivo ponašanje,
- Pozna neke od načina borbe protiv podmićivanja i prevare.

Plan sata

Prvi dio: Emocionalna priprema

Putem tehnike razmisli - razmijeni u paru podstaknuti zanimanje učenika za temu. Učenici sjede u većem krugu. Imaju zadatak da na stikerima napišu šta njima znače riječi/pojmovi "podmićivanje" i "prevara". Zatim, na znak nastavnika, okreću se drugu s lijeve strane, sa kojim će u paru razmijeniti mišljenje, usuglasiti stavove i na novom stikeru napisati zajednički odgovor. Te odgovore parovi lijepe na prethodno pripremljen flip-chart papir (Koruptivno ponašanje). Objasniti učenicima da ćemo se tim riječima vraćati u aktivnostima koje slijede.

Drugi dio:

Učenici napuštaju krug i vraćaju se u skupine (prethodno formirane skupine, a nastavnik će odrediti broj skupina prema broju učenika u odjelu), u kojima su već sjedili na početku časa. Slijedi najava nastavne jedinice i načina rada.

Nastavnik čita narodnu pripovijetku "Krepao kotao"

KREPAO KOTAO

Izmisli jedan prosti seljanin kako bi prevario nekog kamatnika trgovca u varoši, koji mu je dosta krivice uradio i pođe jedan dan u trgovca moleći ga: "Gospodaru, molim te, uzajmi mi kotao rakijski, da nešto rakije ispečem, a do današnjeg dana donijeću ti ga i dati za nj talijer."

Slakomi se trgovac i uzajmi mu kotao, a seljanin sedmi dan pođe k trgovcu i odnese jedan preko mjere mali kotlić rakijski govoreći: "Znaš šta je, gospodaru?" "Šta?" zapita trgovac. "Bogme se okotio tvoj kotao" odgovori seljanin, "i evo sam ti ždrijebe od njega donio, jer je u mene ždrijeban i došao, a ja tvojega neću."

"Bravo! bravo!" odgovori trgovac, "po tome se vidi, da si čovjek pošten, fala ti!" "Nego molim te, gospodaru" pridoda seljanin, "neka još koji dan u mene postoji kotao, jer ga onako bolesna ne mogu spraviti." "Dobro dakle" odgovori mu trgovac. Poslije desetak dana dotrči uplašen seljanin trgovcu, pa mu reče: "Gospodaru, ne znaš nesreće?" "Koje?" zapita trgovac. "Krepao kotao." "Kako krepao, ničiji sine!" prodere se trgovac, "kako može kotao krepati?" "Eto kako" prihvati seljanin, "što god se koti, valja i da krepa."

I na ovaj način, kad trgovac potjera seljanina na sud, seljanin u sudu dobije i uzme veliki kotao za mali.

Narodna pripovijetka

Nakon psihološke stanke, razgovarati s učenicima o priči.

Moguća pitanja za razgovor:

- Da li ste se nečemu nasmijali slušajući pripovijetku? Zašto?
- Što vam se najviše svidjelo? Zbog čega baš to?
- Je li vas nešto iznenadilo u priči? Objasni!

Treći dio:

Slijedi tiho istraživačko čitanje pripovijetke Krepao kotao. Prilikom čitanja, učenici trebaju podvući njima nepoznate riječi i izraze koji nisu objašnjeni na kraju teksta (za one koji u čitankama imaju ovu pripovijetku). Zajedno sa učenicima tumačiti značenje nepoznatih riječi i izraza. Za svaku riječ i izraz dati kratko i jasno značenje.

Nakon toga slijedi sadržinska analiza pripovijetke (do 5 minuta) sa cijelim odjelom. Nastavnik će sam odrediti pitanja koja smatra

relevantnim, putem kojih će usmjeravati pomenutu analizu. Moguća pitanja za analizu teksta: O čemu govori tekst? Gdje se radnja događa? Tko su likovi u priči? Koji lik vam se dopada? Što je seljanin tražio od trgovca? Zašto? Što je seljanin obećao trgovcu? Što je seljanin uradio sedmi dan? Trgovac seljaninu kaže da je pošten. Zašto? Zašto je seljanin tražio da još koji dan ostane kod njega kotao? Šta se desilo poslije desetak dana? Kako je trgovac na to reagirao? Što se desilo na sudu?

Četvrti dio: Skupni rad

Skupine rade na istim zadacima usmjerenim na idejnu i etičko-psihološku analizu pripovijetke. (oko 10 minuta) Nakon što odgovore na postavljena pitanja, skupine pripremaju prezentaciju. (Već je navedeno da je skupine potrebno formirati neposredno prije realizacije sata)

Pitanja za skupni rad:

- Koje su seljaninove osobine istaknute u priči, a koje osobine ima trgovac?
- Na čijoj su strani vaše simpatije – seljanovoj ili trgovčevoj? Zašto?
- Da li je seljanin ispravno postupio? Je li trgovac mogao naslutiti šta će seljanin uraditi?
- Dramatizacija dijela priče: "...na sudu"

Jedan učenik će glumiti seljanina, drugi trgovca, a treći sudiju. Trgovac je prije suđenja ponudio sudiji tri talira, ako presudi da je seljanin kriv. Pripremite se da odglumite drugačiji kraj pripovijetke.

- Prema novoj situaciji, ko je dobio, a ko izgubio na sudu? Da li je pravda zadovoljena takvim završetkom priče?
- Šta biste vi uradili da se nađete u sličnoj situaciji?
- Razmislite koje sve poruke dolaze iz ove pripovijetke (kako postupiti u nepravdi, odnos prema radu, moć bogatih, odnos prema siromašnima, prevara i sl.)?

Tijekom izvješća, svaka skupina (točnije njezin predstavnik) odgovara na jedno od pitanja. Nakon toga slijede prezentacije dramatizirane priče prema datoj ideji za promjenu kraja priče.

Peti dio: Zaključivanje

Potom, svi učenici ponovo sjedaju u krug i razgovaraju o idejama s početka sata (podmićivanje i prevara). Nastavnik je također dio kruga i usmjerava razgovor pitanjima: Tko je u ovoj priči podmitljiv? Tko je prevaren? Što je seljanin trebao uraditi? (prijaviti podmićivanje) Da li su ta ponašanja dobra za društvenu zajednicu? Što treba uraditi ako primijetimo da je neko zloporabio svoj položaj (npr. Kao sudija na kraju izmijenjene priče)?

Razgovor bi trebao dovesti do zaključka da su davanje, primanje i traženje mita kao i prevara koruptivna ponašanja. Ona su nezakonita i potrebno ih je prijaviti (policiji ili za to određenim institucijama, a kada su djeca u pitanju, odraslama)

Šesti dio: Završna evaluativna aktivnost

Tehnikom "Uglovi" koja ima ulogu zaključivanja, ali i evaluacije završiti rad.

Prethodno pripremljene "natpise", nastavnik postavlja u uglove učionice. Učenici trebaju zauzeti stav - odrediti s kojim mišljenjem se najviše slažu i otići u taj ugao:

- Podmićivanje je neprihvatljivo ponašanje i treba ga prijaviti
- Podmićivanje nam olakšava rješavanje problema

U vidu brzog iznošenja ideja, rad se rezimira prema kriterijima:

- Šta smo naučili?
- Kako smo se osjećali?
- Kako smo sarađivali?

Domaći zadatak: Razmisli i napiši kako bi bilo da podmićujemo prijatelje.

Primjer 22.

Priprava za sat

Predmet: Maternji jezik; likovna kultura i odgojni rad sa odjeljenjskom zajednicom/sat odjeljenjske zajednice

Tema: Etika i antikorupcija

Podtema: Mito i korupcija

Nastavna jedinica: Kako je pčela pokušala podmititi jednog boga?

Oblik i metoda rada:

- Čelni, individualni i rad u skupini,
- Metoda razgovora, metoda ilustracije i metoda usmenog izlaganja.

Potrebna sredstva:

- Basna "Zeus i pčela"
- Nastavni listići za individualni rad
- Flip-chart papir
- Stikeri
- Bojice i flomasteri

Cilj sata:

- Evaluacija učeničkog razumijevanja društveno nepoželjnih ponašanja, mita i korupcije, posljedica ovih ponašanja te njihovog osobnog stava prema ovim pojavama

Očekivani rezultati:

Učenik će moći:

- Identificirati mito i korupciju u konkretnoj situaciji,
- Iznijeti stav o pojavi mita i korupcije,

- Argumentirati svoj stav;
- Usuglašavati svoj stav o ovoj pojavi sa drugima,
- Na panou, slikom, riječi i bojom, izraziti svoj stav o pojavama mita i korupcije.

Nastavnik će:

- Imati pokazatelje učeničkog (za svakog učenika) razumijevanja pojava/nepoželjnih oblika ponašanja, mita i korupcije,
- Uočiti sposobnost učenika da argumentiraju stav o ovoj pojavi, te da ga usuglašavaju s drugima.

Plan sata

Prvi dio:

Kako bismo uveli učenike u temu časa i fokusirali njihovu pažnju na pojave mita i korupcije, saopćimo im cilj sata. Tačnije, saopćimo im da će imati mogućnost iskazati mišljenje o ovoj pojavi, da sa svojim prijateljima razgovaraju o svojim, možda različitim mišljenjima te da svoja usuglašena mišljenja predstave na zajedničkim panoima.

Svaki učenik treba "iz šešira" izvući papirić, što pretpostavlja da je nastavnik prethodno pripremio dovoljan broj papirića, vodeći računa o broju učenika u razredu, odnosno, brojnosti

skupina koje će kasnije formirati na osnovu "znaka" na papiriću ("P", "Z", "A", "I", "!", "Šta ću uraditi!?").

Uvodna aktivnost – na flip-chart papirima koji su u suprotnim dijelovima učionice napišemo pojmove (na svakom flip-chartu jedan od pojmova) MITO, KORUPCIJA, ANTIKORUPCIJA.

Objasnilo učenicima da svako od njih, sukladno oznaci koju je izvukao na papiriću, treba da napiše svoju asocijaciju na navedene pojmove.

Učenici koji su izvukli papiriće sa slovom "P" ili "Z" su u skupini koja asocira na pojam MITO.

Učenici koji su izvukli papiriće sa slovom "A" i "I", asociraju na pojam KORUPCIJA.

Učenici koji su izvukli papiriće sa !? na kojima piše "Što ću uraditi!?", asociraju na pojam

ANTIKORUPCIJA. (Objasniti ovoj grupi učenika da mogu napisati različite stvari, npr. svoje razumijevanje ovog pojma (ponuditi im stikere koje mogu zalijepiti na flip-chart papir kada napišu svoje razumijevanje, jer je tako učinkovitije nego da stoje pored flip-chart papira i pišu), ali mogu i da napišu ono što bi oni uradili u smislu borbe protiv korupcije. Naravno, mogu da napišu i bilo koju drugu asocijaciju)

Kako bi učenicima bilo jasnije na kojem flip-chart papiru treba da pišu svoje asocijacije, kako ne bi bilo zabuna, možemo na vrhu flip-charta napisati "znakove" sa papirića koji se na njih odnose.

Važno je naglasiti da svi iznose svoje mišljenje, bez straha od netočnih odgovora, jer netočnih odgovora nema. Njihovo mišljenje je njihovo, baš takvo kakvo jeste. Podijelite ga s drugima, čuti i druga mišljenja. Možda nakon razgovora i diskusija koje će imati, dopune ili promijene svoje mišljenje ili shvate da su ispravno razmišljali.

Kada su učenici završili zadatak asociranja na date pojmove, nastavnik čita šta je navedeno na panoima. Pita učenike da li neko želi da pita nešto u svezi sa nekom od navedenih asocijacija, što i njemu daje mogućnost da uputi neko pitanje ukoliko smatra potrebnim, jer je neka od asocijacija "čudna", "nedovoljna razumljiva" i slično. Zatim daje mogućnost učenicima koji su napisali datu asocijaciju da je obrazlože.

Ne treba zaboraviti da nema vrednovanja asocijacija kao dobrih ili loših, ispravnih ili neispravnih i slično, a pogotovo nema osuđivanja učenika.

Drugi dio:

Nastavnik čita Ezopovu basnu "Zeus i pčela".
(Prethodno objasni ko je Zeus i gdje je "živio".)

ZEUS I PČELA

Jedna pčela odleti na Olimp i odnese Zeusu na poklon mirisnog i zrelog meda. Zeus se toliko obraduje, da joj obeća sve što poželi. Pčela je poželjela: "Daj mi jedan žalac, da mogu ubosti svakog ko pokuša da mi krade med."

To Zeusa razljuti, jer je Zeus volio ljude. Ali obećanje je obećanje! Zato dade pčeli žalac, koji će i pčeli donijeti smrt, ako ga upotrijebi. Od tada, pa i dan danas, svaka pčela ima samo jedan žalac. Ako nekoga ubode i sama umire.

Napraviti kratku emocionalnu stanku s pitanjem da li su čuli ovu basnu ranije ili nešto slično.

Zatim podijeliti učenicima listiće za samostalni rad.

Nastavni listić

Ime i prezime: _____

1. Ako u basni prepoznaješ situaciju mita, navedi koja je to situacija! Navedi i što je u ovoj basni mito.

2. Tko je primio mito u basni? _____

3. Kako je Zeus reagirao na zahtjev pčele? (objasni)

4. Koja je pouka basne? _____

Treći dio: Rad u skupinama

Nakon individualnog rada na pitanjima iz nastavnog listića, učenike podijelimo u skupine prema znaku na papiriću. Dobićemo šest skupina.

Učenici trebaju u skupinama podijeliti svoje odgovore na pitanja iz nastavnog listića. Neovisno o tome koliko su individualni odgovori slični ili različiti, učenike treba podstaći da postavljaju pitanja jedni drugima, u svrhu objašnjenja svojih odgovora.

Nastavnik cijelo vrijeme obilazi skupine, prati što rade, o kojim odgovorima i na koji način diskutiraju, postavi i sam neko pitanje, kako bi učenike u skupini podstaknuo da to i oni rade.

Rezultat rada skupina bi trebali da budu usuglašeni odgovori na pitanja iz listića, sa njihovom argumentacijom. Tačnije, učenici u skupini trebaju biti u mogućnosti navesti argumente za usuglašene odgovore.

Ukoliko se pojavi neki znatno različit odgovor, nastavnik treba pratiti kako će skupina uvažiti ili osporiti njegovu argumentaciju. U svakom slučaju, svaki učenik treba biti u mogućnosti argumentirati svoj odgovor/mišljenje.

Četvrti dio: Izrada skupnog panoa

Skupine izrađuju panoe na kojima će predstaviti mišljenja o pitanjima iz listića (koristeći crtež i tekst), odnosno svoje stavove o pojavama mita i korupcije, kako u konkretnoj basni, tako i uopće. Panoi obvezno treba da sadrže i ideje učenika o suprotstavljanju pojavama mita i korupcije.

Učenicima dati slobodu za potpunu kreativnost, u likovnom i literarnom izričaju. Panoe mogu i nasloviti, ukoliko žele.

Svakoj skupini dati pet do sedam minuta za prezentaciju panoa. Također, svaka grupa treba osmisliti pitanje za preostale skupine koje će im postaviti nakon njihove prezentacije, a koja su vezana za pojave o kojima se razgovaralo.

Na kraju dana, nastavnik će od učenika preuzeti njihove individualne listiće, kako bi detaljnije analizirao pojedinačne odgovore učenika, što ga može usmjeriti i na dalji individualni rad s pojedincima.

Panoi mogu ostati izloženi u učionici neko vrijeme, kao podsjetnici na stavove učenika o važnim pojavama i ponašanjima s kojima se srećemo u svakodnevnom životu.

Mogu biti predstavljeni i roditeljima na roditeljskom sastanku, kojem bi prisustvovali i sami učenici koji bi ih i objasnili.

Postoji mogućnost i organiziranja izložbe odjeljenjskih panoa u školi, ukoliko je više odjela imalo istu aktivnost. Izložbe mogu biti i interaktivne, kako bi posjetioči čuli mišljenje skupine koja je izradila pano o pojavama mita i korupcije te antikorupcije i kako bi im mogli postavljati pitanja u svrhu pojašnjenja onoga što ih interesira.

PRIMJERI ŠKOLSKIH PROJEKATA

Primjer 1.

Razrada školskog projekta – 1. i 2. razred

Tema: Poštenje se ne kupuje

Cilj aktivnosti:

- Razvijanje antikorupcijske svijesti kod najmlađih,
- Razvijanje svijesti o poželjnim i moralnim vrijednostima,
- Upoznavanje s pojmovima kao što su odgovornost, povjerenje, poštenje, prevara, mito, kupovina povlastica itd.

Očekivani rezultati:

Učenik će moći da:

- Prepozna ispravna i pravedna ponašanja u neposrednom okruženju,
- Da crtežom predstavi određeni oblik poštenog i ispravnog, odnosno nepoštenog ponašanja, koje se zasniva na prevari i pokušaju kupovine povlastica,

- Da prepozna je aktivnosti koje promoviraju socijalno prihvatljivo ponašanje,
- Da navede primjere ispravnih i poštenih ponašanja, kao i primjere neispravnih i nepoštenih ponašanja,
- Izvede zaključke o pravilnom, poštenom i poželjnom, odnosno nepoštenom i nepoželjnom ponašanju, na osnovu postupaka likova iz predstave,
- Da obrazloži svoje odluke.

Trajanje projekta: tri dana

Opis aktivnosti:

Riječ je o integriranim nastavnim danima, gdje su integrirani redovni sadržaji nastavnih područja, odnosno nastavnih predmeta iz NPP za 1. i 2. razred, u koji su inkorporirani ciljevi i ishodi iz oblasti etike i antikorupcije.

Prvi dio:

Uvodni dio dana: Nakon uvodnog pozdrava i upoznavanja učenika sa sadržajem rada u naredna dva dana, nastavnik izražajno čita pjesmu Jovana Jovanovića Zmaja Poštenje. Učenici treba da se naslone i pažljivo saslušaju pjesmu, jer će nakon čitanja pjesme razgovarati o pročitanoj.

POŠTENJE

*Poštenje se ne mož` kupiti
Jer ga pošten ne prodaje
Ni za blaga sva golema
A nepošten prod`o bi ga
Al` ne može jer ga nema.*

Nakon kraće emocionalne stanke i objašnjenja nepoznatih riječi ("blaga", "golema" i sl.) ponovo pročitati pjesmu, nakon čega slijedi razgovor, iniciran i usmjeravan pitanjima:

- O čemu govori pjesma?
- Što je poštenje? Šta znači ta riječ?
- Tražiti od učenika da navedu neki primjer poštenog ponašanja.
- Što je suprotno od poštenja?
- Je li nepoštenje dobro?
- Tražiti od učenika da navedu primjer nepoštenog ponašanja.
- Zašto čika Jova Zmaj kaže da se poštenje ne može kupiti?
- Ako se ne kupuje, kako se onda poštenje stiče?
- Zašto bi nepošten čovjek prodao poštenje samo da ga ima.
- Koja riječ je ljepša poštenje ili nepoštenje, zašto...?

Nakon ovog uvodnog razgovora, nastavnik ponovo čita pjesmu, stih po stih, a učenici ponavljaju. Učenicima koji su zapamtili pjesmu treba dozvoliti da je ponove, a zatim je ponavljaju svi zajedno.

Slijedi kraća stanka za odmor.

Aktivnost 1:

Potrebna sredstva:

- Crveni i zeleni karton za svakog učenika,
- Neki od rekvizita/predmeta koji su osobeni za određena zanimanja (policajska kapa, znak STOP, bijeli mantil za liječnika, naočale i sveska za nastavnika)
- Listići sa likovima iz predstava

Oblici i metode rada:

- Čelni, individualni, skupni,
- Metoda razgovora, metoda imitacije, metoda demonstracije

Tijek aktivnosti:

Nastavnik je sa učenicima dan ranije dogovorio da u školu donesu određene rekvizite, pa su tako neki od učenika bili zaduženi da donesu bijeli mantil i slušalice za liječnika - igračke), naočale, dok

su, također dan ranije u školi, svi zajedno izrađivali policijske kape od kartona i znak STOP za prometne policajce te nacrtali potrebne likove na listiće.

Slijedi dramatizacija, odnosno gluma učenika i nastavnika u tri kratke predstave, zasnovane na primjerima/situacijama iz stvarnog života, bliskim i prepoznatljivim učenicima.

Upoznati učenike s tijekom aktivnosti i dati im potrebne upute za rad.

Svi učenici će izvlačiti listiće iz šešira, a samo oni učenici koji izvuku sliku određenog lika sudjeluju u predstavama. U sve tri predstave nastavnik glumi "negativne" i problematične likove koji su nepošteni i skloni korupciji, odnosno koji se ponašaju nemoralno. Svaka predstava ima dva čina. U drugom činu u glumu uključiti nekog od učenika ko je dobio listić (pijanog vozača, liječnika, drugove iz razreda).

Ostali učenici pažljivo posmatraju predstave, jer imaju zadatak da na kartonima upišu broj 1 ili 2 i to tako što će na crveni karton upisati broj čina iz predstave u kome su se glumci ponašali nemoralno, nepošteno i pokušali su nekoga da prevare, a na zeleni karton broj čina u kojem su se glumci ponašali ispravno, odnosno pošteno i sukladno pravilima i zakonu.

Prije svakog čina, nastavnik ga jasno najavi i diže visoko karton na kome piše broj jedan za prvi čin, odnosno broj dva za drugi čin i uvjeri se da su učenici to vidjeli. S obzirom na to da su učenici prethodno u nekoliko navrata, na nastavi razgovarali o zanimanjima ljudi i njihovim dužnostima, ovaj zadatak ne bi trebao da predstavlja poteškoću za učenike, naprotiv može da posluži i kao evaluacija za temu Zanimanja.

Slijedi kratak dogovor nastavnika sa učenicima, glumcima.

PRVA PREDSTAVA

Prvi čin

Dva učenika će glumiti prometne policajce koji zaustavljaju vozila na putu. Nastavnik će glumiti pijanog vozača koji pokušava izbjeći zasluženu kaznu.

Nastavnik će sjediti na stolici i simulirati vožnju automobila, naginjući se na obje strane tako da se stekne dojam nesigurnosti i agresivnosti prilikom vožnje. Tada ga zaustavlja policija i traži dokumente. Kada policajci saopće pijanom vozaču da mora izaći iz automobila i sačekati da se otriježni, a zatim i platiti kaznu, pijani vozač pokušava da ponudi novac policiji kako bi ga oni pustili da i dalje neometano vozi. Policajci prihvataju novac i vozač nastavlja dalje ali ubrzo se sudari sa drugim automobilom (učenik na drugoj stolici).

(Nastavnik se javlja kao narator tijekom cijelog čina i navodi učenike na sljedeći postupak npr. jednog lijepog sunčanog dana dva policajca su izašla na ulicu kako bi kontrolirali vozila. Odjednom su iz daljine primijetili vozilo koje se nesigurno kretalo cestom. Odlučili su da ga zaustave...)

Drugi čin

Prizor se ponavlja ali, za razliku od prvog čina, policija je sada neumoljiva i ne odustaje od svoje odluke. Pijanog vozača udaljavaju od automobila, pišu mu kaznu i voze ga u policijsku postaju na razgovor.

Učenici pišu brojeve na svoje kartone na kojima piše PRVA PREDSTAVA. Na crveni karton pišu broj onog čina za koji misle da nije ispravan, dok na zeleni karton pišu broj čina u kojem se odigrala ispravna situacija. Nekoliko učenika obrazlaže svoje odluke. Ukoliko imamo učenike koji nisu napisali broj jedan na crveni karton i od njih treba tražiti obrazloženje i kroz razgovor ih pokušati dovesti do ispravnog rješenja.

DRUGA PREDSTAVA

Prvi čin

Jedan učenik glumi učitelja/učiteljicu, dok nastavnik i još jedan učenik glume dva druga iz razreda. Problem nastaje kada učitelj zagubi kontrolne radove koje je ispravio i ocijenio. Ocjene je prije sedam dana saopćio učenicima, ali se ne sjeća šta je tko od učenika dobio. Jedan od drugova (nastavnik) predlaže da slažu učitelja i da prijave da su dobili peticu iako to nije tačno. U ovom činu drugi prijatelj pristaje na taj dogovor, što znači da pristaje da se posluži prevarom da bi došli do bolje ocjene. Nakon nekoliko dana učitelj pronalazi kontrolne radove i otkriva prevaru. Upoznaju s prevarom ravnatelja škole i učenici su kažnjeni za prevaru.

(I u ovoj predstavi nastavnik se pojavljuje kao narator.)

Drugi čin

Ponavlja se identična situacija, ali sada jedan učenik kritizira svog druga koji je želio da prevari učitelja i savjetuje ga kako treba ispravno postupiti. Nakon što je učitelj pronašao kontrolne radove, nagrađuje razred izletom u prirodu, jer je na taj način želio da im se oduži za njihovu iskrenost, odnosno za ispravno i moralno ponašanje.

Postupak s kartonima se ponavlja i učenici ponovo obrazlažu svoje odluke.

TREĆA PREDSTAVA

Prvi čin

Nastavnik glumi liječnika, dok dva učenika glume mamu ili tatu i bolesno dijete. Kada jedan od roditelja dovede bolesno dijete liječniku, medicinska sestra izlazi i traži novac da bi liječnik primio dijete i pregledao ga. Roditelji nisu imali novac i dijete vraćaju kući. Tijekom noći dijete se još više razboli i završi u bolnici. U bolnici sreću

liječnika koji je tražio novac, koji galami na njih što mu nisu dali to što je tražio. Roditelji posuđuju novac i daju liječniku da bi izliječio njihovo dijete.

Drugi čin

Situacija je identična samo što u ovom činu kada dijete završi u bolnici roditelji prijave liječnika ravnatelju bolnice i on dobija otkaz. Na njegovo mjesto dolazi novi liječnik koji sa osmijehom dočekuje svoje pacijente.

Postupak sa kartonima se ponavlja i učenici ponovo obrazlažu svoje odluke.

Slijedi odmor za učenike.

Aktivnost 2:

Potrebna sredstva:

- Blok
- Boje
- Crveni i zeleni papirići

Oblici i metode rada:

- Čelni, individualni,
- Metoda razgovora, ilustrativno-demonstrativna metoda.

Tijek aktivnosti:

Inicirati razgovor o tomu što su bile posljedice nepoštenih i neispravnih ponašanja u predstavama (navesti posljedice). Potrebno je i imenovati nepoštena ponašanja. Zatim razgovarati o posljedicama poštenih i moralno ispravnih ponašanja (također navesti posljedice).

Učenici će iz šešira izvlačiti crvene i zelene papiriće. Oni učenici koji izvuku crveni papirić treba da što vjernije dočaraju jedan čin iz bilo koje predstave koji prikazuje one oblike ponašanja koji nisu društveno prihvatljivi, koji su nepošteni, dok učenici koji su izvukli zeleni listić ilustriraju onaj čin iz predstave koji prikazuje ispravno i pravedno ponašanje.

Nastavnik obilazi učenike i provjerava da li su razumjeli zadatak i počeli svoj crtež u skladu sa izvučenim listićem.

Slijedi kraća stanka za učenike.

Aktivnost 3:

Potrebna sredstva:

- CD player
- CD sa pjesmom Kad se male ruke slože ili nekom drugom pjesmom koja govori o drugarstvu i zajedništvu

Oblici i metode rada:

- Čelni, individualni, u paru i grupni,
- Metoda razgovora, pjevanje i ples

Učenicima najavljujemo da će slušati pjesmu o slozi, zajedništvu i drugarstvu, koja govori o tome da zajedno možemo ostvariti sve u životu.

KAD SE MALE RUKE SLOŽE

*Kad se mnogo malih složi
Kad se snaga stoput množi
A to znači da smo jači
Kad se skupimo u zbor.*

*Mala iskra požar skriva
Kap do kapi rijeka Piva
Hajmo zato svi u jato
Kao vrapci živ, živ, živ*

*Kad se male ruke slože
Sve se može, sve se može*

Učimo tekst i melodiju pjesme (bez inzistiranja na tomu da svi učenici zapamte tekst), a zatim učenici pokušavaju osmisliti jednostavnu plesnu koreografiju koju će izvoditi uz ovu pjesmu (individualno, u paru ili u skupini, prema njihovom izboru)

Zaključivanje dana i evaluacija:

Kada bi se svi ponašali onako kako smo danas zaključili da treba da se ponašamo, svijet oko nas bi bio puno ljepši i bolji. Zato ćemo uvijek misliti o tome i u skladu s tim se i ponašati.

Drugi dan

Uvodni dio dana: Nakon kratkog uvodnog razgovora s učenicima, omogućujemo im da prezentiraju plesne koreografije uz pjesmu o drugarstvu i zajedništvu, a prije prelaska na aktivnost koja slijedi ponoviti pjesmu Poštenje.

Aktivnost 1: Izrada slikovnice

Potrebna sredstva:

- Crteži učenika iz Aktivnosti 2 od prethodnog dana
- Škare
- Bojice
- Papir u boji
- Vunica
- Špaga ili neki drugi materijal za spajanje crteža

Oblici i metode rada:

- Čelni, individualni, skupni,
- Metoda razgovora, ilustracije, metoda praktičnog rada.

Tijek aktivnosti:

Ovisno o broju učenika u razredu, dijelimo ih u skupine, na osnovu toga da li su ilustrirali pošteno ili nepošteno ponašanje u Aktivnosti 2, od prethodnog dana. U skupini ne bi trebalo biti manje od pet učenika, a broj skupina treba biti paran, jer najmanje dvije skupine rade isti zadatak. Moguće ih je podijeliti i u dvije veće skupine, koje će od crteža iz prethodnog dana, praviti slikovnice, kao jedinstvene zbirke radova koji govore o poštenom (ispravnom, moralnom i prihvatljivom), odnosno nepoštenom (nemoralnom i nepoželjnom) ponašanju. Prije nego što počnu izradu slikovnica, potrebno je još jednom pregledati i komentirati radove učenika sa nastavnikom. Posebno naglasiti šta (koja ponašanja) predstavljaju jedni, a koja drugi radovi.

Učenici treba da napišu ime i prezime na svom radu. Mogu da mu daju i napišu ime. Treba da ga uokvire u ram (napravljen od crvenog, odnosno zelenog papira, zavisno o tome šta su ilustrirali) koji su prethodno izrezali i potom nalijepili na rad. Sugerirati učenicima da na poleđini rada, napišu ključnu riječ koja odražava i karakteristična je za ponašanje koje su ilustrirali (nastavnik treba pomoći učenicima u izboru ključnih riječi: poštenje, odgovornost, povjerenje, prevara, možda i mito ili kupovina povlastica i sl.)

Nastavnik će pomoći učenicima da radove spoje u jednu cjelinu – slikovnicu (bilo vunicom, špagom, lijepljenjem ili na neki drugi način). Slikovnica treba da ima korice i naslov, koje će učenici osmisлити, u skladu sa sadržajem slikovnice.

Potrebno ih je podstaknuti da kažu šta bi još mogao biti sadržaj slikovnica, nastavnik im treba ponuditi svoju pomoć i možda i sam predložiti nešto. (Zapisati neku pjesmu u skladu sa temom, neku poslovicu ili primjer iz svakodnevnog života koji su učenici naveli.)

Predložiti da se u slikovnicama ostavi i nekoliko praznih listova na kojima bi se mogli dopunjavati sadržaji.

Tijekom rada je potrebno praviti stanke u kojima učenici mogu demonstrirati plesne koreografije. Također, nastavnik će tokom rada razgovarati s učenicima o temi, ilustracijama, uz navođenje i drugih sličnih primjera koji ukazuju na pošteno, kao i na nepošteno ponašanje i njihove posljedice.

Zaključivanje dana i evaluacija projekta:

Sjedeći u krugu, oko nastavnika, voditi razgovor o slikovnicama koje su napravili.

- Slikovnice koje su učenici napravili su zbirke poželjnih/poštenih i nepoželjnih/nepoštenih ponašanja.
- Poželjnih ponašanja zato što su ih učenici označili (izabrali) kao ilustraciju poštenja, odgovornost i moralnog izvršavanje obaveza. Takva ponašanja grade prijateljstvo i zajedništvo.
- Za razliku od toga, druga slikovnica je zbirka ponašanja koja su učenici prepoznali i okarakterizirali kao nepoštena, namoralna i nepoželjna ponašanja, koja se zasnivaju na prevari, mitu, namjeri da se "kupe povlastice". Posljedice ovakvih ponašanja su nepovjerenje, kazna i sl.
- Život je sretniji i ljepši ukoliko se ponašamo pošteno i moralno.

Načini evaluacije:

U tjednu u kojem je rađen projekt, pripremiti izložbu i prezentaciju slikovnica (prezentaciju sadržaja slikovnica i načina na koji su nastale).

Ukoliko je više odjeljenja u školi radilo isti projekat, koji je moguće na isti način i sa istim sadržajem provesti i sa učenicima drugog razreda, moguće je napraviti i zajedničku izložbu slikovnica.

Zvanice na izložbi mogu biti različite i prema izboru nastavnika i uprave škole (roditelji, uprava škole, drugi nastavnici, prosvjetni dužnosnici ili dužnosnici iz lokalne zajednice itd.)

Pripremiti zvanice, kao i učenike da će izložba biti interaktivna, odnosno da će zvanice moći postavljati pitanja učenicima o sadržaju slikovnica, da će se voditi razgovor o temi slikovnica, poštenom i moralnom ponašanju, odnosno nepoštenom i nemoralnom, o tomu zašto poštenje ne može da se kupi.

(Ukoliko evaluaciju projekta provodimo na ovaj način, sama izložba može da bude treći dan provedenog projekta.)

Primjer 2.

Tema: Oblici korupcije među učenicima u školi od I do V razreda anketa "ima li u našoj školi korupcije među učenicima?"

Cilj aktivnosti:

- Osvještivanje učenika o postojanju korupcije u školi (korupcija među učenicima, korupcija među nastavnicima, korupcija među učenicima i nastavnicima).
- Prepoznavanje oblika korupcije u školskim prostorima, djelovanje - suprotstavljanje korupciji u školskim prostorima aktivnostima učenika.

Očekivani rezultati:

Učenici će znati na kraju projekta prepoznati oblike korupcije, učit će što je dobro i etično, a što nije dobro i etično, razvijat će osjetljivost prema sudionicima u radu na projektu, podsticanje učenika na istraživanje, razvoj intelektualnih vještina i sposobnosti, poticati će razumijevanje, primjenu i analizu stanja u školi, podsticati će stvaranje skupina za borbu protiv svih vrsta korupcije

Trajanje projekta: Školska godina

Trajanje aktivnosti: 40 dana

Raspodjela uloga:

Koordinatori:

("Ideju" projekta podstiču nastavnici, prate aktivnosti i povremeno usmjeravaju. ovim načinom nastavnici uspostavljaju vanjske kontakte i pojednostavljaju rad učenicima)

Coach (trener):

Nastavnici će pružati pomoć ako aktivnosti zastanu ili se pojave poteškoće.

Istraživači: učenici formirani u skupine:

- Moderatori - oni koji pripremaju projekt i određuju zadatke i aktivnosti koje će se provoditi u saradnji s trenerom)
- Autori ankete - oni koji pripremaju i pišu pitanja za anketu među učenicima (uz pomoć koordinatora)
- Anketari - oni koji provode anketu među učenicima
- Statističari - oni koji prikupljene ankete analiziraju, prave grafikone i izvješća
- Prezenterari - prezentiraju rezultate ankete i projekta i predlažu daljnje korake

Tijek aktivnosti:

- 10 dana – formiranje skupina. odabir moderatora, anketara, autora ankete, statističara i prezenterara projekta
- 10 dana – izrada anketnih pitanja, tiskanje i distribucija po odjelima, zaduženja skupina za provedbu ankete
- 10 dana – obrada prikupljenih podataka, izrada grafikona, priprema prezentacije na oglasnim tablama u školi, na školskom radiju, novinama, televiziji, web stranici
- 7 dana – dogovor svih sudionika u projektu o nastavku rada na prepoznavanju, uočavanju i prezentiranju pojavnih oblika korupcije koji ranije nisu bili obrađeni kao i zadaci za sve učenike u sprečavanju svih oblika korupcije u školi.

- 3 dana – podnošenje izvješća (usmeno i pisano) o napredovanju projekta u svim odjelima koji su sudjelovali u projektu.

Potrebni resursi:

- Stručnjaci iz oblasti borbe protiv korupcije
- PolICIJA
- Nastavnici
- Roditelji
- Prostor za rad u školi
- Papir
- Printanje anketnih listića
- Informatičar nastavnik koji će pomoći u obradi podataka

Materijali i literatura:

“Projektna nastava”, I. Lukavica, M. Ostojić, M. Sarajlić – MU
“Interaktivne otvorene škole”, Tuzla, 2006.

Načini evaluacije:

Prezentacija ankete putem panoa postavljenih u holu škole, priopćenje rezultata provedene ankete putem školskog radija, novina i televizije, postavljanje rezultata na web stranicu škole, prezentiranje projekta u drugim školama.

KONTAKTI INSTITUCIJA I ORGANIZACIJA ZA PRIJAVU KORUPCIJE

INSTITUCIJA	KONTAKT PODACI
Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije (APIK)	Besplatni broj: 0800 54321 web adresa: www.apik.ba
Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA)	Besplatni broj: 080 020 505 web adresa: www.sipa.gov.ba
Federalna uprava policije	Tel: +387 (0)33 280 020 web adresa: www.fup.gov.ba
MUP Republike Srpske	Tel: +387 (0)51 219 300 web adresa: www.mup.vladars.net
Policija Brčko Distrikta	Tel: +387 (0)49 233 200 i 122 web adresa: www.policijabdbih.gov.ba
Policijske stanice u Federaciji BiH i Republici Srpskoj	Kontakt broj 122
Tužilaštvo BiH	Tel: +387 (0)33 707 200 web adresa: www.tuzilastvobih.gov.ba
Federalno tužilaštvo	Tel: +387 (0)33 212 529 web adresa: www.ft-fbih.pravosudje.ba
Republičko tužilaštvo RS	Tel: +387 (0)51 316 168 web adresa: rt-rs@pravosudje.ba
Tužilaštvo Brčko Distrikta	Tel: +387 (0)49 217 227 Web adresa: www.jt-brckodistriktbih.pravosudje.ba
Antikorupcijska mreža u BiH - ACCOUNT BiH	Tel/fax: +387 (0)33 263 546 i 033 209 304 Web adresa: www.account.ba i www.bpp.ba
Transparency International BiH	Tel: 0800 55555 Web adresa: www.ti-bih.org

OSTALI KORISNI IZVORI (PUBLIKACIJE)

- Amundsen, I., Political Corruption: An Introduction to the Issues, Chr. Michelsen Institute, Development Studies and Human Rights, 1999.;
- Begović, B., Mijatović, B. i Hiber, D., Korupcija u pravosuđu, Centar za liberalno-demokratske studije, Beograd, 2004.;
- Begović, B., Mijatović, B., Korupcija u Srbiji, Centar za liberalno-demokratske studije, Beograd, 2001.;
- Bužanin, O., i Lalović, Lj., Nosioci pravosudnih funkcija i društvo, Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH;
- Centar za razvoj medija i analize/ACCOUNT, Ko je ko u borbi protiv korupcije u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2013.;
- CEMI, Pošto ispit? – znanje (nije) na poklon!, Studio MOUSE –Podgorica, 2012.;
- Centar za odgovornu demokratiju - COD Luna, Priručnik za zaštitu uzbunjivača u Bosni i Hercegovini, 2012.;
- Centar za odgovornu demokratiju - COD Luna, Priručnik za primjenu Zakona u zaštiti lica (uzbunjivača) koja prijavljuju korupciju u institucijama BiH, 2014.;
- Derenčinović, D., Mit(o) korupciji, Nocchi, Zagreb, 2001.
- Dobovšek, B., Prevenција korupcije, Fakultet za sigurnosne nauke, Slovenija, 2008.;
- Đorđević, S., Civilno društvo protiv korupcije u policiji – Predlog praktične politike, Beogradski centar za bezbednu politiku, Beograd, 2013.;
- FMON, Program mjera za prevenciju korupcije u Federaciji BiH – Transparentnost, zakonitost i poštivanje procedura za bolje visoko obrazovanje – Nacrt, Mostar, 2012.;
- Gorjanski, D., Sustavna korupcija u hrvatskom zdravstvu, Zagreb, 2013.;
- Gorjanski, D., Je li hrvatski zdravstveni sustav – sustav?, Matica Hrvatska, Ogranak Osijek, 2009.;
- Gould, 1991., a prema: Khan, M. M., Political and Administrative Corruption: Concepts, Comparative Experiences Bangladesh Case, University of Dhaka, 1997.;
- Hallin, D. C. & Papathanassopoulos, S., Political Clientelism and the Media: Southern Europe and Latin America in Comparative Perspective, Media, Culture & Society, broj 24., 2002.;

- Hasić, J., Krivično djelo korupcije: Slabosti i nedorečenosti postojećih zakonskih rješenja na nivou Bosne i Hercegovine, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2013.;
- International Council on Human Rights, Korupcija i ljudska prava: uspostavljanje veze, Fond za otvoreno društvo – Srbija, Beograd, 2010.;
- Khan, M. M., Political and Administrative Corruption: Concepts, Comparative Experiences Bangladesh Case, University of Dhaka, 1997.;
- Korajlić, I., Visoko obrazovanje u BiH – otvoren prostor za korupciju, TI, 2011.;
- Kregar, J., Pojava korupcije, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 1997.;
- Kušan, L., Sukob interesa, Udruga za demokratsko društvo, Zagreb - Split, 2004.;
- Milosavljević, M., Kako protiv korupcije u javnim nabavkama, Centre for Applied European Studies;
- Ministarstvo pravosuđa RH, Korupcija – uzroci, posljedice, prevencija, Zagreb, 2011.;
- Šuković, D., Korupcija u procesu privatizacije u Srbiji, članci, broj 1, 2011.;
- Šimac, N., Protiv korupcije: stara pošast, nove opasnosti, Mala škola demokratije, knjiga 10, Udruga za demokratsko društvo, Zagreb – Split, 2004.;
- TACSO, OCD i učešće građana, Sarajevo, 2011.;
- Transparency International BiH, Antikorupcijski planovi kao dio strategijskog djelovanja protiv korupcije, Sarajevo, 2011.;
- Transparency International BiH, Monitoring provođenja Strategije za borbu protiv korupcije 2009-2014 – Prvi periodični izvještaj TI BiH, 2010.;
- Transparency International BiH, Monitoring implementacije Zakona o javnim nabavkama BiH, 2012.;
- Transparency International BiH, Metode edukacije o korupciji i etici;
- UNOCD, Poslovanje, korupcija i kriminal u Bosni i Hercegovini: Uticaj mita i kriminala na privatna preduzeća, 2013.;
- UNOCD, Korupcija u Hrvatskoj: Stvarna korupcijska iskustva građana, 2011.

Tko se boji korupcije još? Mi ne!

Objavlivanje ove publikacije je dijelom financirano grantom Ministarstva vanjskih poslova Sjedinjenih Američkih Država (Department of State). Mišljenja, nalazi i zaključci koji su ovdje navedeni pripadaju autorima i ne odražavaju nužno mišljenja, nalaze i zaključke Ministarstva vanjskih poslova Sjedinjenih Američkih Država.

Projekt implementira

Partneri na projektu

